NOTLAR

Halil İbrahim GENÇ

İstanbul 2017

İletişim

tevhidokuluistanbul@gmail.com

Baskı

İmak Ofset

0212 656 49 97

İçindekiler

ÖNSÖZ 5

Şahsı tanımak, kendiliğe giden yolun olmazsa olmazıdır. İnsandan bahsetmekte isek şahıs olmanın ne anlam taşıdığının bilinmesi gerekir: 9

Sorunların üzerine doğru yürümek ile çözüm üretmek mümkün olur. Her sorundan kaçış, sorun çığ gibi büyür iken sonuçta acı fatura ödememek için olmaması gerekendir. Bu bağlamda değerler alanında hak ve hakikatte karşılığı olmayan her batıl olan ile yüzleşmek, hesaplaşmak ve sonuçta hak ile galip gelmek olması gerekendir: 17

Sorunlar içinde hayati olanın öncelenerek çözümlenmesi, geleceğe adım atmanın gereğidir: 25

Tarihsel çizgisinde hak ve batıl diyalektiğinden bakıldığında sorunların farklı veçheler ile önümüze yeniden getirildiği görülür. Konjonktüre göre olan biteni okumak ve ne yapılması gerektiğinin idraki ile olması gerekenleri yapmak, tutarlı olarak arkasında durmak ve çözüme odaklı ussal olarak hareket etmek gerekir: 27

Boş bırakılan her alan hizmeti ve zevkini yapacak olanı bekler. Önemli olan, hizmet idraki ile zevk ve şevkle alanı okumak ve ürettikleri ile doldurabilmektir. İşte siyaset bu alanlardan bir tanesidir ve yeni bir dünyaya taşınmanın değil, yeni bir dünya kurmanın nesnesidir: 29

Toplumlar ihtiyaçlarına göre insan üretirler, ihmal edilmemesi gereken ise evrensel değerlere göre vicdanı olan insanların da yetiştirilmesidir: 43

Allah'ı sadece ahlakın nesnesi ve sosyolojinin bir olgusu olarak görmek, hakikatin sonuç ilkeden hareketle pratikte tecrübe ile deneyimlenmesinin bilimsel yönünden uzak, hak karşılığı olmayan bir ifadedir: 49

Her yaşanan, karşıladığımız ruh hali -duygu- ile yorumlandığına göre -nesnelliğine aşkın- öznelliğe taşınandır/ okunandır. Olay ve olguları karşıladığımız -niyete bağlı- tutum ve davranışlara göre karşılanırız ve muamele görürüz: 51

Söz yeni bir dünya kurar: 57

"O her türlü halk etmeyi bilir." Yaratım, görünüşe gelmek, yaratılmış öznenin yaratıcı özne ile ortak gerçeklilikte önemi ve aidiyet sorunu: 61

Teşbih geniş anlam zenginliği barındırır. İlahi metinlerde teşbihi bardağın boş tarafı ile olumsuz düzeyde anlamlı kılmak yerine bardağın dolu tarafını görerek yapıcı olmak ile daha geniş bir düşünce havzasına varmak gerekir: 67

Vasıtalar şirkte bulunmak veya put edinmek değil, tinde yükselmenin gereğidir. Tevhid çizgisinde Allah'a yetişmek için vasıtalarına bağlı olarak rabıta kurmak, hakkı gereği ile değer belirimine göre olması gerekendir: 75

Çatışkılı diyalektiğin hâkim olduğu bütün alanlarda gelecek, kuru beklentiler ile biçimlenen umuda ve fevriliğe bağlı gerçekleşen duygusal yaklaşımlara bırakılmayacak kadar ussal düzeyde gerçekçi olmayı gerekli kılar: 79

İsim algıyı belirli kılar, öznesini açık eder: 89

Her kahraman sevdikleri ile beraber özde canlılığını korur iken yaşama tutunmaya örnek olarak hayatı anlamlı kılan anlam ve değerlerin göstergesidir: 91

Sonu görmek için, alan ve sahaları iyi okumak ve ilişkilerin etkilerini öngörmek gerekir ama her şeyden önce ilkelerden uzaklaşmanın sonuçlarını tarihte tecrübe eden insan için tarih, sonu görebilmek için gereklidir. İlkelerin gereklilikler olduğu tarihsel tecrübe ile kati olduğu düşünüldüğünde; ilkeleri kurumsal düzeyde tesis etmek ile ilkesizliğin kalıcı olmadığını görmek gerekir: 97

Her tek tipleştirme projesi, yeni değer belirimleri ve konjonktürdeki değişimler nedeni ile -vazifesini gördüğü ilkenin diyalektik belirimde gerçekleşmesi sonucunda- tarih sayfasında yok olmaya mahkûmdur: 103

Sonuca doğru giderken: 109

ÖNSÖZ

"***İnsana çalıştığından başka bir şey yoktur.***" Necm suresi 39. ayet.

"***Hiç ölmeyecek gibi dünya için her an ölecek gibi ahret için çalışın***." Hadisi Şerif.

Genel anlamda yapmaya çalıştığımız geçmişten günümüze kavramları tercüme etmek, yeniden tanımlamak, dinsel olguları yeniden tanıtlamak, klasik mantık/tahkik biçimlerine aşkın yeni mantık formasyonlarında düşünceyi yapılandırmak, geleceğe kapı aralayarak hak ve hakikate dair ne ile karşı karşıya kaldığımızı görerek olması gerekende karar kılmaktır/yargıda bulunmaktır.

İlkeler özneldir, duygusunda ve anlamında dirimseldir. Potansiyeller olarak erk beliriminde iradede formasyon kazanarak eylemde gerçekleşme yönelimini gösterirler. Her eylem tavır niteliğinde iradenin ilkeye bağlı formasyon kazanmasında edim olarak görünüş bulur. Teknik anlamda ilke, evrensel ve zamansız olan tümeldir. Öznel ilişkilerde ortak gerçeklilikte varoluşun sürekliliği adına olması gerekenlerdir.

Bu bağlamda ilkeler, olması gereken değer belirimleri olarak ortak gerçekliliği belirli kılan makullerdir. Dinde yaşamı tinsel yönde biçimsel olarak etkileyen ve biçimlendiren asıl olması gerekenlerdir. İnsanın hikâyesinde mitler ile beraber asıl olması gereken olarak işaret edilirler iken kültürde içerilen değer olarak yer edinirler. Medeniyette de kurumlar düzeyinde genele yaygın yaşama geçirilirlerken çıta olmaktan öte olarak çatı olan/ olması gereken ve ilişkileri, hizmeti belirleyici olan yapı zeminidirler.

İlke; usta bilinen, duyguda karşılığı olan, vicdanda belirleyici ve yargısal olan, tinde yaşamsal olmaları ile gerçekliliği eylem ve ilişkilerde görülendir. İlkeler bağlamında tevhid çizgisinde yapmaya çalıştığımız her alanda Allah'a tanık olmaktır. İlkenin öznel ve evrensel olduğunun idraki ile Allah'ta gerçekleşenden uzak olmadığımızı görmek/ göstermek yapmaya çalıştığımızdır.

Şifa vermek, fakirlere bakmak ve ihtiyaçlarına yetişmek, keramet göstermek veya mucize vb. göstermeye çalışmak gibi bir amacımız yoktur. Elbette ki ihtiyaçlıya yardım edebildiğimiz kadar el uzatacağız ama bunun için de dünyaya gelmiş değiliz. İnsanın/ insanlığın hikâyesini anlatmaktayız. Allah ile insanın ortak hikâyesini yaşamda göstermekteyiz. İnsanı insana -sizi size- anlatmaya çalışmaktayız.

Söz varlık aynasıdır. Yaşamda karşılıkları ile olan biteni anlamlı kılar iken olması gerekeni gösterirken nerede olduğumuzu görmeye çalışmaktayız. Değerlere bağlı

olarak da mesuliyetini aldıklarımız doğrultusunda önceliklerimizin ne olması gerektiğini bilerek duruş sahibi olmaktayız. İstediğimiz, kültürde canlı olanın medeniyette hak ettiği yeri yeniden almasıdır. Bunun içindir ki evvela eksiklerimizi görerek öz eleştiri yapmak ve yapılması gerekenleri görerek yaşamı her türlü üretim alanında canlı tutarak ve tinde değer üreterek yeniden biçimlendirmek olmazsa olmazımızdır.

Söz, öznellik alanında anlam ve duygusu ile canlıdır. Bilinçte erk belirimi ile sonuçta irade olarak formasyon kazanmasıyla, amaca bağlı işlevinde değer niteliği kazanır. Ortak değer olarak ilişkileri belirli kılmakta ise kültürde karşılığı oluşur ve yargı belirimine içkin varlık görüşünü belirli kılar. Söz insan için her anlam bulduğunda ve değer olarak üretildiğinde yeniden ruh bulmanın tazeliğini sunar.

Bunun içindir ki evvela varlık, yaşam, üretim vb. bütün alanları tevhid çizgisinde disiplinde bularak yeniden okumak ve kültüre sirayet edecek değer oluşta zihniyetleri değiştirmek ve olan bitene tevhid çizgisinde duyarlılık oluşturmak, olması gerekendir. Zihniyetlerin -varlık/ dünya görüşlerinin- evrensel değerler ile değişmediği ve evrensellerin duyarlılık oluşturmadığı bir dünyada insan, dış dünya yönelimlerinde yaşar iken insanlığına yitiktir ve tinden yana yeni değer oluşturmadığı içindir ki ruhsuz/ anlamsız bir dünyada yaşar.

İnsan söz ile yeni bir dünyaya taşınır/ yükselir ve sözü yapısal kıldığında yeni bir dünya kurar. Yaratımın gücü söz, düşünce, eylem ve üretim ile eline verilmiş olan insan, sözden hareket ile evrensel değerler çizgisinde yeni bir dünya kurmaktan uzak ise geçmişin dünyasını sıradan kılışına tanık olur/ olabilir.

Sonuçta ise anlam ve değerlerden yana duyarsız olmayı, anlam ve değerlerin erozyona uğraması ile bulur/ bulabilir. Değişen konjonktürlerde değişmeye zorlanan insan, ürettikçe, üretim nesneleri ve gelişen ilişkiler ağı üzerinden de kendini tinde yeniden üretmek zorunda bulur. Kendini değerler alanında yeniden üretmeyen her toplum, geçmişin değer alanında tarihte kalmış olarak kendini bulur ve yeni tarih çizgisinde kendini geliştirmedikçe, değerlerini yeniden üretmedikçe yeniye karşı zorlanır.

Öyle ise sözün gücünü düşünce alanında yeniden keşfetmek ile amaçta değer olarak üretmek, vicdanda değer olarak bulmak, ortak gerçeklilik alanı kurmak ve yapısal düzeyde kurumda karşılıkları ile genele yaygın kılmak yapılması gerekendir. Her devrin değişen konjonktürlerinde, anlam bulunması -varlık görüşü edinilmesi- ile ruhta içerik olarak değişim, değer belirimlerine göre de ahkâmda ahlak ve yasaların biçimlenmesi/ biçimlemesi ile toplumsal yaşamın ilişki biçimleri ve değer

yargılarında değişmesi kaçınılmazdır. Önemli olan ise evrensellerin her devirde korunması gerektiği anlayışı ile değişimlerde bulunmaktır.

Söz ile insan, her devirde yeni bir macerayla karşı karşıya kalır ve kendi hikâyesini yeniden okumak zorunda kalır. Bizlerin yapmak istediği ise insanın hikâyesini hangi ilkeye göre okuyacağı ve hangi değerlere göre yeniden yaşamsal kılarak yenileyeceğidir.

Her insan, kendi hikâyesini yaşarken, yasaların zorunluluk zemininde ve ilkelerin gerekliliğini içeren olguların olayında yerindeliğinde gerçekleşir iken ortak hikmeti içermesi nedeni ile tekil/ öznel gerçeklilikten, ortak/ evrensel gerçeklilikte kendiliğine dönmesi gerekir. Çünkü her tekil hikâye, tümelde ortak gerçekliğin hikâyesinde yaşanmaktan öte değildir. Ortak gerçeklere, ortak gerçekliliğe uyanmak, olması gereken çizgide yaşayabilmeye kapı aralar.

Tümeline örtük, sadece tekilde yaşanmaya çalışılan her hikâyede insan, tekbenci olarak bencilce yaşamında ortak gerçekliliğe duyarsız kalır. Bu durumda batıl olma nitelemesi/ yargısı sonucunda hak olan ile karşılaşmak, yüzleşmek, hesaplaşmak ve ceza hükmünü bulmak zorunda kalır. Bu bağlamda sonuç; sözün, hukuk zemininde meşru -gerçekleşeme- alanında mesuliyetinin yüklenmesi ile anlam ve değerini pekleştirir.

Söz insan olabilmenin bütün alanlarında içerilmiş ve yerleşik iken hangi zeminde meşru olacağı önemlidir. Hukuk bu noktada son duraktır. Söze bağlı oluşan anlam-değer alanını yapısal kılması nedeni ile de ortak gerçeklilik alanını sürekli bir biçimde belirli kılmanın gereğidir.

Söz/ kelam varlık aynasıdır. Bu neden ile evvela, töze bağlı yaratım alanı olan düşüncede sözün değerini anlamak/ idrak etmek yerinde olur. Bu bağlamda söz ve söze bağlı olarak gelişen ve değişen insanın/ insanlığın ortak hikâyesini daha kolay bir biçimde anlayabiliriz ve ne yapılması gerektiğini daha iyi görebilir ve daha doğru biçimde gerçekleştirebiliriz.

İlkesine örtük her hikâyede insana/ insanlığa hakkı ile tanık olmak zordur. Bundandır ki insanın hikâyesini ilke izleğinde okuyarak her alanda görmek ve aydınlatmak ile insana tanık olmak gerekir. İnsanın insan ile ilişkilerinde söz ile varlık görüşü oluşturduğu ve dünya kurduğu düşünüldüğünde söze verilmesi gereken değeri, düşünerek ve üreterek vermek gerektiğini de bilmek gerekir.

Amacım, ihtiyaçları karşılamak değil, en temel varoluşsal gerçeği göstererek insana ayna olmaktır. İmanım gereği ile de İslam çizgisinde tevhid ilkesi izleğinde insanın

hikâyesini okuyabilmektir. Kendi hikâyesini bilmeyen, okuyamayan ve yeniden yazamayan/ üretmeyen her insan ve toplum; geçmişin sayfalarında kalmaya mahkûmdur. Başkasının varsaydığı değerler üzeri hikâyesine öykünür iken kendi hikâyesine örtüktür. Gelecek adına da -hak ve hakikat çizgisinde olması gereken- iddiası olmadığı içindir ki ortak irade de motivasyon bulamaz ve geride kalması kaçınılmazdır.

Demek istediğim o ki ne ile okuduğumuz, nasıl okuduğumuz, ne için okuduğumuz önemlidir. Okuyan insan, okuduğunu nesnelerinde ve ilişkilerinde yeniden ürettikçe kendini de yeniden tinde yetiştirmek zorunda kalan insandır. Tinde anlam zemininde değerler ile kendiliğinin yaratımına tanık olan/ olması gereken insanın söz ve gerçekleşme evrelerine kayıtsız kalması düşünülemez.

Her evre sonuç ilkeye bağlı olarak nedenlerin belirli kılındığı yapısallıkta bilinçte sibernetik işlevselliğe nedendir. Her sonuç evre belirimi bir önceki evre belirimlerini sonuç oluşuna zemin oluşu nedeni ile içerir iken ön evrelerin daha rahat anlaşılabilmesini sağlar. Ayrıca evrelerde ussal ve tinsel gelişimin -ilerlemenin- süreklilikte gerçekleştiğini görmek, olan bitene yerindeliğinde tanık olmak için önemlidir. Sonuç evre bir önceki evrelerin hikmet belirimi olarak görüldüğünde ise evrelerde nerede kalındığını görmek de ussal olarak önemlidir. Evrelerde nerede olduğunu görmeyenler nereye doğru gidildiğini de öngöremezler.

Anlam, irade, duygu, iman, değer, yargı, amaç, eylem, karakter, kimlik yüklem belirim sürecinde söz, gerçekleşmeye dair evlerinde hitap, muhatap ilişkisinde görünüş bulur. Neden ve erek ayrıca nesnel ve öznel belirlenimlere göre göstergesi doğrultusunda biçimlenir iken doğrultusal, diyalektik, tevhid vb. düzeylerde de söz, alan durumuna göre materyalist veya metafizik okumalara nedendir. Sürecin her evre beliriminde ve gerçekleştiği alana ve alanların evre belirimlerine bağlı olarak sözün formasyonlarına farklı açılardan tanık olunur.

Her şeyden önce söze dikkat edilmelidir. Yeni sözler ile anlam ve değer üretir iken yeni bir dünyanın kapısını her daim açık tutmak gerekir. Anlam ve değer dünyasının zenginliği ve geçmişin sıradan kılınması sonucunda değersizleşmesinin önüne geçmek için de yeni sözün taze kılışına her daim ihtiyaç vardır.

"***Güzel bir söz güzel bir ağaç gibidir"*** İbrahim suresi 24. ayet.

Halil İbrahim Bülent GENÇ

09/ 12/ 2017

Şahsı tanımak, kendiliğe giden yolun olmazsa olmazıdır. İnsandan bahsetmekte isek şahıs olmanın ne anlam taşıdığının bilinmesi gerekir:

Nur; öz niteliği itibarı ile şuurlu, diri, hareketli, bakış sahibi şahıs olmaya haiz doğasında kendini bulur. Mutlak varlık olarak nur, sonradan olanın öz cevheri olarak olmasa olmazıdır. Kendi varlığı zemininde her var olan ile ortak gerçeklilik alanı var eder ve her sonradan olan ve varoluş alanı, kimlik tavırlarında kendiliğini yaratmanın/ üretmenin de nesnesi olma özelliği taşır.

Yaratımda nesnelerini halk etmek ve kendiliğini kimlikte gerçekleştirmek hiç kuşku yoktur ki mutlak şahısta yeni şahıslar halk etmeyi de gerekli kılar. Her kimlik belirimi nesnel olgusal düzlemde nesneleri üzerinden edim ve üretimde gerçekleşse de onaylanmayan/ tanık olunmayan her belirimin gerçekliliği kendinde gizil kalmak zorunda kalır. Öz varlığı ile şahıs olan ve yüklendiği esma ve değer olarak kendilik bilincinde -ben olmayı- kişilik belirimi ile kişi olarak ayrı bulan her özne, kişi özne olarak ayrı gibi görünmektedir. Bunun ile beraber ilah olan şahsa tavır belirimleri ile tanık olmak, kimliklerinde O'nu tanımak, onaylamak ve müşahede etmekte, ne için olduğunu bulur.

Meleklerin hakkı ile Allah'ı tesbih etmesi ve insanın Allah'ı hakkı ile bilmek ve yaşamak için halk edilmesi de bundandır. Mutlak olan yeni şahıslar değil de -yeni şahısların olduğunu söylemek şirk olurdu- yeni kişilerin var edilmesi ile beraber gerçeklik, varlık olarak kendinde gerçekliliğe aşkın olan ortak gerçeklilikte tinde varoluşsal olarak kimlikte gerçekleşmenin gereği olmuştur.

Nurun şuur, dirilik, şahıs, görüş sahibi olması ile beraber kendilik varlık alanında şahıs olmanın korunumu için ışık hızından daha hızlı hareket ettiği kesindir. Varlık alanında şahsı gibi şahıs niteliği zemininde kişiler var etmesi için de hızda düşük seviyelere inmesi kaçınılmazı olmuştur. Zaten her yaratım nurun varlık alanında düşük hızlara geçişi ile beraber kuvvet alanları var etmesi ile mümkün olmuştur.

Eşit hızlarda gerçekleşen eş zamanlı hareketlerde zaman öznel düzeyde aynı algılanır. Böyle olsa da varlıksal olarak şahıs durumlarında aynılık olmasa da hemhal olma durumu korunur. Özde şahıs hep aynı olsa da nurun karakter ve kişilik belirimlerine göre yüklemlerinde farklılık göstermesinde, yeni şahıslar üretmesindeki şahıs olma düzeyinde hemhal olma korunur iken kişi olarak yeni birinin görünüş bulması söz konusudur. Öz varlık olarak şahısta korunum, aynılık her daim aynı iken kişi olarak şahıs olma durumunda çeşitlenme, kendiliğine ayna kılmak olarak gerçekleşir.

Şahıs olarak varlıkta aynı zeminde varoluşun gerçekleştiği söz konusu olsa da yüklenilen anlam, duygu, irade, değer, yargı, iman/ inanç, amaca bağlı yönelimler ve edimler sonucunda kendilik bilincinde kişi olarak -tümelinde her özne **ben** olsa da- kişi olunmasındaki farklı belirimlerde diğeri değil, kendimiz olarak varızdır. Tarihsellik ve kişiliğe dair belleğin -üç zamanlı olarak- oluşması ile diğeri olunmadığı gerçeği ve diğeri ile ortak gerçeklilikte her türlü alanda gerçekleşen ilişkiler ve üretimler sonucunda kişi düzeyinde tinde var olunduğuna tanığızdır.

Şahıs olarak en temelde Zatı ilahide varızdır ama kişi olarak yüklenilen anlam ve değer belirimine göre kendimizi hissettiğimiz karakter ve kimlik belirimlerinde Allah, Muhammed, İbrahim, Ali, Sıddık, Hatice, Meryem ve diğeri ile her birimiz, diğeri/ ötekisi olmadan kendiliğini ferdiyette bulur. Böyle olsa da her ilkenin öznel karşılığı olan anlam ve duygusunda hem hâl (duygudaş) olmak ayrıca karakterin duygusunda birliği yakalamak mümkündür. Ortak kimliklerde aidiyet hissiyatında ise beraberliği oluşturmak mümkündür. Töze -nura- bağlı olarak öz kendilikte kendini bulmaya yol olduğunu ise bilmek yerinde olur. “Hakk’a döneceksiniz” ayetinin en tepe anlamı bunu içerir ve kadim velilik/ bilgelik tarihi de öz kendiliğine erenler ile doludur.

Şahısta aynı olanın, kişi olarak farklı karakter yüklemlerinde açılımlarda kişiler yaratması, kendiliğinde varoluşun ortak gerçeklilikte gerçekleşmesinin gereğidir. Ortak gerçeklilikte varlıksal olarak kendiliğin yaratımı değil ama ilişkide açık olan karakter ve kimlik düzeyinde tinde varoluş -kendiliğin yaratımı- sonradan olanlar ile ilişkide gerçekleşen bir durumdur. Eskiler bu gerçeği “kul ile var olur Hakk”, “kul perdesinden seyredilir Hakk” vb. kelamı kibar ile anlamlı kılmaya çalışmışlardır. Vücutçu gelenekte “ben O’ndan beslenirim O’da benden beslenir” vb. zorlayıcı ve toptancı ifadelerden de kanaatim o ki bunun anlaşılması gerekir.

Ortak gerçeklilik, ilişkide varlık hakkı tanımanın, varlık olarak aynı gerçeğin zemininde tinde varoluşun gerçeği olarak görünüş bulur. Bu durumda aslından geliş ve ilişkilerde aslına dönüş, sibernetik işlevsel olarak spekülatif (nesnel olgusallığa aşkın öznel/ tinsel görüde aynalaşmaya neden olarak) gerçeğin ikili doğasının ilişkilere bağlı eylemde saklı olduğunu gösterir.

Hiç kuşku yok ki özne amaç varlığıdır. Her amaç belirimine nesne olunduğu kadarı ile değer nitelemesi kazanıldığı bir gerçektir. Bu bağlamda yaratımda amaç, yaratılanı hem emek hem de amaç için oluşunda değer kılar. Özne bu bağlamda değer varlığıdır. Değer varlığı oluşuyla da nesnelerine -nesnel olgusallığa- aşkın olarak kendiliğini metafizik oluşta bulur. Zaten özne nesnelliğe aşkın iç dünyada

bulunduğu içindir ki metafiziktir. Bu durumda yaratım ile beraber gerçekleşen tinde varoluş düzeyinde ortak gerçeklilikte yaratım sahibinin dilde değer nitelemesi ve değer bakışımı ile nesnesine aşkın olması metafizik gerçeklilikte kendiliğini bulmasıdır.

Kast ettiğim metafizik, farazi olarak fizik ötesi bir alan veya nesnel oluştan, duyulara araç olandan öte düşünce durumunun metafizik oluşundan farklı olarak düşünce, dil, emek, irade sonucunda değer üretilmesi ile öznenin değerler alanında kendini metafizik düzeyde bulmasıdır. Zaten her karakter ve kimlikte varoluş ayrıca ilişkilerde iradenin belirleyici olduğu değer belirimleri ile varoluşsal alan edinimi özneyi metafizik kılar. Özne hep içeride oluşu ile nesnel olgusal olana aşkın olarak zatı gereği, zaten metafizik varoluştadır. Bu nedenlerden dolayıdır ki Allah metafiziktir. İnsanın rabbi olarak üzerinde edim, üretim ve tavırları ile tezahür eden kendisi iken insan için de metafizik varoluş kaçınılmazı olmuştur. Değer belirimi üzeri üç zamanlı olarak bilinçte kendini gerçekleştirmek ile de geçmiş, gelecek ve şimdi de varoluşta ise yaratıcı özne için metafizik kaçınılmaz olur/ olmuştur.

Değerler alanı inanç alanıdır. İnanıldığı kadarı ile her değerin gerçekliği vardır. İnanılanın gerçekliği nesnel-öznel, değer-yorum bağlamında kritik edilmelidir. Özne olan amaç varlığı olduğu içindir ki nesnelliği kendine, amacına katarken değer kılar. Değerler nesnelliğe aşkın metafizik yaşamaktır ki bu Allah için de gerçekliği olan bir durumdur. Yani insan nesnelliğe aşkın yaşamı değerler ile metafizik yaşar. Bu durum, Allah değer varlığı olarak tinsellikte varoluşunu metafizikte bulmasından dolayıdır. Yani Allah varlık olarak değil ama varoluşsal tavırları gereği değer ürettikleri ile metafizik yaşayandır. Tavırları gereği kimlik edinirken de buna tanığızdır. Değerler dünyası ortak gerçeklik alanıdır. Amaca bağlı ilişkilerde yargısal ve tavırsal formasyonlarda değer belirimlerine tanık olunur.

Mutlak şahısta kişiler düzeyindeki çeşitlenmede farklı kişilerin varlık alanında görülmesi ve sonuçta da yaratılmış olan kişilerin aynı saha/ alan içinde karşıt amaçlarda, anlam -fikir- ve değer yargılarına göre karşıtlık düzeyinde belirimi olan ilişkilerinde diyalektikte görülmeleri söz konu olur. Bu durum, özellikle hem kendilikte metafizik olmayı besler hem ilkelerin (tinde varoluşun gereklilikleri olanlar/ zamansızlar/ evrensellerin) görünüş bulmasını sağlar hem de ilkelerin gerekliliğini, olması gerekenin yapılması gerektiğini açık eder. Bu durumda mutlak şahsa göre diyalektikte tekâmül etmek kişilerin kaçınılmazı olur.

Diyalektikte karşıtlık ve çatışkı öz varlığın kendini tavırlarında çeşitlenerek girift bir durumda görünüşe taşımasının aracı iken çatışkıda olanlar için çatışkı, galip olanın

etkisinde eksiklerin ve bu doğrultuda da acziyetin görünüşü ile kendiliğini gerçekleştirmenin, eksiklerini tamamlamanın ve yeniden üretmenin fırsatıdır. Tarih de göstermektedir ki diyalektik hem doğa zemininde doğaya aşkın olmanın hem de tinde metafizik olarak değerler alanında kendiliğin inşasının gerekliliği olmuştur. İlerlemek ve gelişimin temel zorlayıcı nedenini diyalektikte bulmaktayız.

Böyle olmak ile beraber diyalektik, yok edici etken olarak değil, tinde var edici etken olarak kullanılması gerekendir. Diyalektikte çatışkıyı öncelemek diyalektiğin gerekçesine aykırıdır. Tez, antitez ve sentez mantığı ile çatışkılı diyalektiği canlı tutmaya çalışmak insanlık için yıkımdır. Bunun yerine hukuk zemininde diyalektiğin adalet ilkesi gereği hak üzere sınırlarını belirli kılarak diyalektiğe aşkın yaşam biçimi oluşturmak insanlık için olması gerekendir. Diyalektik aşağılara inen insan için, değer üretmesinin, kendini tinde üretmesinin, kendini olması gerekenlerde insan niteliğinde inşa etmesinin fırsatıdır. Yok ederek değil, nefsi emmareye/ iç güdülere aşkın olarak tinde değerler alanında tanrısallığa yükselmesinin gereği olarak Allah'tan sunulan fırsattır.

Diyalektik ilkeye bağlı değişimi önceler. "Hak geldi batıl zayi olmaya mahkûmdur" ayeti gereği hak olanın açık olmasının da gereğidir. Böyle olsa da bulduğu dünya içinde varoluşuna gerekçe olarak doğayı bulan, doğayı kendi için kılan ve kullanan insan için Allah'ın varlığı unutulandır. Yeryüzünün ilahları, diyalektiğin girdabı içinde sürüklenir iken nicelin dünyasına, aslını unutmuş olmanın sarhoşluğunda öz kendiliğine yitiktir. Hukuk ve tevhid diyalektiğe aşkın yaşamanın iki özsel alanıdır. Hukuk yaşamsal alanda, tevhid ise dünya görüşünde tesis edilmeden diyalektiğe aşkın yaşamaktan bahsedilemez.

Önemli olan diyalektiği bitirmek değil, diyalektiği gelişimin nesnesi görerek çatışkıda canlı tutmak da değil, diyalektiği yaşam alanlarında ve vicdanda meşru sınırlarına çekebilmektir. Kontrollü her diyalektik insan için kazanımdır. Rakib esması gereği tesis edilmesi gerekendir. Günümüz dünyasında çatışkı ve parçalanmışlığı körükleyen diyalektik anlayışında siyaset üretilmesi kontrol edilmesi zor alanlar ile insanı karşı karşıya bırakır. Bu neden ile diyalektik anlayışın görüş olarak değişmesi -insanlık adına özellikle siyasi alandaki olumsuz etkileri düşünüldüğünde- hayati önem taşımaktadır.

İnsan her an bir değişimin içinde ise evrelerde varoluşun sürecinde süreklilik içinde kendiliğini süreksizlikte yaşar. Böyle olsa da kendiliğinde ve yaşadığı ortamın süreksizliği içinde kendini tutunduklarında bulur. Tutundukları değerlerdir, değer

edindiklerini anlam-duygu-inanç alanında canlı tuttukça, gerçekliliği değer ilişkilerinde üreten olarak tarih sahnesinde görünür.

Tarih insanın tarihidir. Tarih alanında görülecek olan ise diyalektiğin zorlayıcı olması ile değer üreten insanın miras varlığı olarak sürekliliği korunma refleksleri geliştirmesi ile beraber tümelinde yakaladığıdır.

Allah ise varoluşa neden olan Tanrı olarak hep sorgulanandır ama anlam karşılığı yaşamın, kendiliğin ve varoluşun gerçeği olmasından uzak olarak ötelere itilendir. Varlığı için birçok şey söylense de varoluşu imana bağlı olarak kabul görendir. İman ise O'nun varlığından emin olmanın duygusudur. Duyuda değil, sezgide anlayışa sebep, duyguda eminlik olarak karşılığı olan ve usta tevhid gereği ile esma tezahüründe kavramsal görüye nedendir.

Sonsuz, nedeni kendinde olan, kendiliğinden yana parçalanmayan, arı varlık olarak mutlak olan, öncesi ve sonrası olmayan, varlığı ile muhit (içkin ve dışsal olarak kuşatıcı olan dışına çıkılmayan), zatı, sıfat ve esma belirimleri ile nesnelliğe aşkın olan ve sonradan olanlara benzemeyen bir Allah/ Tanrı, olan bitende, yaşamdan ve olanlardan gayrı olmayacak kadar Ontolojiktir. Önemli olan ontolojik olarak teoloji düzleminde Allah'ı neden tanrı olarak ele almaktan da ileri, pratikte/ eylemde erekte Allah olarak bulmaktır.

Allah'ı ontolojisinde ele almak, neden düzleminde felsefesini yapmaktan öte değil iken pratikte sıfat ve tavır belirimleri ile karşılıklarında görmek iman etmenin karşılığı olarak sonuçta olması gerekendir. Bu bağlamda Allah, neden varlık olmak ile beraber erek şahıs olmak ile gerçekliliği yaşamda deneyimlenmesi gerekendir. Bu durumda her ereğin değer olarak belirimi nedeni ile de sadece bilgide bilinir olanın yaşamda deneyim, tanık olma, kritik etme, ikna olma ve emin olma değer dizgesinde gerçek ve değer olarak karşılık görmesi söz konusu olur. Her neden olan değer olma niteliği taşısa da erekte ve amaçta karşılık görmedikçe değer olma özelliğine örtüktür. Bunun içindir ki neden Tanrı'yı varlık sıfatları ile bilmek dinde yeterli değildir. Önemli olan, neden Tanrı'yı ereğinde tevhid gereği ile sonuçta bulmaktır. Erek Tanrı kimlikte Allah olarak amacı belirli kıldığında ise değer olarak insan yaşamının gerçeğidir.

Tanrı'ya dair her tartışma nedensellik çizgisinde yapılmakta ise O'nun dedikodusunu yapmaktan öte değildir. Tanrı'nın dedikodusunu yapmaktansa Kur'an ve tevhid çizgisinde gerçekliliğini, sonuç ilkeden hareket ile öznel edimsel alanda sonuçlar alarak gerçekliliğine tanık olmak olması gerekendir. Allah'a iman edenlerin,

filozofların, kelamcıların özellikle bu alanı pas geçmeleri büyük bir eksikliktir. İslam tasavvufunda bu alanın doldurulması da din adına önemli bir kazançtır.

Bu alanda Felsefede neden Tanrı'yı tanıtlamak ve kanıtlamak için çabalar görülmüş olsa da varlığına dair her söylenen tartışmaya açık eleştirel alanı beslemiştir. Kelamcılar/ ilahiyatçılar, varlık sıfatları ve âlemlerin yaratılışına dair ortak kabullere sahip ifadelerde bulunsalar da erek Tanrı'ya varıma uzak ifadelerde bulunmuşlardır. Tasavvufta ise filozoflardan (nedenlere bağlı ilkesi ile düşünen) ve kelamcıların (mutlak özneye bağlı hükümler ve nedenlere bağlı ilke belirimleriyle düşünen) teorik ilahiyat yaklaşımından farklı olarak yaşamın pratik alanında Allah ile tanışmak hedef alınmıştır. Bu da kelamcıların sıfatları ile tenzih ettikleri Tanrı'yı yaşam alanından ötelemelerinden farklı olarak yapıcı düzeyde, kelama (teorik yaklaşıma) muhalif, ereğe bağlı bir fikir ortamı oluşmasına neden olmuştur.

Yukarıdaki ifadeden, tasavvuf ehlinin neden ve hükümlerden uzak düşüncede oldukları anlaşılmamalıdır. Tasavvuf ehli, erek belirimine göre düşüncenin, pratik yaşamda gerçekleştirilmesi gerektiği ve karşılıkları ile sonuçtan hareketle sağlamasının yapılması gerektiği anlayışını içeren usul ve yöntemleri hayata geçirmişlerdir. Bu doğrultuda da gelişmiş olan düşünce yapısallığına/ formasyonuna haizdirler.

Kelam/ ilahiyat teorik teoloji iken tasavvuf pratik teoloji olmuştur. Bu bağlamda tasavvufta öncelenen; teorik olanın pratikte deneyimlenmesi ve yakinliğin elde edilmesi ile beraber sonuçtan hareketle imanda tazelenerek olan bitenin tevhid çizgisinde okunması ve ilke gereği değerlerde olması gerekenlerin yaşanmasıdır.

Bu bağlamda nura ermek ve nur olan Allah ile yaşama bakmak, okumak, anlamlı kılmak ve insan merkeziyetçi yaşam edinir iken tanrısal sıfatların pratikler ile geliştirilmesi önemlidir. Sadece nedene bağlı ilim öğrenmekle sınırlanmaması gereken bir yaşamda ereğe/ amaca bağlı olarak da sonuç ilkeden hareket ile hikmet görüşünde yaşamı okuma fırsatı bulunmuştur. Nedene bağlı nesnel okumalarda ilim edinirken âlim olunmakta, özneye bağlı erek okumalarında ise irfan sahibi olarak arif olunmaktadır.

İrfan, varlığın anlamını sezgi ile anlamak ve us ile sonuç ilkeden yana kavramaktır. İrfan ehli için dün geçmiş, gelecek vuku bulmamış iken anı yaşamak, gerçek/ sürekli olan Tanrı'yı sıfatları ve esma tavrı gereği ile yaşayabilmek anlamını taşır. Böyle olsa da geçmiş hesabı verilecek olandır. Gelecek Tanrı'ya ulaşılacak gündür. Şimdi ise olması gerekenler ile yaşanması gerekendir. Böyle olması ile Tanrı merkeziyetçi olarak değer üreten bir alanda varlıksal alanlar tevhide bağlı olarak okunur.

Geleceğin ilahi adalete/ karmaya bağlı olarak meşru sınırları belirlediği, amaca bağlı olarak da anlam ve değer üretmeye sebep olduğu bir yaşam biçiminde Kur'an okunurken/ anlaşılmaya çalışılırken insana inen kitaptır. İlkeye bağlı edim ve üretimlerde ilahi sıfat ve esmalar üzeri yaşanır iken de Kur'an, insandan indirilen kitap olmaktadır.

Her neden amaca yönelik yaşama katıldığında değer niteliği kazanır iken de şükrün, hamdın, yeniden üretmenin, kendiliğini keşfetmenin vb. aracı olarak nedenini insanda bulur. Bu durumda tasavvuf sadece züht ve takva ile anlamlı kılınacak olan değildir. Tasavvuf, Allah ile anlamlı kılınan bir yaşamda Allah'a müşahit olan insanların, Allah'tan emin olarak özgüven bulmaları ile Allah merkeziyetçi ve Kur'an referanslı bir yaşam biçimi edinmelerine verilen yaşam biçiminin adıdır.

İnsan melekeleri zemininde dil ile ikinci yaratılışını değerler alanında bulur. Bu bağlamda insandan istenen dünyevi haz, arzu ve menfaatleri önceledeği bir yaşam biçiminden farklı olarak hak ve hakikate göre biçim kazanan ve dünyevi olanları da hakkı gereği yaşadığı bir yaşam biçimi edinmesidir. Bunun ile beraber Hakk sohbeti ile insanın sohbet öncelikli olarak şuurlanması ve şuuruna erdiği doğrultusunda ahlak çizgisini, Allah'ın meşru kıldıkları ile korumasıdır. Böylece tanrısal yönünü geliştirerek ilahiyatı pratik alanda bulmasıdır.

Şahıs olmayı anlamadan varoluşu anlamak, varlık alanında niceliğe göre değil öz niteliğe göre yaşamı tanımlamak ve varoluşu değer belirimleriyle sürecinde anlamlı kılmak, hakkı gereği ile mümkün değildir. Öz şahsı kişi beliriminde yaşar iken kendilik şuurunu O'nunla bulduğunun idraki ile nesnesi üzerinden ortak gerçeklilikte kendilik bilincini -ben olmayı- bulmak ve bu doğrultuda özne olarak tavır ve beyanda görünüşe gelmek insan olmanın kaçınılmazıdır. Beşer dünyaya gelen ama anlam, duygu, değer, inanç, eylem varlığı olarak insan olarak kendini üreten için Allah'ı mertebe belirimlerine göre hakkı/ istidadı kadarı ile yaşamak kaderidir.

Her varlık hakkı gereği kadarı ile Allah'ı yaşar iken hangi mertebede bulunmakta ise istidadı kadarı ile O'nu yaşama kabiliyetine haizdir. Önemli olan ise bunun şuurunda olarak erek belirimi doğrultusunda değer belirimine göre ahlak/ erdemler üzeri hakkı yaşamaktır. Allah'ı erek belirimi dışında yaşamda değil, sadece usta neden varlık olarak teorik düzlemde bilmek veya inanç düzeyinde kabul etmek, değer olarak yaşama taşımakta zorlanmaya neden olur.

Değer olan Allah'a aidiyet duygusunda esması gereği sorumluluk almak ile din sahibi olunur. Din Âdem'in ilke olarak sözü yaşama taşıması ile insan olmasının gereğidir. Din, Allah ile kul arasında sözleşmedir. Bu sözleşmede yargı, vicdanda hükme

bağlanmıştır. Sözünü tutmaksa amaçta istenendir. Vicdan düzeyinde din, ilkesel düzeyde sorumluluk almış olarak öznel düzeyde hukuki bir anlaşmadır ve bağlayıcıdır.

İnsan ders, ödev, amaç, değer, hedef düzleminde üç zamanlı yaşayan varlıktır. Anlam, değer, duygu, inanç, eylem varlığı olarak nesnel olgusal olana aşkın metafizik düzeyde yaşar iken üç zamanlı bilinç işlevselliğinde sibernetik ve diyalektik belirimlerde bilinçte kendiliğini nesneleri üzerinden üretime çalışır. Şahıs özne olarak kişi düzeyinde ruhta fıtratı gereği kendilik şuuru olması ile beraber kendilik bilincini edinmesiyle insan olma sürecindedir. Değer varlığı olarak varoluş bulduğu her alanda karakter belirimleri ile kişilik tavırlarında görünüş bulur. Koşul, ihtiyaç veya beklenti belirimlerine göre karakter çeşitliliğinde geçişlere göre değişkendir. Önemli olan ise değişkenlikte kişiliğin korunuyor olarak özgünlüğün yakalanmasıdır.

İnsan değer üreten değer varlığıdır ve amaçsızlık yokluğa, nihilizme, boşluğa iter iken anlamsız ve değersiz yaşayamayacak -nesnel olamayacak- kadar özneldir. Amaçtan kopuş, tinde sonuçsuz kalan eylemlerde bulunmak, depresyon, havailik ve şımarıklıkta kendiliğe yitik kalmak anlam arayışında olan insanın başına beladır.

Üç zamanlılık olmasaydı ne olurdu? Geçmişi olmayanın bağ kurması (iletişim), aidiyet, sorumluluk, duygudaşlık, ortak değer ve akıl (kolektif bilinç) vb. olmazdı. Günü olmayanın koşul ve ihtiyaçlar karşısında üretimi, eylemselliği, refleks göstermesi, tavır ve taktik geliştirmesi olmayabilirdi. Yarını olmayanın amacı, anlamı ve değerleri olmazdı. Her durumda sağlıklı insan demek bilinçte üç zamanlı olarak yaşayabilmek demektir.

İnsan öz şahıs zemininde kendilik şuurunu bulan, âdem iken insan olarak kendilik bilincini -ben olmayı- dilde her türlü düzeyde okuma formasyonlarında inşa eden, kendiliğini nesnesine aşkın ilişkilerinde ve sözde beyanı ile görünüşe taşıyandır. Değer olarak ürettikleri ile kendine yaşam alanı oluşturur iken alanlarda gezinen ve kendini alanlarda gerçekleştiriyor olarak bulandır.

İnsan alanların insanıdır ve varoluşsal olarak alanları zemin kılar iken her türlü alanda ürettikleri üzerinden tinde yükseliş bulur. Yükseliş ise her alanın ilkesi gereği gerçekleştirilenler/ üretilenler ve bulunanlar üzerinden eylemde tezahür eden Allah'ı yaşamakla edinilendir.

****

Sorunların üzerine doğru yürümek ile çözüm üretmek mümkün olur. Her sorundan kaçış, sorun çığ gibi büyür iken sonuçta acı fatura ödememek için olmaması gerekendir. Bu bağlamda değerler alanında hak ve hakikatte karşılığı olmayan her batıl olan ile yüzleşmek, hesaplaşmak ve sonuçta hak ile galip gelmek olması gerekendir:

Bir veya çeşitli alanlara bağlı olarak felsefi olarak bir konu ele alınacak ise ilke izleğinde alanları okumak, tanımlamak ve farklı alan ve mertebelere göre izafi olarak "hem, hem de" belirimi ile ilişkileri gözden kaçırmamak gerekir. Bu da analitik olarak tespitlerde bulunur iken "ya, ya da" yargılarını öncelemeden izafi olarak farklı düzeylerde görünüş bulanı bütüncül okumaya nedendir. Sorun merkezli düşünmek ile de ayrıştırıcı değil, izafi bağlamlarıyla yapıcı ve bütüncül düşünmek zorundayızdır.

Zorunluluk, gereklilik ve yerindelik ilkeleri ile sonuç ilkeye bağlı olarak hikmeti görmek amaç olmalıdır. Sıkışılan her düşünce alanında mantık formasyonları çözümsüz bırakmakta veya yeterli gelmemekte ise farklı mantık formasyonlarında yeni düşünce yöntemlerine uğramak/ bulmak kaçınılmazdır. Sonuç ilkeden hareketle olan biteni yerindelik ve gereklilik belirimlerine göre okur iken evre olarak nerede kalındığı, eleştirel yaklaşımı ile gözden kaçırmamak gerekir.

Sorun, yeni bir alana açılmanın fırsatıdır. Sorunları hikmet gereği ile hüsnü zan - olumlu bakış- ile her yönden gözden geçirmek, kritik etmek olması gerekendir. Ön yargılı her yaklaşım hikmete kör kıldığı gibi ayrıştırıcı yönü ile ötekileştirir ve hak ve hakikattin şuuruna ermeye de engeldir. Hikmete vakıf olmak ile ilmen yakin olarak Allah'a yakin gelindiğini de unutmamak gerekir.

Sorunlar, aciz düşürür iken aciz düşülen alanın ilkesi ile üretime başvurmak sorunlara çözüm aramanın en kolay yoludur. İlkenin değişmezliği izlek edinildiğinde sorun, sorun olmaktan çözümler ürettikçe çıkar.

Başvurulması gereken en önemli adres ise tarihin sayfalarında sorunun tarihsellik çizgisi sürecinde ele alınması ve evreleri ile okunabilmesidir. Bu gerçekleştiğinde olguya dair olan soruna hangi evrede kalındığı üzeri çözüm bulunabilir.

Her alan kendi ilkesi gereği diğer alanlar ile bağıntılıdır ve ilişkiler ağında tamamlayıcı yönü ile açık olur. Bu neden ile sorunun çözümü sadece kendi alanında aranması gereken değildir. Diğer alanlarda soruna yapıcı olan etken çözümler bulunabilir. Bu bağlamda sorun olanın çözümü ilimler arası disiplini de zorunlu kılar.

Her çözüm üretmekte kendiliğini yeniden keşfetmek ve kendiliğini yeniden üretmek sonuç olarak bulunacak olandır. Sorunsal olan anlamlı kılınmak ister, sorun ise çözülmesi gerekendir. Sorunsal olanın ilke izleğinde izafi belirimleri ile farklı perspektiflerde okunması ve yaşamdaki karşılıkları ile okunması gerçekliliği çizgisinde anlamlı kılınmasına katkı sağlar. Sorun ise hak ve hakikate bağlı olarak çözüm üretilmesi ve çözümün eylemde gerçekleştirilmesi ile aşılması gerekendir.

Her çözüm iradede kararlılık, ussalda tutarlı ve doğru olan ile hayata geçirildiğinde sonuç alınması gerekendir. Çözümsüz hiçbir sorunun olmayacağı kanaati ile sorunları aşmak, geride bırakmak için yapılması gereken ne ise yapmak sorun içinde bulunanların gerçeğidir.

İslam'da günün koşullarına, ihtiyaçlarına, beklentilerine göre sorun olarak önümüzde bulduklarımızdan kaçmak, İslam'a ihanettir. Bu neden ile sorundan kaçmak yerine sonuç ilkelerden hareketle, karşı karşıya kalınan dış etkenli sorunlara eleştirel, içte edilgen kalınan alanlarda sorun olarak bulduklarımıza da öz eleştiri yaparak çözüm sunmak gerekir. Bu da sadece teorik düzlemde fikirler ile değil, pratik düzeyde yaşamda karşılığı olanlar ile de fikirleri toplumsal yaşamda yeniden üretmek -kültür oluşturmak medeniyet kurmak- ile mümkündür.

İslam'da kurucu şahıs her ne kadar Hazreti Resul görülüyor olmaktaysa da Tevhid ilkesi ile bakıldığında kurucu şahsın Allah olduğu görülecektir. Zaten Kur'an ile bakıldığında Kur'an çizgisinde kuruculuğun gerçekleştiği görülür. Bu neden ile İslam'da sorun veya sorunsal olarak duran her meseleye -bulunulan zamanın konjonktürüne göre- Kur'an referanslı, siyer örnekli ve tevhid ilkesi izleğinde sonuç ilkelerden hareket ile bilimsel nitelikte okumalarda bulunarak yaklaşmak yerinde olur. Siyer, tarihte karşılığı var mı anlamında okunmalıdır. Kur'an, kaynakta karşılığı var mı yaklaşımı ile müracaat edilmesi gerekendir. Tevhid ise izleğinde yanlışa düşmemek için olması gerekendir. Çünkü İslam tevhitten ibaret olan dindir.

Siyer, ilkesel tutum ve davranışlarla ilahi sözün sürecinde nasıl yaşama taşındığının ve söz ile nasıl yeni bir dünya kurulduğunun örnekleri ile doludur. Söz evvela iç dünyayı kurar iken etkileri itibarı ile dış dünyayı da biçimlendiren ve yeniden kuran olarak görülmektedir. Öznelde ahlak ve değerler, toplumda kültür ve medeniyet yansımaları ile görünüş bulur iken yeni bir dünyada kurulmuş olmaktadır. Bu durum Hazreti Resul'ün yaşamında net olarak okunması gerekendir. Her devrim yeni bir dünya kurma hayalini içerir ama yeni bir dünya kurma hayalleri içinde pek azı gerçekleşir.

Mekke sürecinde hakikatin söz olarak kalplere iman duygusunu oluşturması ile beraber inmesi -öznelde, psikolojik olarak karşılık görmesi- görülmesi gerekendir. Medine dönemi sözün, hukuk zemininde kültürel düzeyde değer oluşu ve medeniyet düzeyinde kurumsal karşılığının olması evresidir. Fetihler dönemi ise sözün galip düşünce olarak siyasi alanda meşru kılınması ve yaşam biçimi olarak formasyon kazandırılması ile genele yaygın kılınması dönemidir. Bu dönemlerde sözün iman ile kabulü öznelde duygusunun oluşturulması, değer olarak vicdan oluşturması ile de öznel ussallıkta eylemlerin kritik edildiği bilinç formasyonuna taşınması ve sonuçta da söze/ ilkeye bağlı tutum ve davranışlar sonucunda ahlak oluşturması kaçınılmazlarına tanık olunmaktadır.

Sözün kalbe indiği duygu olan iman, usun ilkeler ile işlevsel olduğu vicdan ve ilkesine bağlı olarak oluşan zihniyetin görünüş biçimi olan ahlak öznelde gerçekleştiğinde öznelde yeni bir dünya kurulmuş olunur. İnsanın çeşitlilikte yaratımı söz konusu olduğundan ve nefsi emmaresi gereği terbiyesi gerektiğinden dolayı çoklu ilişkilerde sürekliliğin yakalanması için Medine döneminde şeriatın (hukukun) ortak yaşamsal gerçekliliğin zemini olması kaçınılmaz olmuştur. Hukuk ilkenin/ sözün gerçekleşmesine veya gerçekleştirilmemesine bağlı olarak eylemlerin değer belirimlerine göre yargısal düzeyde kritik edildiği toplumsal yaşamın zemin alanıdır. Devlet olarak kurum düzeyinde medeniyet kurmanın ve sözü yapısal düzlemde insan ilişkilerinde sonuç ilkelere bağlı olarak hayata taşımanın da gereğidir.

İslam hukukunda olan evrensel normlar ise aşağıdan yukarıya fırsat eşitliği, yukarıdan aşağıya iktisadi adalet, ilkesine bağlı denetim, hak çizgisinde hesap verilebilir olmaktır. Bu evrensel hukuk normları doğrultusunda kontrollü ve organize olmuş bir toplumda, öngörülü bir gelecek ile beraber selametin edinildiği toplumsal yaşamın edinilmesi öncelenir. İlişkilerin belirlediği ortak gerçeklilikte beraber yaşayabilmenin çözümü olarak İslam'da insana sunulan teklif hukuktur ve hukuki haklara dikkat edilmesi gerektiğidir.

Klasik İslam fıkıh anlayışında; ibadetlerin nasıl olması gerektiği belirli kılınır ayrıca toplumsal ilişkilerde amellerin (edimlerin) nasıl olması gerektiğine dair ahkâmlar, helallerle belirli kılınan haklar, haramlarla belirli kılınan hadlerle meşru olan ilişki belirlenimiyle -muâmelât- belirli kılınır. Sonuçta ahret ve akıbet belirimlerine göre ceza ile yargının işlevsel kılınması usulde belirleyicidir. Fıkıhta; ayetler hüküm, sünnet ise emsal teşkil eder. Ceza hukuku (ukûbât) da hüküm ve emsale bağlı olarak kıyas ve sorgulama ile kısasa göre yargıyı içerir. Cezada yargı ve caydırıcılık; yasağın meşru olmamasının, olması gereken had belirimleri ve yapılması gerekenlerin

meşruluğuna dayanarak, toplumsal yaşamda ilişkilerin ilkesel düzeyde ve süreklilikte gerçekleşmesi için gerekli kılınandır.

Böyle olsa da klasik fıkıhta, meşru olana göre bireysel edimler, toplumsal yaşam alanları ve ilişkiler belirli kılınır ki bu bağlamda içtihat mezheplerinin çeşitlilik olarak görünüş bulmasının en büyük sebebi de içtihattaki farklılıklardır. İslam hukukunu belirli kılan ayet hükümleri ve sünnet emsallerine bakıldığında ise evrensel hukuk normlarının işlevsel kılındığı -kurumsal düzeyde- hukukun öncelenmesidir.

Amele bağlı İslam olmanın hukuki alanını belirli kılmak ile evrensel hukuk normlarına göre hukukun tesis edilmesi -işlevsel kılınması- birbirine karıştırılmamalıdır. Alanların ilahi düzeyde evrensel hukuk normları ile nasıl işletildiğini belirtmek ile beraber; fıkhi düzeyde birey, toplum, ilişkiler, kurum vb. alanlarda yaşamın İslami olarak nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğinin uslamlamasını göstermekteyim. Fıkıh ile belirli kılınan alanların ve ilişkilerin ilke gereği nasıl işlevsel olması gerektiğini anlatmaya çalışmaktayım. Siyere dikkat edildiğinde amele bağlı İslam olmak, alan belirimlerine aşkın ve birebir ilişkilerde fevrilikten öte olarak evrensel hukuk normlarının öncelenmesi ve işlevsel kılınması ile mümkün olmaktadır.

İslam'da fıkıh amel ilmidir. Fıkıhta amellerin, ibadette sonuç karşılığı aidiyet ve kimlik belirimidir, ilişkilerde (muâmelât) karşılığı fetva ve ahlak belirimidir ayrıca ceza hukukunda (ukûbât) karşılığı ise hak ve had belirimlerine göre meşru yaşam alanının belirli kılınması ve adaletin tesis edilmesidir. Evrensel hukuk normlarını tesis etmek ile zaten İslam olmanın amelle belirli kılınan diğer alanları da görünüş bulmaktadır. Fıkıhta öncelik ilkesel olmak iken fıkıhta şekilcilik, ayrışmak ve ötekileştirmek ile ne kadar fıkhi olunduğu sorgulanmalıdır. Fıkıh buluşulması gereken adres iken ötekileşmeye kadar uzanan süreçte itikatta karşılıkları belirdiğinde ayrıştırıcı olması sonucunda İslam toplum yaşamındaki ilişkilerin ne kadar sorunsal olduğuna da tanık olunur.

Evrensel hukuk normları, fıkhın hem ibadet, hem ilişkiler hem de ceza alanında evrensel olarak karmada işlevseldir; bireysel ve toplumsal yaşamda da -siyerde olduğu gibi- konjonktürlerin değişken durumlarına göre işlevsel kılınmalıdır. Çünkü evrensel hukuk normları, bütün hüküm ve emsallerin içerildiği dinamiğe sahiptirler. Evrensel hukuk normlarını çatı normlar olarak hayata geçirmez isek fıkhın bütün alanlarında doğru hükümlerden uzak, iyi kılmaktan yoksun ve güzel sonuçtan mahrum bırakacak fevriliğe düşmemiz söz konusu olur/ olabilir. Bu durumda asli

olarak ilahiyatı yaşamaktan mahrum kalmış olarak hakkı ile İslam olmaktan yana yitik kalınır/ kalınabilir.

Bunun içindir ki önceliğin evrensel hukuk normlarına verildiği fıkıh anlayışı ile içtihatların -yargıların- sağlamasının yapıldığı denetim usuna ve kurumuna ihtiyaç vardır. İslam'da hükümler her ne kadar çıtalar olarak yaşamı belirli kılsa da içerdikleri evrensel normlar doğrultusunda hakkaniyet ilkesi ve evrenselliğe bağlı sürdürebilir bir yaşamın sonuçları gözetilerek çatı olarak hayata geçirilmeleri gerekir.

Siyerde görülmesi gereken en önemli durumlardan bir tanesi de fütuhatın, ilkeye bağlı bütünlükte ilişkilerde ortak değerler alanının oluşmasıyla ortak ruh edilmesi sonucundan hareket kazanılmasıdır. Toplumsal yaşamın kurumlarının, yani sözü genele yaygın kılacak kurumların merkeze alınarak yaşama taşınmasıdır. Hazreti Resul'ün önder olarak kabul edilmesi, eğitime önem verilmesi, hukuki bir ortamın oluşması, askeri yapılanmanın oluşturulması süreç belirimlerine dikkat edilecek olunursa eğer devlet oluşumuna neden olacak/ olan bir dizgede olayların oluşu ve olguların hayata taşınmasının gerçekleştiğine tanık olunur. Sonuçta ise kültür devriminin gerçekleştirilmesiyle beraber kültürel etkileri ile yönetilen bir devlet yapılanmasının oluştuğu görülür. Böyle olsa da İslam kültürüne sebep değerler alanını belirleyici olan hukuk normları ve diğer ilkelerin yaşama taşınma sürecine bakıldığında evrensellerin her devirde medeniyet kurma idealinin zemini olması gerektiğine tanık olunur.

Siyerde görülen o ki hak ve hakikate bağlı biçimlenen kültüre içkin medeniyet kurma projesine tanık olmaktayız. Bu durumda zemini sağlamlaştırılan bir toplum ile fütuhat kaçınılmazdır. Ayrıca her zamanın konjonktürüne bağlı olarak kültürde öznel olarak yaşamsal olan kurucu ilkeler gözetildiğinde farklı devlet oluşumu formasyonlarında dahi olunsa İslam medeniyetinin kesintisiz olarak sürekliliğine tanık olunur. Tarihte, bugün veya gelecekte İslam medeniyetin kesintiye uğradığını görmekte veya görür isek kurucu değerlerin yitirilmesi sorunu ile karşı karşıya olunduğu görülür/ görülecektir.

Siyerde dikkat ile okunması gereken bir durumda ön cepheden kurucu şahsiyet olarak görülen hazreti Resul'ün ahvaline bağlı sünnetidir (sireten sünnet). Hüsnü zan, hizmet, fakr, tenezzül, her yaşam alanını karakter geçişlerinde bulunur iken hakkı gereği ile yaşaması vb. diğer ahlakına dair ahvalinden yoksun olanların İslam olduğunu söylemesi gerçeğinden kopukluğun anlamını taşır.

Kur'an referanslı İslam'a bakıldığında ise İslam'ın öznel edimsel olan tinsel alanda ilkeye bağlı sonuçlardan hareket ile formasyon kazanmış bir din olduğu görülecektir. Kur'an sonuçlardan hareket ile hitap-muhatap ilişkisinde olması gerekenleri beyan eden kitap olması ile bilimsel niteliğe haizdir. Her sonuç ilke sonuç alındığında gerçekliliği yaşamda görünmesi gerekendir. Kur'an bu bağlamda insanlığa bir davet ve meydan okuyuştur. Varlıkta hak ve hakikate bağlı olarak ilkesi gereği sonuç alınacak olan ayrıca sonuçsuz kalacak, sonuç alınamayacak olan her türlü düşünce ve hareketin de göstergesidir. Bunun ile beraber Kur'an okumalarında dikkat edilmesi gereken ise hak ve hakikat çizgisinde tevhid, değerler, ahlak, karakter belirimi ve kimlik belirimi ilkelerine göre Kur'an'ın formasyon kazandığıdır. Bu ilkeler izleğinde Kur'an okunduğunda insana ayna olan bir kitap olduğu görülecektir. Bu ilkeler insan olmanın da nitelikleridir. Bu bağlamda insana bu ilkeler izleğinde formasyon kazanmış olan bir kitabın indirilmesi ussal olarak gerekli görülmüştür.

Demem o ki Kur'an insana yaşam bulduğu bütün nesnel ve öznel alanlarda neye ve kime göre yaşayacağının tavsiyesinde bulunur iken ilkesel sonuçlardan hareket ile ayna tutar. Sonuçlar ise Kur'an'ın hem gerçekçiliği içeren bir kitap olduğunun hem Allah'ın gerçekliliğini açık eden beyanlar içerdiğinin, hem de insanın dünya yaşamında hak ve hakikat çizgisinde gerçekçi olarak yaşaması gerektiğinin bilgi verileridir.

Bu bağlamda Kur'an referanslı olarak sorunsal olana ve sorunlara eğilmek demek; öznel edimsel alanda deneyimlemek, tanık olmak, kritik etmek, emin olmak paradigması ile sonuçlardan hareket ile düşünebilmek ve çözümler üretebilmek anlamını taşır. İlkesine bağlı sonuç verenin doğruluğu düşünüldüğünde, Kur'an referanslı düşünmek demek; sırat-el müstakimde (hak ve hakikate bağlı olarak sonuç alınan yol) yürümektir.

Tevhid ise iman sonucunda kalbi ve ussal düzeyde yaşamsaldır. Nesnel olgusallığa aşkın olarak mutlak şahsa sıfat, esma tavırlarında tanık olmanın gereğidir. Kalbi düzeyde tevhid iman ile Allah'ı bilme düzeyinde görünür. Fiilde esma tezahürü, usta kavramsal görü, kalben sezgisinde anlayış ile fiilde ve sıfatta Allah'ı müşahede etme durumudur. Tevhid kavramsal düzeyde gerçekleşen görüdür. Nesnelliğe değil, nesnele aşkın öznelliğe tanık olmaktır.

Evvela eylemlerinde kendiliğini görünüşe taşıyan özne; eylemlerinde, ilişkilerinde sezilendir, ilkenin/ kavramın duygu ve anlam belirimlerinde bulunandır, ilkenin kavramsal düzeyde ussal belirimi ile tevhitsel görüde tanık olunandır. Tevhid, eylemlerinde görünüşe gelen mutlak özneyi sezgide müşahede etmek, duygusunda

bulmak, usta anlam edinimi ile tanık olmak ve ilke gereği eylemlerde O'nu yaşadığının şuurunda olmaktır.

Tevhitte zıtlık, diyalektik yoktur, tavırsallık ve tanık olmak vardır. Tevhid zıtlığa/diyalektiğe aşkın bakışımda bulunmaktır. Zıtlığın varlıksal ve ilke gereği tavırsallıkta varoluşsal olarak karşılığı yoktur. Zıtlık ilinek olarak varoluşsal düzeyde belirimin gereğidir. Tevhid, sonuç ilkeden hareket ile ereğinde yaşamayı önceler. Din fedakârlıktan geçer ve tenzihten ibarettir. Tevhid ise tenzih ile aşkın olan Allah'a fiillerinde tanık olmak ve asli düzeyde eylemlerde ilkesi gereği yaşanan özde olanı, kendinde olmayan sıfattan yana yaşamsal olarak tenzih etmektir.

Böyle olmak ile beraber eylemlerde esmaları duygusunda hakiki olarak yaşamak, iradeye haiz olarak kendiliğin her gerçekleştirilmesi aşamasında sıfat sahibi olan Allah'ı Rabb olarak bulmak tevhidin gereğidir. Bu da yaşamsal olarak öznel edimsel düzeyde tenzihte bulunmaktır. Şahıs nesnesine gizil olduğu içindir ki tevhid, nesnel olgusallıkta değil, öznel edimsel belirimleri ile şahsa tanık olmayı gerekli kılar. Tevhid izleğinde İslam, erekten/ ilahi amaçtan sapmamanın sınırlarının belirli kılınmasıdır. Tevhidin değişmezlerine göre imanın ve düşüncenin sınırlar kazanması ilkeye bağlı formasyon almasıdır. Tevhid izleğinde hangi sınırlara sadık kalarak dilin kullanılması gereği ve yaşamda hedef beliriminde bulunması gerektiği açıktır. Diğer teolojilerde neden Allah öncelenerek ifadelerde bulunulmakta olunsa da tevhitte Allah, erek beliriminde değer olarak yaşamın ana öznesidir.

****

Sorunlar içinde hayati olanın öncelenerek çözümlenmesi, geleceğe adım atmanın gereğidir:

Dil insanın melekeler zemininde varoluşsal gerçeğidir ve varlık aynasıdır. Bu nedenledir ki Kur'an'a dikkat edilecek olunursa eğer özneye haiz nesnelliğe aşkın tevhid dili kullanılır. Tevhid dili ile nesnel olgusal alanda bilim yapılmaz ama sonuçlardan/ erekten hareket ile bilimselliğe haiz dil yapısı kullanılarak tinde değer üretilir. Bu da değerler alanında varoluşunu bulan insan için sonuçtan bakıldığında hayati önem taşır. Tevhid dili ile nesnel olgusal alan olan duyumsallığa aşkın öznellik alanında metafizik varoluş gerçek ilkesi gereği ile gerçektir ve yaşamsaldır.

Demek istediğim o ki tevhid dilini yitirdiğimizde Allah'a yitik nesiller yetiştirmiş oluruz. Görünen o ki İslam kültüründe yerleşik olan tevhid dilini nesnel olgusal alanın göstergeleri ile kurulan dilden korumak gerekir. Bu bağlamda her alanda olmasa da gündelik yaşamın öznel olan her alanında bu dilin kullanılması önemlidir. Allah, Allah'ta, Allah'tan, Allah'la, Allah için, Allah'ın, Allah'a ilkeleri ile formasyon kazanan bu dilin değerde ortak olunan Allah ilkesini yitirmemek için önemini bilerek canlı tutmak gerekir. Birçok sorun ve sorunsal olan ile karşı karşıya kalsak da dil sorunu diğer sorunlardan daha önemli olarak hayati önem taşır. Allah selamının dahi ön yargı ile bakıldığı bir toplumda değerlerine bağlı yaşamak ve değerlerini miras bırakmak söz konusu olan ise dil en öncelikli konudur.

Hiç kuşku yoktur ki dil kadar önemli olan bir sorun da tarihsellikten (süreçte gelişimin son aşamasından) koparak aidiyetten ve mesuliyetten yana boşluğa -anlamsızlığa- düşmektir. Tarih, dedikoduları yapılanların tarihidir. Tarihsellik ise tarihi gelişim sürecinde süreçten kopmadan yeniden kendini keşfetmek ile yarına miras bırakmakla devamlı olan bir olgudur. Her olgunun tarihsel çizgisinde tarih bilinci edinerek günde olana çözüm arayışında olmak ve kendiliğe tarih evresel süreçte ayna tutmak ile zihinsel olarak ait olunan alanda kendiliğin bulunması ve öz değerler çizgisinde yeniden üretilmesi mümkündür. Tarihsellikten kopmak evre olarak nereye doğru gidildiğinin bilincinden de koparır. Bunun içindir ki tarih evresel olarak tarihsel süreçte olan biteni olgusuna bağlı olarak kavramlaştırmak ile anlamlı kılmaya ihtiyaç vardır. Evrelerinde kavramlaştırılmayan tarih, kavramsal görü ile değil, olayların ve kişilerin görünüşü ile anlamlı kılınmaya çalışılan tarihtir.

Günümüzde ve gelecekte en ihtiyaçlı olduğumuz alanlardan biride tarih alanıdır. Tarih alanını evrelerinde kavramsal olarak anlamlı kılışımız ile süreçte olup bitmekte olanları yerindeliğinde ve gerekliliğinde sonuçta olan, olması gereken üzerinden hikmetine vakıf olarak görmüş oluruz. Bu bağlamda tarihi deneyim alanı olduğu

içindir ki unutmak değil, her daim hatırlamak geleceğe özgüven ve sağlam adımlar ile taşınmanın gereğidir. Her alan kendi olgu ve ilkesine bağlı olarak değişkenler karşısında geçirdiği formasyonlarda evrelerini, mertebeler ve diğer alanlar ile ilişkili olarak farklı izafi perspektiflerden okuyabilir. Bu durumda okuma formasyonlarında perspektif zenginliği edinilir. Bu da günü değerlendirmek ve yarını öngörebilmek adına önemlidir.

Tasavvufa dikkat edilecek olunursa eğer insan seyri sefer, hatmi meratip sürecinde tarihsel çizgisinde hak ve hakikate göre yetiştirilendir. İnsan ele alınırken evrelerinde anlamlı kılınır ve her bir evre yeni bir evreye geçişin habercisidir. Evreler hangi aşamada olduğumuzu görmemiz için gereklidir. İslam'da Musaviyenin ve İseviyenin yansımaları görmekteysek, İslam olma sürecinde fıtri, hanif, hak, İslam olma sürecinde dini bulmaktaysak, anne karnından itibaren doğaya dair evreleri geçmekteysek, hatmi meratip ve seyri seferde sürecinde tekamül etmekteysek, düşünce tarihinde coğrafyaya aşkın olarak ilmin evrenselliğine, yayılımı ve sürecinde gelişimine tanık olmaktaysak, nebilerin her birini insanlığın arketip olarak bir evresi olduğunun aklı ile bakabilmekteysek evrelerin önemini anlamaya başlamışız demektir.

Özüne bağlı olarak tin taşıyan her kurucu şahsiyet yaşamını miras bırakır. Yaşamları toplumlarının kaderi olur ve karmasını belirli kılar. İnsan süreç varlığı olduğu içindir ki süreçte geçirdiği evreleri ile sonucunu görmekteyizdir. Bu bağlamda kurucu şahsiyetlerden sonra yaşanacak olanları da öngörebilmek önemlidir. Yeter ki yaşananları ilkesi ile okuyabilelim. Bedir savaşı imanın, Uhud savaşı imtihanın, Hendek savaşı ussal olmanın, strateji geliştirmenin, korunmanın savaşı ise bu savaşları ümmet olarak sürecinde hangi dönemlerde yaşadığımızı da görmemiz gerekir.

Hangi aşamada olduğunu değerlendirerek göremeyenler, bir sonraki aşamanın ne olduğunu görmeden yaşarlar. Tarihsellik çizgisinde arayışta olarak kendimizi yeniden bulmak değil, yeniden üretmek zorunda olduğumuz bir dönemdeyiz. Kendimizi güncellemek değil, yeniden üretmek zorundayız. Tarihte kendini yeniden üretmeyenlerin sonu, sadece tarih sayfalarında kalmak olmuştur.

Bu nedenledir ki geçmişi güne tercüme etmek, tevhid ilkesi gereği olay ve olguları anlamlı kılacak yeni kavramlar üretmek, yeni mantık düşünce formasyonları üretmek ve bu doğrultuda da her türlü alanda üretimden yoksunlaşmadan çaba göstermek yapmamız gerekendir.

****

Tarihsel çizgisinde hak ve batıl diyalektiğinden bakıldığında sorunların farklı veçheler ile önümüze yeniden getirildiği görülür. Konjonktüre göre olan biteni okumak ve ne yapılması gerektiğinin idraki ile olması gerekenleri yapmak, tutarlı olarak arkasında durmak ve çözüme odaklı ussal olarak hareket etmek gerekir:

İslam âlemi Moğollar ile yaşanan siyasi, medeni ve ekonomik alanda gerçekleşen yıkımı aşmayı başarmıştır. Görülen o ki Batı ile yaşanan kültürel, medeni, siyasi, ekonomik kayıplar ile yüzleşmesini daha yeni yapmaktadır.

Batı medeniyeti seküler olup, manevi değerleri seküler çıkarları için kullanan, gizilde barbarlığı barındıran bir medeniyettir. Birlikte yaşamayı öncelemekten daha çok zulmü önceleyen bir anlayışa sahiptir. Ürettikleri ile de egosunu besler iken oryantalist olarak Doğuya üstten bakan bir anlayış ile yüklenendir. Oryantalizm, Batı varlık görüşü ile biçimlenen akademik düzeyde başlayan, siyasi, ekonomik, kültürel etkileri olan ve ilerleme ilkesi ile doğu kültür ve medeniyetlerine anakronik olarak haksızlıkları da barındıran bir eleştiri/üsten bakış düşünce formasyonudur. Ayrıca eskiden toprağa yerleşerek sömürgeler edinen, şimdi ise alanlar tutarak gücü ile nüfus sahibi olan, kendi için kendi gibi kılmaya çalışan emperyalist/ modern sömürgeciliğin haksızca gerçekleştirdiği politikalarının meşru kılınmaya çalışıldığı düşünce alanıdır. Bu doğrultuda Batı düşüncesinin uygulama yöntemlerinin de geliştirildiği düşünce alanıdır.

Bu durumda Batı, sadece üretim nesneleri ile anlaşılmaması gerekendir. Zulüm ile kurulmuş bir dünyadır. Kan bedeli olarak da ilkeleri maske edinerek daha çok insan kanı akmasına sebep olan politikaları güncellemektedir. Bunu yaparken de karşısında dengeleyici ve sınırlarını gösterici, yaptırımı olan bir kurum görmemektedir.

Kurumsal düzeyde yaptırımı olacak, Batıya “dur, sınırlarını bil” demek için küresel ölçekte kurumsallaşmak ve yaptırım gücünü çoğunluğun katılımı ile bulmak, günün Roma’sına karşı dur diyebilmenin gereğidir.

Küresel ölçekte Batılılaşan dünyada en önemli sorun, batının üretken aklını hayata geçirmek yerine ürettiklerine bağlı olarak gelişen popülist ve ayartıcı kültürünü edinmektir. Bunun ile beraber her Batılılaşanın oryantalist bakışım ile kendi kültür ve medeniyet havzasına dönüşü, kendi içinde ötekileştirmeye dönük olarak insanlarına yabancı kalmak ve Batı değerleri ile insanlarına yukarıdan bakmaya neden ahlakta haysiyetsizliği de beraber getirmiştir. Sorun olan ise kendi insanını Batılaşma uğruna kurban eden insanın, kendi tarihselliğinden koparak başka bir

tarihsel mecraya girmesidir. Kimisi buna ihanet demekte, kimisi de çağdaşlaşmak demekte.

Elbette ki hikmet gereği, ilme ve üretime dair olanı almak ve bu doğrultuda modernleşmek olması gerekendir. Böyle olması gerekir iken oryantalist yaklaşım ile kendi tarihsel çizgisinde gelişen kültüre sırtını dönmek ve medeniyet adına nesnellikte gerçeği aramak ve göstermeye çalışmak, seküler olamayacak kadar tinsel/ metafizik olan insanını seküler olmaya zorlamak olur. Batı ile gelişmekte olan her toplum kısmen veya çok bu durumla karşı karşıya kalmıştır.

Batı kendi için kendi gibi kılmanın yolunu ise öğretim politikaları ile tarihsiz bırakmak, öykünür kılmak, ekonomik politikalar ile de borçlu kılmak, coğrafik alanlarda parçalamak ve yönetmek, ilkeleri kendi çıkarı için, zulmü meşru göstermenin araçları yapmak vb. doğrultuda sibernetik olmayan doğrultusal olan sığ bir düşünce ile hayata geçirmektedir. Hukuk normlarına Batının uyması beklenemez. Her gerekçesinde ise hukuku siyasallaştırarak kendini meşru göstermesine tanık olunur. Hali hazırda Batı böyledir ve yarında böyle olduğunda dünyanın şımarık çocuğu olmaktan öte bir tin üretecek kabiliyetten de yoksundur/ yoksun kalır.

Tarihimizi unutmayacağız, dilimizi koruyacağız, nedenlere aşkın amaca bağlı olarak değer üreteceğiz ve her zamanda kendimizi yeniden üretmek zorunda olduğumuzun idraki ile yaşayacağız. Bu durumda Batı'nın alan tutmaya çalışır iken ortaklıklar kurması ve çoğunluğun katılımcı olduğu kurumları küresel ölçekte yaşama taşıması kaçınılmaz olur. Batının öngöremediği ise kendi için kendi gibi kılar iken gelişen dünyada kendi için kendi gibi kıldığını kendi için bulamaması/ bulamayacak olmasıdır.

Batıya göre değil, kendi özsel/evrensel değerlerimize bağlı olarak kendimizi kritik etmeliyiz. Kendimizi zengin tarihselliğimizde görmemiz gerekir ki anlayışımızı konumlandıracağımız özsel ve sağlam bir zemin edinelim. Teknik olarak değer üretmekle beraber tinde de değer üreterek farkımızı/ insan olduğumuzu göstermek zorundayız. İslam'ı da evrenselleri kendinde barındırır iken küresel ölçekte evrensel kılmak için usta gerçekliliğini göstermek zorundayız. Tarihsiz bırakan, dilsiz kılan, yeryüzünde kendi menfaati için bozgunculuk yapana karşı olması gereken, tevhid ruhu ile birliğin ve hukukun tesis edilmesidir.

****

Boş bırakılan her alan hizmeti ve zevkini yapacak olanı bekler. Önemli olan, hizmet idraki ile zevk ve şevkle alanı okumak ve ürettikleri ile doldurabilmektir. İşte siyaset bu alanlardan bir tanesidir ve yeni bir dünyaya taşınmanın değil, yeni bir dünya kurmanın nesnesidir:

Tevhid izleğinde okunan dünyada kayıtsız ve lakayt kalınacak hiçbir olgu ve olayın olmadığı görülür. Bu bağlamda Allah'tan tecelli eden her olay ve olguyu kendi alanında hakkı ile zevk etmek gerekir. Boş bıraktığımız her alanı dolduracak yeni birileri hep bulunur. Bu nedenledir ki hiçbir alanı boş bırakmadan zevk etmek daha doğru bir varlık görüşü ile bakabilmenin kapısını aralar.

İslam'da siyaset tarihsel olarak saltanatın gölgesinde kalmış olsa da siyasi parçalanmışlığın sonucunda yaşanan ekonomik, kültürel, medeniyet yıkımlarının ve din alanında değerleri seküler kılmanın çabaları görülmektedir. Siyaset alanının boş bırakılmaması gerektiği, tarihsel çizgide acı deneyimler ile gözlemlenmiştir. Siyasi alanın boş kalması değerler alanının da boş kalması anlamına gelir.

İslam'da siyaset Rabb ve Melik esmalarının tezahür ettiği eylem alanıdır. Rab, iradesi altında olunan; Melik, iradesini gerçekleştireceği alan sahibi olan; İlah, iradesini hükme bağlayan ve uygulayandır. Bu sıfatlar galip birbirlerini tamamlayıcı olarak göründüğünde siyasi alan görünüş bulur ama bu sıfatların galibiyetinde iktidar sahibi olanın iradesine ters düşülmesi, muhalif olarak siyasetin görünüşüne nedendir. Bu sıfatların aslen sahibi olan iktidar sahibi Allah'a, Azazil'in "Âdem'e secde et" emrine muhalif olarak secde etmemesi, gerekçelerine bağlı olarak geleceğe dönük siyasi tutumdur. Olanı siyasileştirmesidir. Kur'an'da Allah varlığında siyasetin belirmesinin temsili anlatısı, muhalif Azazil ile beliren şerr cephesinde görmekteyiz. Her nebi ise şerr cephesine hayr ile muhalif olarak siyasi bir tutumda görülür.

Nemrut iktidarlığına İbrahim'in ilkeli tutum ve davranışı da tamamı ile ferdi düzeyde siyasi bir çizgide bulunduğunu gösterir. Yusuf'un Mısır'a aziz olması ekonomik gerekçeler ile hayrın iktidar bulmasıdır. Hz. Musa'nın Firavuna muhalefetinde gerçekleşen siyasi gelişmelerde toplumsal düzeyde amaç ve yaptırımlara tanığızdır. Davut ve Süleyman hanedanlığı ise ilkelerin devlet çatısında kurumsallaşması ve evrensel çizgilerinde genele yaygın sürekli kılınmaları adına önemlidir. Muhalefetten iktidara doğru izlenecek yolda bu çizgide görünüş bulur. Hz. Resul'ün kültür ve devlet çizgisinde kurumsal olarak ilkeleri öznel düzeyde genele yaygınlaştırması ise siyasi olarak üstün bir başarıdır. Demek ki hakikat genelde tezahür edecek ise siyaset ve kurumlarını, hak ve adalet ilkesine bağlı olarak

kullanım nesnesi olarak bulmaktadır. Öyle ise zulmün önünde mazluma kalkan olmak ve ilkeleri hakkı gereği yaşamak ve genele yaygın kılmak için siyaset ve kurumları şarttır.

Kur'an anlatısında siyaset hak ve batıl çizgisinde diyalektiktir. Her diyalektikte hüküm, sibernetik olarak gerçekleşir. Hukuk zemininde siyaset ise iktidar ve muhalif kanatların görülmesi ile Rakib sıfatı gereği gerçekleşir/ gerçekleşmesi de gerekir. Siyaset hak ve batılın uzlaşması/sentezi için değil, hak olana göre toplumsal yaşamın inşası ve yarına taşınması için gereklidir.

İslam, siyasette muhalif olduğunda hakikat çizgisinde hak olanla batılın ve zulmün karşısındadır. İslam iktidar olduğunda ise hukuk normları üzeri hak ve adaletin tesis edilmesinde görülmesi gerekendir.

Siyaset, iradenin iktidar ilkesine göre yönetimde formasyonlar kazanarak işlevsel görüldüğü sosyolojik alandır. Emin kişi olan ve "ölçüyü iyi bilirim" diyerek yönetimin ihtisas alanları olduğunu gösteren ve yönetime talip olan Yusuf, "Ey Davut seni yeryüzüne halife kıldık, insanlar arasında hak ile hükmet ve bunun için de hevana uyma!" " denilen ilke gereği hükmü hak ile kısas uygulamasında tesis etmeye çalışan Davut, "hikmet ve nimet" verilmiş olan ve emeği referans alarak hükmeden Süleyman ile bakıldığında İslam'ın nasıl bir siyasi çizgisi olduğu görülür. Yeterlilik-liyakat-kısas ve emeğin paylaşımı üzeri adaletin tesisi görülür. İktidarda olması gereken hukuk normları ne ise devlet kurumu ile genele yaygın kılınır/ kılınmaya çalışılır.

Siyaset başlangıcında askeri kurumsallık üzeri biçim kazanır, hukuk, ekonomi, toplum, eğitim, sağlık, sanat ve diğer üretim alanlarına da hâkim olma eğiliminde ilişkileri yönetmek olarak görünüş bulur. Hz. Resul ile siyaset, ilkelerin kurumsal düzeyde genelleştirilmesi çabası olarak görülür. Her şeyden önce İslam'da siyaset, hukukun evrensel normları doğrultusunda yapısal kılınmalıdır. Fırsat eşitliği, iktisadi adalet, denetlenebilirlik ve hesap verebilirlik çerçevesinde İslam'da siyaset, adalet ilkesini gözeten ve hak ilkesi gereği ile hükme bağlayan katılımcı olmayı gerekli kılandır.

İslam siyasetinde "hüküm, Allah'ın hükmüdür" ile iş görülür. Bu sav yargısal olarak doğrudur ama Allah hükmünün sözde karşılığı olduğundan işlevinde ne için kullanıldığı sorunu ile karşılaşırız. Önemli olan hükmün nasıl icra edildiğidir. Davut'ta hüküm seküler düzeyde mülk üzerinden kısasla icra edilirken Süleyman'da hüküm, kısasın mülk değil emek üzerinden uygulanmıştır. Her ikisinde gözetilen ise hak ilkesine bağlı olarak hükümlerin genele yaygın olarak işletilmesidir.

Siyaset:

1. İlkelerin kurumsal düzeyde tesis edilmesi
2. Toplumsal düzeyde ikili ilişkilerin ilkeye bağlı yasa ile düzenlenmesi
3. Toplumun geleceği/sürekliliği için stratejik plan ve programların hayata geçirilmesi ve sürdürülebilir politikalar üretilmesi
4. Geleceğe dönük olarak toplumsal yaşam yeniden üretilirken dinamiklerinin canlı tutulması
5. İnsan yaşamında ilkeye ait metafizik olan ile nesnel olan arasında toplumsal yaşamda bağ kurulmasının gereği olması
6. Nesnel olgusal alanların amaca bağlı ne için olduklarının belirli kılınması ve kullanılması vb. düzeyde gerekli olandır.

Bir olgunun veya olayın siyasi olarak görünüş bulması için toplumsal yaşamda geleceğe dönük etkileri olması gerekir. Her fikir, siyaset alanında karşılık bulmadıkça geleceğe yönelik olarak gerçekleşmesi genelde/ genellikle beklenemez. Bu bağlamda İslam'da siyaset, hakikatin hak ilkesine bağlı olarak toplumsal yaşamda tesis edilmesinin gereğidir. Manevi olanın dünyeviyete sirayet etmesi ve yeniden kurulmasının gereğidir. Bu durumda İslam hakikat veçhesi ile uhrevi ve kalbi iken siyasi cephesi ile dünyevidir. Her ikisi arası denge ise hukuk ile tesis edilir.

İslam siyasetinde Ali ve Muaviye karşılaşması siyasi kırılma noktasıdır. Resulullah ve dört halife dönemi hakikatin toplumsal düzeyde hak ve adalet ilkesi ile tesis edilmesini önceler iken Muaviye ile gerçekleşen ise ilkeye bağlı İslam çizgisinde siyasetin dünyeviyet çizgisine indirgenmesidir. Kültürel etkileri olan devlet siyasi çizgisi, medeniyet etkileri olan devlet çizgisine geçer. Bu durumda olan ise dünyevi alanların askeri ve siyasi etkiler ile genişletilmesidir. Bunun götürüsü ilkeden uzaklaşmak, ilkeye bağlı oluşan kültürde yıkım olarak görülse de sonuçları itibarıyla getirisi ise İslam'ın medeniyet düzeyinde vizyon kazanmasının kapısı aralanmıştır. Bunu belirtmem, Muaviye ve sonrasını haklı çıkarmak değil, olanı sürecinde etkileri ile beraber yerinde ve gerekliliğinde okumaktır. Niyette saltanat olsa da medeniyet kapısının aralanması öteki medeniyetler ve toplum ile olan ilişkilerde zorunlu olmuştur.

Nebi ve dört halife döneminde kültür devrimi görülür. Bu dönemde devlet değerlere bağlı kültür etkisinde yönetilmiştir. Muaviye ile medeniyet seküler yönde gelişir. Muaviye'den sonra dünyevileşme, yani kurumsallaşma üzeri medeniyet kurma yolunda ikinci kırılma Gazi Mustafa Kemal'de görülür. Aralarında karakterleri dışında görülecek fark; Muaviye'nin İslam çizgisinde olmasa da İslam şemsiyesi

altında Arap çizgisinde saltanatı öncelemesi, Mustafa Kemal'in ise Batı modernleşme çizgisinde Cumhuriyeti öncelemesidir. Gazi, sekülerdir ve kurmay zekâsı ile kurumsal düzeyde iş gören devlet adamı olarak hedef belirlemiş ve gerçekleştirmiş olması mesabesinde Muaviye'nin kurnazlığa haiz zekâsından ve karakter biçimi ile ayrışır. Her ikisi de seküler noktada kültüre aşkın medeniyet kurmanın kapısını aralamıştır.

Muaviye Rakib, Gazi ise Kayyum esmasını asli değil de zıllda bulmuş ve yaşamışlardır. Muaviye kendisinden sonra kültürel düzeyde ayrışım ile diyalektiğe neden olması ile önemlidir. Her ikisi de kendi zamanlarının koşullarını okuyarak hedef gözeterek yürümekle beraber, Gazi'nin kurmay zekâsının daha iyi olduğu açıktır. Özellikle Gazi'nin vatansever olarak boş bırakılan Anadolu'dan seküler uzantıda modernite düzeyinde kurumsal düzeyde tamamlayıcı olması önemlidir. İmkânsızlıklar içinde kurumsal düzeyde imkânları seferber etmek, yönetmek, devlet düzeyinde sonuç almak ve bir millet için yeni bir devir başlatmak önemlidir.

Kültürü ile barışık devrimleri yaşama taşıması gerekirken kültürde yıkım ve sonrasında gelenlerin tarihsel süreçten kopmalara neden olması sebebiyle de hafızası olmayan bir topluma neden de olunmaması gerekirdi. Gaziden sonrası ile görülen o ki oryantalist çizgide kendi toplumunda ötekisini tarihte ve dini yaşam biçiminde olanlar üzeri üreten bir zihniyet ile karşı karşıya kalınmıştır. İdeolojik her yaklaşımda ötekileştirmek kendi tarihsel çizgisinde olanlar ile hesaplaşmayı da beraberinde getirir ama her hesaplaşma ortak değerler alanında kendinden olana yabancılaşmamayı/ ötekileşmemeyi de hukuk zemininde tesis etmelidir.

Sünniler, Bektaşi ve Aleviler bu kritiğe duygusal yargıda bulunsalar da Muaviye ve Gazi'nin farklı zamanlarda aynı ussal çizgide kırılma eşikleri olduğu gerçeğini değiştirmez.

Mustafa Kemal'i tarihsel kimliklerden ayıran en önemli özelliği ise yokluk içerisinde kurucu bir şahsiyet olmasıdır. Bu, ne tarihsel uzantımız olan Fatih Sultan Mehmet'le ne de Muaviye ile kıyas edilecek bir durumdur. Yaptığı devrimler -her ne kadar- Fransız aydınlanma düşüncesi etkisinde olmuş olsa da tarihte kendisi gibi kurucu şahsiyet düzeyinde gelenler pek azdır. -Kabul edilsin veya edilmesin- Kurucu bir şahsiyet olması ve seküler dünyada daha rahat hareket edilmesine imkân veren bir miras bırakmış olması sebebi için dahi olsa saygı duyulması gerekir.

Modern siyaset akademide fikirler ile başlar. Fikirlerin siyaset alanında uygulanması/galip düşünce olması varlık görüşü ile biçimlenir. Her fikir galip düşünce olması ideali ile iddiası olduğunda siyasidir. Buna da insanın halife olması

fikri ve Azazil'in muhalefetinde, ilk dönem İslam ve karşıtlarında, ikinci dönem Hristiyanlık ve Roma ile mücadelesinde, Marksizm, Kominizim, Kapitalizm ve benzerlerinde tanığız.

İnsan, tasavvuf veya fikirler ile yeni bir dünyaya taşınır, ama siyaset ile yeni bir dünya kurar. "Yer değişti, başka bir yer oldu" ayetini fikir dünyası/varlık görüşü ve siyasi çizgi bağlamında da okumak gerekir. Uhrevi yönü ile din, hak ve hakikate bağlı olarak yeni bir dünya olarak bulunacak olan nesnelliğe aşkın öznellik alanı olan iç dünyaya taşıyıcı olsa da siyasi yönü ile seküler yaşamda yeni bir dünya kurucudur.

Yeni bir dünyanın kurucusu olacak isek hak ve hakikat çizgisinde varlık görüşü çerçevesinde kurumsal düzeyde yeniden yapılanmanın şart olduğu görülür. Kurulacak olan her yeni dünya içinde ise anlam, değer belirimleri doğrultusunda iç dünyadaki yankılara, etkilere ve değişimlere tanık olunur. Çünkü yeni kurulan her dünyanın varlık görüşüne bağlı kendi tasarrufuna göre iç dünyası da yeniden formasyon ve yeni bakış kazanır. Bu durumda kurulanın miras bırakılması ile dışta kurulan ve içte taşınılan dünya arası değer edinimleri ile kültür ve medeniyet çizgisinde ortak ruhta ortak hareket alanı edinilir. Böylece her iki dünya arası etkileşimlerde eşleşmelerde uyum ve tutarlılık yakalanır. Bu da bütünlüğünü koruyan sağlıklı bir yapı için şarttır.

Diyalektik her ne kadar insan yaşamının gerçeği olsa da hukuk zemininde kültür ve medeniyet ortak değerleri ile bunun gerçekleştirilmesi mümkündür. Zaten hukuk, diyalektiği yok saymak değil, diyalektiğin gerçekliliği sebebiyle diyalektiğe aşkın yaşayabilmeyi önceler. Ortak değerler alanı olan kültür ve medeniyet ise bir toplumun iç ve dış dünyasını bütünleyen ortak ruh alanı olarak görünüş bulur. Siyasette ilke olarak olgusal karşılığı olan durum ıskalandığında ayrıştırıcı veya parçalayıcı olan çatışkılı diyalektiğe sebep siyaset, karşıtları ile beraber görünüş bulur.

Her fikir iradeye bürünerek toplumda etkileriyle karşılık görmesi ile beraber siyasidir. İdeolojiler olgularını/ilkelerini, siyasi olarak genelde tektipleştirme çabası ile yaygın kılmaya çalışır. Bunun olmazsa olmazı ise her olguyu yaşamda hayata geçirecek ve işlevsel kılacak kurumları kurmaktır. Kurumlar, fikirlerin seküler yaşama indirgenmesinin gerçeğidirler.

Asıllar âlemi olan melekût, ilkelerin öznel düzeyde kurumsal kılındığı âlemdir. Bunun organik düzeyde okumalara neden olan karşılığı ise öznel belirimler olan melekelerdir. Kurum ise nesnel olarak ilkelerin genele yaygın görünüş bulmasının gereğidir. Melek, meleke ve kurum ilkesel tavırlarda şahsın -yapıcı öznenin-

görünüşe gelmesinin öznel ve nesnel açılım evreleridir. Her evre bir önceki evreyi kendiliğinde içerdiğinden dolayı her sonraki evrede diğer evrelerin ilkesel karşılığı olan izlerini görmek gerekir.

Melekler iç dünyanın belirleyici kuvvetleridir ve ilkelerin öznel kuvvet düzeyinde görünüşe gelişleridir. İlkeleri potansiyel olarak içeren melekeler ise nesnel dünya zemininde nesnelliğe aşkın değerlere göre gerekçeli olarak organize olur iken ferdin/ şahısın görünüşe gelmesinin zemini olurlar, kültür varoluş alanında bütünlenerek çalışırlar ve kurumsal ortam edinildiğinde medeniyet alanında işlevseldirler. Melek, meleke ve kurum aşamalarında ilkelerin öznellikten nesnel yapısallığa doğru dışlaşması zemininde ilkeye bağlı varlık görüşünde ortak ruh edinildiğinde yeni bir dünyanın kurulması kaçınılmazdır.

Söz, toplumsal etkileri ve ideale bağlı iddiası olduğunda siyasidir ve siyasi alan oluşturur. Muhalifleri açık olduğunda ise artık siyasallaşır ve siyaset yapılıyordur. Bu doğrultuda Rabb, Malik, İlah esma sıfatları görünür kılınır iken asli veya zılli düzeyde tahakkukları hak olur; ayrıca melek, meleke ve kurum düzeyinde sözün karşılığı varsa/ oluşmuşsa/ oluşacaksa öznenin söze -ilkeye, varlık görüşüne- bağlı olarak tavırlarında görünüşe gelmesi gerçekleşir. Dış dünyada bizlerin sadece meleke ve kurumsal alana tanık olması gizilde/ iç dünyada meleklerin olmadığı anlamını taşımaz. Zaten meleke ve kurumlardan bahsetmekteysek batın olanının farklı formasyonlarda evre olarak zahirde dışlaşmasından bahsetmekteyizdir. Akademinin nesnel olgusal alanda nesnelliği önceleyen paradigmasında oluşan dilde, melek olarak belirtiğimin karşılığı olmasa da bu gerçeği dile getirme özgürlüğünü akademisyen olmayışıma borçluyum.

Özellikle belirtirim ki melek, meleke, kurum evre sürecinde karşıtlığa bağlı olarak sonuçta sentez gerçekleşmesi değil, sürece bağlı olarak her evrenin birbirine içkin ve aşkın düzeyde kapsayıcılığı söz konusu olandır. Bu düzeyde tez, antitez, sentez mantığının gerçekliliği yoktur.

Siyaset alanında İslam, ilkesel çeşitliliği, fıtrata, hak ve adalet ilkesine bağlı olarak yaygın kılma siyasi tavrını içermesi ile ideolojik siyasi yaklaşımlardan farklılık gösterir. İslam dünyevi ideolojiler gibi tektipleştirme projesi değil, insanlık için hukuk zemininde çatı kurma projesidir. Bu bağlamda tarihsel olarak etki ettiği her devirde bu projenin uygulanabilir olduğuna tanık olmaktayız. İslam medeniyet çizgisinde özellikle Osmanlının siyasette imparatorluk idealini İslam ile gerçekleştirmiş olması buna güzel bir örnektir.

Siyaset alanında İslam, ilkesi gereği yerindeliğinde ve gerekliliklerinde felsefi olarak tam anlamlı kılınmamıştır. Kelamda ve fıkıhta hükümlere göre İslam'da siyaset adına birçok şey söylenmiş olsa da yetersizdir. Kurum, hukuki gerçekliği olan ve toplumda varoluşun ortak gerçeklik alanıdır. İslam siyasetinde kurum, toplumsal yaşamda ilkelerin gereklilikler olduğu ve evrensel kılınması için zorunlu olandır. Bu durum siyasetin ana çizgisini belirgin kılar. Sorun ise hangi düzeyde yönetim rejimi ile kurumların kurulduğu ve işletildiğidir.

Bin dört yüz seneden beri saltanatın gölgesi altında İslam yaşanabilmekte ise cumhuriyet ve demokrasi çizgisinde İslam, halktan hareket ile özünde olan özgürleştirici çizgisine uygun olarak pek ala yaşanabilir. Cumhuriyet, Kayyum esması ile bir toplumun öz değerleriyle ayağa kalkışıdır. Demokrasi ise bir toplumun iç ilişkilerinde hukuk zemininde Hayy esmasının gereği olarak hayat buluşudur. İslam'da siyaset, ümmetin millet olarak cumhuriyeti ve demokratik yaşamı edinmesi ile aslına yakin durur. Siyaset, amaca bağlı gelişen ilişkilerin yönetimi, ihtiyaç, koşul, beklentilere göre hizmetlerin tesisi ve geneli adalet ilkesi ile kucaklaması gereken yönetim alanıdır. Siyaset ancak böyle olduğunda İslam çizgisinde görünüş bulur.

Halifelik (önder/lider/İslam olan ehil yönetici) ve adalet ilkesi gereği hak ile hüküm, İslam'da siyasetin düsturunu belirler. Siyasette ilke olarak hukuk zemininde adaletin gözetilmesi, insan ilişkilerini yönetmenin ilkesinin belirli kılınmasıdır.

Çeşitliliğin kucaklanması, dinde zorlamanın olmaması, hukukun ve her alanda hizmetin kurumsal düzeyde tesisi, liyakat ve yeterlilik ilkesine göre önderin (imamın) seçilimi İslam siyasetinde belirleyicidir/ belirleyici olması da gerekir.

Siyasette amaç, toplumsal bütünlüğün korunması ve gelecek öngörüsü ile toplumun yarına hazırlanması ve taşınmasıdır. Siyasetten amaç ise ilahi sıfatların/evrensellerin kurumsal düzeyde tesis edilmesi ile umumi kılmanın yolunun açılmasıdır. İlkeler kurumsal düzeyde tesis edildiğinde, evrensel olmaları gereği genele yaygın kılınmış olurlar. Bu da İslam şeraitinin/hukukunun içerdiği formel uygulamalarda değil norm olarak belirleyici olan ilkelerin (dört ana ilke; fırsat eşitliği, iktisadi adalet, denetlene bilirlik ve hesap verebilirlik) toplumda yaşama kazandırılması ile mümkündür.

Bu açıdan bakıldığında İslam ilkeye bağlı siyasetiyle nedensel sınıfların katı olarak belirleyici olduğu kast sistemlerine karşı devrimci bir niteliğe haizdir. Şu anki dünya siyasetinde de devletlerin kast sistemi oluşturmaları (birleşmiş milletler ve iktidar hegemonyaları), sermayenin tekelci olması, İslam coğrafyalarında krallık ve diktanın

hanedanlığına bağlı otoriter rejimler düşünüldüğünde ilkesel bağlamda İslam'ın böylesi devrimci ruhuna ihtiyaç olduğu görülmektedir. Siyere bakıldığında dinin, sermaye grubu ve menfaate dayanan seküler yaklaşımla çatışkıya neden olduğu görülür.

Hiç kuşku yoktur ki İslam'da siyasi olarak sorunsal olan ve kullanılan halifelik bir kurum olmak ile beraber kişilere indirgenecek kadar dar anlamda kullanılmıştır. Halifelik ve saltanatın karıştırılması ve bu bağlamda saltanat gölgesinde halifeliğin kişi ve kişilere indirgenmesi ve kurum olarak görülmemesi siyasi açıdan yetersiz kalınmasına neden olmakta ve bu kurumun saltanatın gölgesinde kullanılması zaaflarını da görünür kılmıştır.

Âdem'e halifelik insan olması mertebesi gereği verilmiştir. Davut'a halifelik ise devlet/kurum mertebesinde bahşedilmiştir. Davut'un saltanatında halifeliğin gölgede kalmaması gerektiği dersini de çıkarabilir. Nebiler seyrinde insanı ferdi veya kurum düzeyinde halife kılan Allah'tır. Nebilerden sonra Allah adına değil (Allah adına kişiler/ kurumlar iş yapmaya başlayınca otorite olarak sorgulanmazlar) İslam/ din adına iş gören ve sorgulanabilir olan her kişi/ kurum halifeliğe haizdir. Halifelik, birilerin kendiliğine veya kuruma otorite olarak yakıştırdığı değil, dini ilkeye bağlı icraatında genele hizmet ile ilkelerin genele yaygın kılınması için çalışmak ile kişi veya kurumlar tarafından gösterilmesi gerekendir.

Bu bağlamda ardılı olma anlamını içermekten farklı olarak Allah'ı ilke bağlamında görünüşe taşımanın gereğidir. Bu bağlamda halife, kamunun halifesidir ve toplumsal birliği tesis etmek, hakikati hak olana göre görünüşe taşımanın edim ve üretimlerinde bulunmanın gereğini yapmak ile mükellef olandır. Bu durumda bir kutup, vakıf, devlet, devlet başkanı, imam vb. her hangi bir mümin dahi halife olma potansiyelinde olarak iş görmelidir. Kişi olarak halife ise dinde kamunun halifesi olacağından dolayıdır ki liyakat ve yeterlilik gözetilerek seçilmesi gerekendir. Dört halifenin seçilmesinde de bunu görmek gerekir. "Şüphesiz ki Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında adalet ile hükmetmenizi emreder", "istişare et" vb. ayetlerde kamu halifeliğin işaret edildiğini de görmekteyiz.

Kamu halifelikte halk söz konusu olduğundan dolayıdır ki evrenselleri hayata geçirmek/ tesis etmek, evrenseller ile halkı kucaklamak ve selametin olduğu adaletli bir ortam oluşturmaktan yana mesuliyet alındığını belirtmek gerekir. Her müslim ve İslami kurumlar bu mesuliyeti din ile yüklenmiş olduğunun idraki ile edim ve üretimlerde bulunmak zorundadır. Bu bağlamda halife, Allah'ın yeryüzündeki temsilcisi olmaktan daha çok halkta Allah'ın evrensellerini yaşama taşıyan halkın

takip ettiği temsilcisidir. Bu durumda halifelik ise kamu hizmetinde olmak ve bu hizmeti liyakat ve yeterlilik esasıyla yerine getirebilecek kurumların hayata geçirilmesi ve kişilerin seçilmesi (amaca bağlı olarak fırsat eşitliliğin tesis içinde bu gereklidir) ile anlamlı kılınması gerekendir. Bunun dışında, tarihi kişilikler üzerinden halifeliği tanımlamaya çalışmak sığ anlamda konuyu basitleştirmek olur. Bu durumda taraf tutmak ile ayrışmak ve haklılığına gerekçeler uydurmak tarafların kaçınılmazı olmuştur.

Genel anlamda demek istediğim o ki halifeliği kamu halifelik olarak yeniden tanımlamamız gerektiğidir. Ayrıca demokratik ortamda mezheplere aşkın olarak kişi değil, kurumsal düzeyde halifeliğin yaşama taşınması mümkündür. Bu da İslam'ın siyasette bölünmüşlüğünden yana uzlaşı sağlanacak olan bir kurumla (halifelik) toparlanması adına önemlidir. Hukuk normları zemininde ilkesi gözetilmeyen ve işlevsel olmayan her kurum ölü doğar. Buna da dikkat etmek gerekir. Kurumun ölü doğmaması için hukuk normlarında ilkelerin gözetilmesi ile mezhep gözetmeden yaşama taşınması, ortak bir çatı oluşturmak adına önemlidir.

Kurum halifelik olacak ise tüzüğü birleştirici ve kucaklayıcı olmalıdır. Tüzüğüne bağlı işlevselliği ise denetlenebilir ve hesap verebilir ilkesi ile bağlayıcı olmalıdır. Siyasi olarak parçalanmış İslam âlemi için dönem başkanlığı ile katılımcı ve yönetici olan bir kurumun hayata geçirilmesi İslam'ın sorunları ile ilgilenilmesi adına önemlidir. Böyle bu kurumun zamanın değişkenlerine göre karşılaşılan sorunlar ve hizmet ilkesini gütmesi olması gerekenidir. Siyasi katılımcıların kendi itikat çizgilerine aşkın olarak hizmet sunmaları da önemlidir.

Demokrasi elbisesini İslam'a giydirmek değil, İslam'ın siyasi çizgisinin demokrasiyle yakınlığını göstermeye çalışmaktayım. Saltanat, kişi halife ve siyasi kişi devrini geride bırakarak kurumsal düzeyde toplumun bekası ve organizasyonu sağlamak ve ilişkileri yönetmek, ilke gereği yaşam biçimi oluşturmanın olmasa olmazıdır. Siyasi düzeyde İslam'ı yeniden üretmek gerekir. Cumhuriyet ve demokrasi tecrübesi önümüzde durmaktadır.

İnsanı/insanlığı kritik edeceğimiz referans noktamız kişiler değil, Allah ve iradesi gereği gerçekleştirdiklerimiz olmalıdır. Zaten herkeste Rabbi gereği üstünlük tamamlayıcı olduğu yönüdür ve Rabbi olan Allah Ekber/kendisinden daha üstünü olmayan olarak üstünlük beliriminde olandır. Bu bağlamda ilkeleri ve kurumları kişilerin şahsına indirgemeden yaşamsal kılmak önemlidir. Her kurum siyasal alanın bir parçasıdır ama kişilere indirgenmeyecek kadar hayati öneme sahiptir. Ayrıca

ilkesine bağlı çalıştırılması ve değişkenler karşısında ilkesine bağlı olarak yenilenmesi gerekir.

Siyaset ve kurumlarından uzaklaşmadan, uhrevi/ ilahi olan ile dünyevi olanın hukuk zemininde sentezlenmesi değil, buluşması ve dünyevi olanın uhrevi olanı yaşamaya nesne olması ve uhrevi alana siyaset ile taşınması mümkündür. İslam olduğunu söyleyen her müslim olan, sözü idealinde gerçekleştirme iddiasını taşıması sebebiyle siyasidir. Batılın, zalimin karşısında duruşu olan olması gereği ile siyasi olmak zorunda kalır.

Her potansiyel, erk belirimi ile görünüşe çıkar ve erk iradeye dönüşür. Erk yönetimi, kontrolü, kullanımı, erki hak etmek, dinde şeriat ve terbiye ile sağlanır. Şeriat sonuç ilkeden hareket ile hak ve adalet tesis edilir iken terbiyenin zeminidir.

Din, seküler çizgide pragmatizmin (faydacılığı) değil; Allah'a varmanın, hakkı gereğiyle Allah'ı yaşayabilmenin öznel kılınmış olan nesnel yöntem aracıdır. Bu bağlamda dinde siyaset menfaat gözetilmeden halka hizmet ilkesi ile etik çizgide formasyon kazanmalıdır.

Bir daha söylemek gerekirse: Siyer üç aşamada okunmalıdır. Hakikatin (söz ile gelen varlık görüşü) kalplere inmesi, ilişkilerde hakikatin görünüş bulması için hak/adalet ilkesinin öncelenmesi ve hak ilkesine bağlı olarak hakikatin umumiyete sirayeti için siyasi kurumların tesis edilmesidir. Bu da Mekke, Medine ve fetihler dönemini kapsar.

Siyer sadece Mekke- Medine dönemi olarak okunmamalıdır. Fetihlerden yoksun okunan siyer eksiktir. Fetihler ise İslam'ın zihniyet olarak kurum tesis edilmesi ile beraber devlet kurumları ile hayat buluşunda mümkün olmuştur. Fetihlerden öncesine bakıldığında savunmada olan bir İslam'a tanığızdır. Varlık görüşü kurumları ile hayata taşınmayan her düşünce tamamlanmamış düşüncedir. Kurumları ile hayata geçirilmiş düşünce ise kendine alan açmak için hareket kazandığında fethe doğru yol alırken umumiyette tamamlanmaya yol bulur. Önemli olan ise dünya görüşünün hakikat ve hak ilkeleri ile tesis edilmesidir. İlk asrında İslam'ın başarısı da bundandır. Hakikatin duygusunda kalbe inmesi ve eğitimde yer bulması, ayrıca hak ilkesi ile ilişkilerin düzenlenmesi başarıyı devrimsel kılmıştır. Sonra gelenler ise bu başarının gölgesinde dünyaya uzanmışlardır. Siyaset kurum, kurum yönetimi ve kurumlarla toplum yönetimini gerekli kılar. Erken dönemde bunun sağlanması fethin kapısını aralamıştır.

Mekke zamanında hakikate memur olunmasına, Medine zamanında ise hukuka -amir değil- memur olunduğuna tanık olunur. Çoklukta değil, çoklu ilişkilerde çoğunluğun birliğini sağlamak öncelenmiştir. Hicret ise koşullarından hareketle değil, ilkeden hareketle okunduğunda hak ve hakikatin toplumsal sorunlar karşısında tesis edilmesinin gereği olarak gerçekleşmiştir. Bunun içindir ki hak ve hakikatin genele yaygınlaşması ve muhafaza altına alınması için kurumsal düzeyde organize olmak da kaçınılmaz olmuştur.

İslam, siyasetinde seküler kılınmayacak kadar hakikati önceler ve hak ilkesine bağlı olarak da seküler yaşamın hakikate bağlanması ile yapısal kılınmasını sağlar. Seküler yaşam bu durumda İslam'la ruhunu/anlamını/ne için olduğunu bulmuş olur. Dünya için değil, Allah için yaşar iken dünyayı gerçekte ne için olduğu ile anlamlı kılmak, öznenin gerçeği ile tanıştırmak İslam'ın sonuçta açık ettiğidir.

Hukuk, ilim, ortak akıl, medeniyet ve kültürde ortak tarihsel alan oluşturmak, -sadece nedenler değil- ortak amaçlarda/ ülküde toplum olmanın gereğini oluşturmak siyasetin işidir. İlkeye bağlı oluşan değerler alanında meşruiyet hak ve hadlere göre toplum olmanın olanağını sağlar. Her bireyin mensubiyet ve sorumluluk bilinci ile toplum halk edilir. İnsan toplumunun insanıdır. Ortak değer, aidiyet, sorumluluk, duygudaşlık, kimlik ve karakterler ile toplum halk edilirken millet olarak görünüş bulur.

Her insan kültür ve medeniyet içinde tarihte doğar. Tarihten gelen değerler, öznel kılınır iken toplumsal meşru alan oluşturulur ve meşru olana göre hak-had belirimlerinde yargı düzeyinde belirleyicidir. Tarih insanın tarihidir ve insan tarihin insanıdır. Tarihte insan, emanet edilen değerde aidiyet ve mesuliyet yüklenişi ile günde kendini bulur. Kültür ve medeniyet içinde sistem ve ağlar işlevinde yitiklikten, aidiyet ve mesuliyet yüklenişi ile sıyrılır. Birey olarak tarihte insan hiçtir ama tarihi yazarken tarih varlığı oluşuyla insan tümelinde insandır. İnsan, biyolojik sebep-gerekçelere, tekbenciliğe indirgenmez olarak aidiyet-mesuliyette fedakârlıkta yetişen ve bulunandır. Bu bağlamda siyasette yapılar ve ağların öncelenmesinden daha çok insanın öncelenmesi ile yapı ve ağların insan için olduğunu unutmamak gerekir. Kültür ve medeniyet içinde insan, sistem altında yitiktir. İnsanlık tarihinde de insandan daha çok gerçekleştirdiklerini önemseriz. Önemsenmesi gereken ise insandır. İnsan varoluşunun evvelinde hiçtir. Aidiyet/mensubiyet insanı tarih varlığı olarak varoluşa taşır.

İnsan emanetçidir. Emanet bilincinde insanlaşmakta, tarihi süregelimin bir parçası olunmakta ve yarına miras ile emanet edilenler ile taşınılmaktadır. Emanet/ miras/

tarih yüklenmeyenin yani mensubiyet/aidiyet ve mesuliyeti olmayanın insanlaşmasından bahsedilemez. Demek ki insan başta edinilen beşer olmak değil, tarih olgusal çizgisinde üretilirken sonuçta edinilecek tümel bir kimliktir.

Bu doğrultuda siyasete bakıldığında miras olarak emanet/ misyon yüklenmeyen siyasette, değerler muhafaza edilmediği içindir ki değerler alanında insan yetişmesinin önünün açılması da beklenemez. İnsan, sistem ve ağlarda, sistem ve ağların metası olarak yitik kılınacak olan değildir. İnsanın insanca yaşaması ve değerler alanı olan kültür ve medeniyet içinde yetişmesinin ve kendini yeniden üretmesinin siyaset alanında karşılığı olmalıdır. İslam ile öngörülen siyasette de mülk, sistem ve menfaatlerin değil de insanın değer olarak öncelendiği kabul edilmelidir. Bu bağlamda siyaset alanında, dini değerlerin insani değerler olduğunu bilerek değerlere dikkat edilmesi gerekir. Zaten seküler veya uhrevi düzeyde değerler alanı dışında siyaset alanı oluşturulması beklenemez.

İnsan değerler alanında insan olarak vücud bulduğunda farklı ve karşıt değer belirimleri ile ilişkide stratejik/ taktiksel tutum ve davranışları gereği siyasi olmak zorunda kalır. Önemli olan ise sen ben nitelemeleri ile ayrıştırıcı niyette olarak ötekileştiren siyasetten, hukuk zemininde buluşturucu siyasetin yapılması gerektiğidir. Öteki, varoluşumuz nedenlerinden ise kendimize hak tanıdığımız gibi ona da hak tanımamız gerektiği idrakini edinmemiz ve siyasette de bunu göstermemiz gerekir. Siyasette aynı olmamız beklenemez ama hukuk zemininde beraber yaşamamız olması gerekendir. Cumhuriyet zemininde demokrasi buna olanak sağlar.

Yasa, meşru sınırları belirler. Kişisel düzeyde bilinçaltı -bilinç dışı-alanı da belirli kılar. Kült olan değer ise ortak duyguyu edinmeye nedendir. Kurumsal düzeyde yasa zemininde kült ile de kültür, ortak akıl, ortak duygu edinilirken yaşam alanı/biçimi de belirli kılınır. Kült vicdanda karşılığı olan değerdir ki bu niteliği ile vicdanda yasadır. Vicdanda yasa olan ile siyaset alanı belirli kılınır/ kılınmaya çalışılır. Bu bağlamda siyaset, toplumsal dokuyu belirli kılan kültür içinde yasalar çerçevesinde yapılır iken meşru olarak kabul görür.

Bunun ile berber toplumsal yapının yeniden şekilleneceği yasalar ile kültüre neden olunan alandır. Ayrıca miras olanın yarına taşınmasının alanı da olduğu içindir ki her yasa ve uygulanış biçimine dikkat etmek gerekir. Değerler alanı ile örtüşmeyen her yasa muhalifini de erk alanı içinde çıkarmış olur. Yasa koyarken dikkat edilmesi gereken ise hak ve hakikate bağlı olarak ilkesel/ evrensel olanın insan/ insanlık için yaşama taşınmasıdır. Evrensellerden/ zamansızlardan uzak yasa koymak veya

uygulamada keyfi davranmak siyasi alanı sıkıntıya koyar. Siyasette hukuk alanı, siyasi sınırları belirli kılar iken toplumsal yaşamda evrensel olana göre insanın terbiye bularak etik olmasının yolunu açar. Bu durumda siyaset, hukuki zeminde etik düzeyde toplumu ilişkilerinde insani düzeyde seviye kazandırarak canlı kılmanın alanıdır. Bunun dışında siyaset alanında, evrenselinde rahmet olarak karşılığı olmayan ve keyfi olarak uygulanan her yasa zorbalığa/ zulme nedendir.

Bu nedenlerden dolayıdır ki İslam olan her müminin siyasi alandan uzaklaşmaması, hak olanın rahmet olarak tesis edilmesi misyonu ile hareket etmesi gerekir. Siyasette zayıflık ve alan yitimi ile hak olanın rahmet olarak tesis edilmesinden uzaklaşmak, kültür, medeniyet değerleri alanında gelişimden geriye düşerek birçok alanda kopmalar ve sıkışmalar ile krizde olmaya nedendir. Krizden çıkmak için ise boş bırakılan alanları, yaşanılan krizin etkilerine göre yeniden yorumlamak ve yeniden üretmek sonucunda yeniden doldurmak ile mümkündür. Öyle ise yeniden kendimizi aramak/ bulmak değil (zaten öz değerlerimiz ile kim olduğumuza yitik değiliz), tarihsel ve evrensel misyonumuza bağlı olarak kendimizi yeniden üretmek ile işe başlamak gerekir. Bunun içindir ki siyaset alanı kurumları ile beraber olmazsa olmazımızdır ve boş bırakılamayacak kadar hayatidir.

Siyaset, varlık görüşü ve değerlerin meşruluğunun arandığı ve meşru kılındığı alandır. Toplumda zannın, batıl olanın meşru olmasına göre değil de evrenselinde ve vicdanlarda meşru olana göre hak olanın talep edilmesi, aranması ve korunması için gerekli olan düşünce ve eylem alanı siyaset ve kurumları alanıdır. Bunun içindir ki siyaset ve kurumları alanı boş bırakılmamalıdır.

Halklar, kültür düzeyinde tarihselliğe haizdir ve devlet düzeyinde kurumları ile tarih değil de tarihsellik çizgisinde süreklilikte görünüş bulurlar. Zamanın koşulları, ihtiyaç ve beklentileri iradenin formasyon bulmuş durumları olarak her halkı tarih üretmeye zorlar. Bu da halkların zorunlu kaderidir ve kendini yeniden üretemeyenler tarihten silinirler. Bu durum üzeri bakıldığında, halen var isek tarihsizliğimizden dolayı değil, tarihsel oluşumuzdan dolayı varızdır. Bu nedenlerden dolayıdır ki tarihin biçimlendirildiği siyaset alanını boş bırakamayız.

****

Toplumlar ihtiyaçlarına göre insan üretirler, ihmal edilmemesi gereken ise evrensel değerlere göre vicdanı olan insanların da yetiştirilmesidir:

Medeniyet, değişmez nesnel gerçeklik karşısında varlık görüşü ile iç dünyasında değişen insanın kendine göre dünyayı yapısal ortak değerler zemininde değiştirmesidir. Bu açıdan bakıldığında doğa insanın kaderi olmasından daha çok insanın doğanın kaderi olduğudur/kaderini belirlediğidir. Doğanın kaderinin insan olduğudur. Bu durumda halifelik aklı ile bakıldığında insan dünyaya mahkûm kılınmamış, bilakis dünya insana mahkûm kılınmıştır.

Öznelliğin gerçeği, her şeyi kendi için kılmakla kendini gerçekleştirirken değerlerde ve dil gerçeği ile nesnel olgusallığa aşkın metafizik yaşamasıdır, kendini nesnelliğe indirgemesi değildir. Kendiliğin nesnelliğe indirgenmesinde mahkûmiyet ve nesnelliğin/ niceliğin etkilerinde sürükleniş de kaçınılmazdır. Bu durumda genel anlamda hürriyet, metafizikte aranması gerekendir. Değerler alanında mesuliyet edinerek sonuçlara göre yaşamak ile edinilendir. Değer dünyasında nesnellik zemininde sonuçların öngörülerek yaşanması, özgürlüğün kapısını aralar. Bu bağlamda medeniyet, değerlerin özgürce yaşandığı etik ilkeye bağlı yapısal alandır. Kendisinde aranan ise hukuk zemininde dengelerin/ tutarlılığın gözetilmesidir.

Devlet çatısı altında kurumlaşma olmadığında kültürde kalınır, medeniyet çizgisi yakalanamaz. Kültür, medeniyeti biçimler ve medeniyet ile korunur hale gelir. Muhammed nebinin “dünya müminin zindanıdır” hadisi ahreti önceleyen amaca bağlı bir ifadedir. Bunun tersi gibi görünen “dünya insana mahkûm” ifadesi ise insanın dünyada ne için olduğuna dair gerçekliktir. Burada iki farklı gerçeklikte beyana izafi olarak tanığızdır, iki zıt ifadeye değil.

Bu durumda dünyaya mahkûm değil de tinde özgürce kendini gerçekleştiren insanlara ihtiyaç vardır. Olması gereken ise ihtiyaca göre insan üreten değil, etik evrensel değerlere göre yaşayan insanlar yetiştirmektir. Her ideoloji de kendi insanını üretir. İdeolojik tutumdan bağımsız, hüsnü zan (olumlu yaklaşım/ bakış) ile zorunluluk, gereklilik ve yerindelik ilkelerini barındıran, nedene aşkın sonuçtan hareket ile hikmette görüş sahibi olan insanlar yetiştirmek gerekir. İdeolojinin gölgesinde doğrultusal düşünen, dar alanlarda sıkışan insanlar üretmeyi geride bırakmak gerekir. Böylesi durumda bilimsel nitelikte ve evrenseller ile sonuçtan hareketle düşünen ve eylemlerde bulunan, alanları kucaklayan insanlarla yarınlara, kültür çizgisinde medeniyet kurarak yürüme imkânı edinilir.

İnsan, insanın aynasıdır ve insan ile olan ilişkilerinde deneyimler ile ilkelerin gerekliliğini idrak eder. İnsanı adresi olarak gösteren Allah olduğu içindir ki insana

tabilik ile terbiye olmak, hak belirimler üzerinden hakikate tanık olmak, olması gerekendir. Böyle olsa da nefsi emmaresi ile insan yetiştirme alanını -tasavvuf veya cemaat oluşumlarını- menfaatlerine hizmet eden elemanlar üretme alanı yapan kişilere her devirde rastlanır. Bu, insanın insan ile yetişmesi gerektiği gerçeğini değiştirmez. Bunun içindir ki insan yetiştirecek ve duygusunda hakiki olan kâmil insanlara ihtiyaç vardır. Bunun ile berber tevhid varlık görüşünü ilim, talim, terbiye yöntemi ile tahkik edileceği ve zihniyetin kucaklandığı, ortak ruh alanı olan dergâh niteliğinde kurumsal yapıya ihtiyaç duyulur. İnsan mekân varlığıdır ve mekândan aldığı güç ile özgüven bulduğunda, gerçekliliğini talim ile tahkik ettiği varlık görüşünde emin olarak okumalarda bulunur. Bunun içindir ki insan yetiştirecek dergâhlara ihtiyaç vardır.

Kast ettiğim dergâh, halktan hareketle atölye çalışmalarının yapılacağı, tahkiki yapılmış/ yapılması gereken gerçek ile insanları yarına hazırlayan düşünce okullarıdır. Geçmişin şekilciliğinde kalan ahmaklar yurdu değil. Şekilciliğin kültür olması, insanlığın tarihsel ilerleyişi, tinde düşünce ve ahlakta tekâmül ettiğinden yana basiretsiz olmak ile bakıldığında, bin dört yüz sene öncesini yaşamaya çalışmanın sıkıntılarını görmekteyiz. Dergâh, miskinler ocağı değil, üretenlerin ocağıdır; karnı açların uğradığı değil, ruhu aç olanların yurdudur; dünde kalanların değil, günde bulan, yarına miras bırakan münevver insanların nurdan, ilimden yana ruh üflediği hizmet alanıdır; İlahi nazarın kutsi kılması ile Allah'a yakin gelinen bulma mevkisidir. Dergâh elbette ki kâmil insandır ama kâmil insanın bulunacağı insan ile kutsanmış ruhunu bulmuş mekândır.

Tasavvuf sadece züht ve takvadan ibaret olan manevi bir yaşam biçimi değildir. İnsanın; pratikte Allah'ı bulmasının, ilkelerin gerçekliliğini ilim, talim ve terbiye ile tahkik etmesinin ve sonuçta pratikte sonuç ilkelerden hareket ile Allah'a ermesinin, tanrısal olan potansiyel sıfatları ile tanışmasının ve geliştirmesi ile kendiliğini hak ve hakikate göre yetiştirmesi yoludur. Bu yolda amaçlanan, vicdanlı ve tevhid varlık görüşü ile yaşayan insanlar yetiştirilmesidir. Sohbette yetişmek ve öz değerlere bağlı olarak ölçülü ve hakkı gereği yaşamak öncelenendir.

İslam'da ibadetler sadece tapınmanın gereği değildir. Nefsi emmarenin kötü olan huy ve ahlakından yana arınmak ve Allah'a yakin gelmenin gereğidir. Tasavvufta olan için ibadet, ortak ruh, ortak duygu (duygudaş olmak) ve kimlik edinilmesine de sebep ortak eylemler bütünüdür. Ortak ruh edinimi ile de Allah'a yükselmeye araçtır. Bu ve birçok nedenden dolayıdır ki tasavvufta ibadet yakinliğe ermenin aracı olarak nurlanmanın gereğidir. İnsan nurlandıkça feraset, basiret, tasarruf ve

kendini aslı ile gerçekleştirdiği eylem sahibi olur. Böylece nurdan beden bulmak ile evrim geçirir.

Tasavvufta önemli olan dış etkenlere bağlı olarak insanın potansiyellerini üretkenlikte keşfetmesi ile beraber kendilik bilincini öz varlığıyla bulması, potansiyellerini öz varlığı ile gerçekleştirirken insan olarak yetişmesi ve yetişkinliğini bulmasıdır. Dış etkenlerle kendini üretmek zorunda kalan, iç etkenlerle kendiliğini yetişmekte bulan insan, her iki yönde de tanrısallığı öz kendiliği ile bulma çabasındadır.

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi dergâh tecrübesi olan bir kültürde dergâh okul anlayışının, ilkesine bağlı olarak revize edilmesi ile evrenselinde yenilemesi ve yeniden canlı kılınması insan yetiştirmek adına önemlidir. Modern öğretim sistemi tecrübesi göstermiştir ki toplumlar ihtiyaca bağlı olarak insan üretmekte ama öz değerlere bağlı olarak insan yetiştirememekte. Bu nedenden dolayı ve yarına tevhid görüşü miras bırakılacak ise pratikte karşılığının insani ilişkilerde tahkik edildiği de düşünüldüğünde dergâh tecrübesinin vakıf çatısı altında yeniden canlandırılması önemlidir. Kastettiğim dergâh, insandan/ toplumdan uzak ve kaçılan yer değil, toplum içinde insan ve insani ilişkilere sevk eden olması ile hayata geçirilmesi gerekendir. Her öğretinin sağlamasının yapılacağı adres toplum ve tarihtir. Bu açıdan bakıldığında toplum ve tarih mecrasında öğretinin tahkik edildiği dergâh okul anlayışına dönmek yerinde olur. Tahkiki/ sağlaması yapılamayan her öğreti, öğreti olmaktan uzak, olmaması gerekeni bize gösterir ve kendisinden uzaklaşılması insanlığımızı yitirmemek için önemlidir.

Dinsel ve öznel olan tinsel olguların pratik yaşamda olayda gerçekleştiği düşünüldüğünde, evrenseli yakalamak ve evrenselin gerçekleşme evrelerinde nerede kaldığımızı ve nereye doğru gittiğimizi tahkik ederek görmek özellikle tasavvuf öğretisinde olması gerekendir. Her dinsel olgu ilkesi gereği tinsel düzeyde eylemde görünüş bulur, duyguda karşılığı vardır, usta bilindik olabilmesi gerekir. Tevhid gereği her gerçekleşene yeniden duyarlılık kazanarak varlık görüşünde genellemesine derin görüş kazanmak da gerekir. Böylece hak ve hakikate yabancı olmayan ve olan biteni hakkı gereği okuyan insanlar yetiştirmiş olalım.

Devrin galip erkine göre ihtiyaç belirimleri doğrultusunda her toplum kendi insanını üretir. Önemli olan ise ilkelere göre yaşayabilen insanlar yetiştirmektir. Zamanın siyasi ve düşünce düzeyinde erk belirimi ne olursa olsun, erkin niyete bağlı kullanımında erdemli insanlar her devirde olmalıdır. Bu bağlamda geçmişin insan

yetiştirme ocakları olan dergâh yöntemini modern yaşamda canlı kılacak yeni oluşumlar gereklidir. Bu, geçmişin tozlu sayfalarında kalmış şekilcilerle de olmaz.

Siyasi ve düşünce erk alanlarının ihtiyacının dışında insan üreten değil de evrensel değerlere göre insan yetiştiren eğitim/ tevhid ocaklarının kurumsal düzeyde kurulması gerekir. Hak ve hakikate göre konjonktürü ve değişkenlerini okuyan ve fikir üreten insanların tevhid ocaklarında yetişmesi, ilkeye bağlı değerler ve tevhid varlık görüşünün korunması ve geleceğe miras olarak bırakılması için gereklidir. Bu durumda tevhid varlık görüşüne bağlı olarak her türlü alanda düşünce üreten insanların yetişeceği etik alanın kurumsal düzeyde hayata geçirilmesi önemlidir. Bu bağlamda her türlü alanda etik olarak anlam bulan ve değer üreten arifler ve filozoflar yetiştirmek olması gerekendir.

Yapılarda ve sistemlerde aranması gereken denge/tutarlılık ilkesidir. Bu da öngörülü ve özgür bir geleceğin anahtarıdır ama sistemlerde yitiklik değil, ereğe bağlı sonuç alınması ve buna bağlı olarak edinilecek özgürlük, aranması gerekendir. Bu nedenledir ki dergâh, insanın kişi/ kişiler ve kurumun gölgesi altında yetişkinlikten mahrum bırakıldığı, kendiliğine yitik kalacağı yer değil, kendiliğini bulacağı ve istidadını geliştireceği yer olmalıdır. Dergâh, özgürce düşünülen, düşüncenin her türlü alanda üretildiği, düşüncenin sohbet ile canlı kılındığı, muhabbet ile yaşama taşındığı ve ortak fikirlerin üretildiği yer olmalıdır. Dergâh, Allah'ın nefesi ile insanın can bulduğu, vücuda getirildiği mekân olmalıdır.

Genel anlamda demek istediğim o ki doğaya ve diğer toplumlara karşı ilerleme ilkesine bağlı olarak toplum ve bireyin karşılıklı ihtiyaçları doğrultusunda, öğretimle nitelikli ve kendi alanında uzman insanlar üretmek her devirde olması gerekendir. Böyle olmak ile beraber eğitim alanında ilkeye bağlı evrensel değerleri yaşamında gösteren, hak ve adalet ilkesi ile etik düzeyde ilişkilerde olan insanların yetiştirilmesi alanının boş bırakıldığıdır. Bu alanı sadece aile kurumunun doldurması beklenemez. Belli bir yaştan sonra aileye nötr olunduğu, modern yaşam ile beraber aile değerlerinin yok olduğu, gelecekte aile kurumunun yok olacağı ihtimali de düşünülürse eğer ortak ruh çatısı altında bu işi yerine getirecek dergah kültürünün tarihteki olumlu rolü düşünüldüğünde kurum olarak ehil kişilerce yaşama taşınması önemlidir.

Geçmişte olduğu gibi dergâhı birebir yaşama taşımak değil, halka açık atölye çalışmalarının yapıldığı, fikir üretilen ve fikirlerin varlıkta, insani ilişkilerde -yaşamada- tahkik edildiği ve bu doğrultuda da insan yetiştirmeyi önceleyen yeni bir

alana ihtiyaç vardır. Tarihte karşılığı dergâh olanın bu bağlamda örnek alınmasında sakınca yoktur.

Modern öğrenimde deney, gözlem, ölçüm ve sonuç paradigması ile bilim, uygulama, ürün verme sürecinde bulunulur. Dinsel eğitimde ise deneyimlemek, tanık olmak, kritik etmek ve sonuç almak paradigması ile de ilim, talim ve terbiye sürecinde bulunulur. Bilimsel çizgide insan, doğayı yeniden üretendir ama kendisini yeniden tinde yaratımda bulmaktan uzaklaşması söz konusu olduğunda insan yetiştirmeye ihtiyaç olduğunu görünür olur/ olmuştur.

Modern öğretim sisteminde insan, toplumsal ihtiyaçlara bağlı üretilir iken karşı karşıya kalınan sorun ise bireysel düzeyde ahlak, toplumsal -kurumsal- düzeyde etik sahibi insanın yetiştirilememesidir. Modern öğrenimin sisteminde nesnel olgusal olana bağlı dili olan bilimsel çizgide ise sorun, hakikate/ mutlak özneliğe örtük ve tevhid dilinden uzak us formasyonunda insanın formatlanmasıdır.

Modern öğrenim sisteminin kısa ama tarihsel tecrübesi sonucunda görülen o ki insan yetiştirecek dergâhlara ihtiyaç vardır. Anadolu kültür yapısının tevhidi özümseyen, insanı ve insani değerleri önemseyen olduğuna dikkat edildiğinde, tasavvufun etkileri görülecektir. Anadolu genele yaygın tasavvuf ocağıdır. Dergâh ocaklarında tevhidi özümseyen, insan olmayı ve insani değerleri fazilet olarak bulan insanlar yetiştirilmiş olması, modern öğretimde eksiğimizi görmek ve tamamlamak adına dikkate değerdir.

İlerleme, doğaya aşkın seküler -değerlerde- yaşamın gereğidir, tekâmül ise doğaya aşkın tinsel -değerlerde- yaşamın gereğidir. Sadece ilerlemeyi önceler iken insanlığına yitik nesiller üretmek insana/ insanlığa zulümdür. Bu nedenle ahlaki olarak etik olan kamu alanında, öz/ evrensel değerler çatısı altında ilişkilerinde kendilik bilincini inşa edecek, ahlak ve varlık görüşünde tekâmül edilmesi olanağını sunarak insan yetiştirilmesini önceleyen alanı da boş bırakmamak gerekir. Bu bağlamda din, kamusal düzeyde evrensel olarak bu vazifeyi görmekte olsa da hususi olarak tasavvuf geleneğinden neşreden dergâh olgusunun bu bağlamda değerlendirilmesi gerekir. Dergâh her ne kadar kâmil insan/ insanlar olsa da toplum içinde dergâh, taşıdığı misyon gereği hukuk çatısı altında hukuk normlarına bağlı olarak etik alana kazandırılması gerekendir.

****

Allah'ı sadece ahlakın nesnesi ve sosyolojinin bir olgusu olarak görmek, hakikatin sonuç ilkeden hareketle pratikte tecrübe ile deneyimlenmesinin bilimsel yönünden uzak, hak karşılığı olmayan bir ifadedir:

Allah, sadece ahlakın nesnesi ve sosyolojik karşılığı olan bir olgu olmaktan öte, varlıksal olarak karşılığı olan gerçekliliğe sahiptir. Tevhid okumaları çalışmalarında da özellikle bu konu üzerine pratik düzeyde yaşamda tahkik ederek Allah'ı tanımak gerektiği üzerine durduk. Allah'ı ahlak için gerekli görmek, sadece sosyolojik olgu olarak karşılığı olduğunun iddiasında bulunmak varoluşun hakikatine haksızlık olur.

Kur'an, sonuç ilkeden hareket ile değer varlığı olan mutlak öznenin/ Allah'ın yaşamda pratik düzeyde karşılığı olan tavırsal belirimlerde tecrübe edileceğinin ifadesini taşır. Bu anlamda Allah bilinemez olmaktan uzak ve sadece sosyolojik karşılığı olan bir ide olmaktan öte, yaşamsal düzeyde karşılığı olan yapısal düzende ussal belirimleri olan varlık olarak deneyimlenebilir ve bilinebilir olan varlıktır.

Kadim bilgelik tarihi, keşifler ile gelen her bilgi, rüyaların sahih düzeyde iletişim dili olarak kullanılması, Kur'an'da eylem karşılığı olarak sonuç alınabilecek ve ilkeye bağlı söylenen her ifadenin gerçekliliğinin olması vb. birçok gerekçe ile varlıksal gerçekliliği olduğuna tanık olunabilecek/ bilinebilecek olan Allah'ı sözde pozitivist bir yaklaşımla bilimin nesnesi kılmak, yanlış paradigma dizgesinden hareketle ölü bir düşüncedir. Öznel edimsel alanın deneyim, tanıklık, kritik etmek ve ikna olmak değer dizgesinde, varlığı varoluşsal belirimleri ile deneyimlenecek olanı nesnel olgusal düzlemde ele alarak belli bir alanda sadece ide olarak düşünce konusu yapamayız. Bu düzeyde iddiası olanlarla da son noktada konuşacak bir şey kalmaz.

Günümüzde pozitivizm ve indeterminizmin etkisi altında öğretim verilir iken Allah'ı varlıksal yönü ile nesnel gerçekliğin dışına atan her türlü düşünce ve düşünce biçiminin öznel edimsel alandan ve bilimsel yönünden haberleri olmadığı görülmektedir. Bu doğrultuda belirttikleri her ifadeleri ise hak ve hakikatten uzak bilmediklerinin itirafıdır.

Değerler toplumun ortak hareket yasasıdır. Toplumsal hareketleri değerler belirler. Bu nedenledir ki kültürde, medeniyet vizyonunda ve özellikle siyasette öz değerlerimize sahip çıkarak siyasi hareket alanını geniş tutmamız gerekir. Toplumsal birliği, öz değerler ile ortak amaçta bütünlenerek motivasyon yakalamakla edinebiliriz. Bunun içindir ki siyasi tarihsel alanı değerler alanı görerek kültürü, toplumsal olgularla -özellikle mitler ve sanatla- beslemek gerekir. Medeniyetin sağlam zeminde inşası için ise üretim alanlarını bilim ve bilimsel çalışmaların katkıları ile desteklemek gerekir. Özellikle nesnel olgusal düzlemde oluşan

bilimselliğe dayalı gelişen modern öğrenim sistemine alternatif değil ama farklı bir bilimsel alan olan öznel/ tinsel edimsel eğitim sistemi de oluşturmak gerekir ki Allah ile yetişen nesilleri geleceğe miras bırakabilelim. Mirasımız insan olsun, Allah ile yetişen ve yaşadığının şuurunda olan nesiller olsun.

Bunları söylemekten kastım; bu gibi ifadelerin, öğretim kurumlarının sistemlerini biçimledikleri öğrenim paradigmaları ve nesnel düzlemde bilgi bilim disiplinlerini kısıtlamaları sonucunda açık edilmesidir. Ayrıca materyalist ve ateist düzeyde ideolojik her yaklaşımın felsefi uzantılarında bu ifadeleri görmek mümkündür. Bu da nesnel olgusal olana odaklı ve dünya görüşü oluşturan öğrenim biçimine sebep verir iken tinsel yönde -değerler alanında- insan gelişimini geride bırakan sistemlerde insanlığımıza yitik kalmamıza sebeptir. Bilimin dili tevhide -öznelliğe- örtülü iken, materyalizmin tarihsel okumalarında da tevhid aranamaz iken tevhid diline haiz olarak felsefe üretecek ve eğitim verecek disipline ihtiyaç vardır.

Öyle ki hakikati haklar üzerinden tecrübe etmiş nesillerde vesveseye kapılacak zayıflık kalmamış olunsun. Demek istediğim teorik düzlemde olanın gerçekliği olsa da vesvesesi olur/ olabilir ama pratikte gerçekliliğine tanık olunan, hakiki olarak duygusunda yaşanana karşı vesvese üretilemez.

Böylesi eğitim ocakları kurmaz isek sadece aile ile yarınlara Allah ve değerleri ile oluşan kültürümüzü bırakamayız. Yetişen her yeni nesilden de Allah'a duyarlılık bekleyemeyiz. Nihilist bir toplum yetiştirmemek adına öz değerleri canlı tutacak ilim irfan yurdu olan ocaklar kurmalıyız. İyi, dürüst ve özgür insanlar yetiştirmek olmazsa olmazımızdır.

Bu ders bir önceki dergâh dersine gerekçeler ile ek mahiyeti taşısa da günümüzde öğrenim ve paradigmasında epistemolojik düzeyde beliren dilde karşılığı olan sorunları ele almak için yazılmıştır. Ayrıca siyasi ve kültürel düzeyde medeniyette karşılığı olacak faaliyetlere önem vermemizin, yarın ki nesiller adına önemine dikkat çekmek içindir.

****

Her yaşanan, karşıladığımız ruh hali -duygu- ile yorumlandığına göre -nesnelliğine aşkın- öznelliğe taşınandır/ okunandır. Olay ve olguları karşıladığımız -niyete bağlı- tutum ve davranışlara göre karşılanırız ve muamele görürüz:

Her ilke, duygusunda yaşandığında hakiki olarak özneldir. Din, ilke olarak öznel olanın duygusunda hakiki olarak yaşanmasını ve eylemde gerçekleştirilmesini önceler. Potansiyellerin gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesi insan için gereklidir. Din de öz değerler çizgisinde bunun olması gerekli görülür. Amaç yetişkin insan yetiştirmek ise potansiyellerini/ istidadını gerçekleştirmek, geliştirmek ve bu doğrultuda mesuliyetini yüklenmek olması gerekendir. Böyle olmak ile beraber bu doğrultuda dinde öncelenen bir durumda dışsal olan etkenleri nasıl karşılayacağımızın gerektiğidir.

Her kendini gerçekleştirme ve geliştirme dış etkenler doğrultusunda oluşan koşul, ihtiyaç ve beklentiler ile yön bulur. Dinde amaç, insanın hakikate bağlı varlık görüşü edinmesi, hak olanı gerçekleştirmesi ile hakikati görünüşe taşıması ve bu doğrultuda insanın edim ve üretimlerinin sorumluluğunu alacak idrakte rüştünü/ yetişkinliği edinmesidir. Dinsel anlamda yetişkinliğin görünüşe geldiği bir durum ise olay ve olgular karşısında tutum ve davranışlarımızdır. Olay ve olguları, etken oldukları durumlar karşısında ilkesel olarak nasıl karşıladığımız, bu doğrultuda da tutum ve davranışlarda bulunmamız dinde yetişkinliğimizi kritik etmemiz gereken psikolojik ve eylem alanıdır.

Doğa zemininde nesnel olgusal ve insan ilişkilerinde öznel edimsel olarak gerçekleşen her olay ve olgu, değer nitelemesi ile beraber değer yargısına göre yönelmişliklerimize sebep olur iken onları nasıl karşıladığımız ve sonucunda tutum ve davranış olarak refleksler ürettiğimiz önemlidir. Değer olarak yaşama kattığımız, öznel olarak yaşamımızın bir parçasıdır. Buna bağlı olarak geliştirdiğimiz reflekslere göre de kendi dünyamızı öznel düzeyde anlamlı kılar ve sonuçlar ile karşı karşıya kalırız. Bu durumda en önemli olan olgu ise dil ve yüklendiği anlam, değer, duygu ve inanç düzeyinde beliren içeriklerine bağlı olarak varlık görüşümüze göre yargısal oluşumuzdur. Varlık görüşü ve değerlere bağlı olarak yargısallık, yaşadıklarımızı kritik etmemiz, bu doğrultuda da karakter ve kişilik belirimlerine göre tutum ve davranış olarak tavırlar sergilememizde belirleyici etkendir. Bu bağlamda, her yaşanan, konjonktüre göre beliren koşul, ihtiyaç ve beklentilere göre de karşıladıklarımızdır.

Demek istediğim o ki dinde tevhid ilkeleri gereği ile oluşan dil ile edinilen varlık görüşü ve değer belirimi olan yargısal tutumda, yaşamda karşı karşıya kalınan her

olay ve olguyu hangi biçimde, niyette ve düzeyde karşılamamız, dinde yetişkin olup olmadığımızı kritik etmemizin de ana noktalarındandır. İnsanın yetişkinliği dinde kritik edilecek ise fütüvvet çıtasında ilkeleri ne kadar yaşama taşıdığı ve karşılaştığı olay ve olguları nasıl karşıladığı ile ölçülür. Kur'an'a bakıldığında, insanın tinde kendini geliştirmesi için karşılaştığı olay ve olguları nasıl karşıladığı ile kritik edildiği ve ereğe bağlı amaçsal oluşta niyet, tutum ve davranışa göre hangi insanlık seviyesinde olunduğunun kimlik düzeyinde kavramlaştırılarak anlamlı kılındığına tanık olunur.

Tevhid gereği eskilerin dediği gibi belirtirsek, "İş Allah'ın işidir. İşin ya memuru ya da amiriyizdir". Böyle olmak ile beraber eylem, Allah'ın eylemidir; nitelik olarak niyette yüklediklerimizden ve sonuçlarından sorumluyuzdur. Eylemde ilkelerin görünüşe geldiği söz konusu olduğu içindir ki her eylemde tavır gereği Allah rab sıfatları gereği ile yaşanıyordur. Önemli olan ise her eylemin yüklendiği niteliğe -niyete bağlı yüklem kazandığı anlam, değer, duygu- yargı- göre asli veya zılli düzeyde yaşanıp yaşanmadığıdır. Eylem ve ürettiklerinden sorumlu olan insan için bu, karma/ ilahi adalet ilkesi ile bakıldığında geleceği adına hayati önem taşır. Ayrıca insanın tevhid varlık görüşü ile kendiliğini ilkesel düzeyde gerçekleştirme sorumluluğunu yetişkin olarak göstermesi de dini açıdan önemlidir. İnsanın rüştünü göstermesinin gereğidir.

Bunun ile beraber yaşananları tevhid varlık görüşüne göre nasıl karşıladığımız da önemlidir. Olay ve olgu nesnel düzlemde kendi tabiatına ait olarak gerçekleşir ama karşıladığımız nitelemelere göre anlamlı kıldığımız olarak tinsel alana taşınır/ kabul görür. Bu durum insan fıtratının karakter ve kişilik belirimlerindeki çeşitliliği ve değer farklılıkları düşünüldüğünde izafi bir alanı görünür kılar.

Kimisi için iyi olan diğeri için kötü olabilir. Evrensel düzeyde herkes için iyi olanın iyi olarak karşılanması da beklenir. Kimine göre ölüm sondur kimine göre ise yeni bir başlangıç. Kimine göre sahip olduklarından kopuştur, kimine göre ise muhabbet duyulan Allah'a ermenin gereğidir. Böylesi vb. durumlarda iç dünyasında insan, varlık görüşüne bağlı olarak edindiği anlam, değer, duygu, yargı, inanç vb. nitelemelerine göre dış dünyaya, nesnel olgusal olana aşkın olarak ilkesine bağlı yorumladığı ile metafizik bir yaşamın içindedir. Önemli olan ise ilke gereği gerçekliliği olan ilişkilerde gereklilik olarak karşılığı ve gerçekliliği olan öznel belirimlere göre hakiki olan ile karşılaşılanları karşılamak ve bu doğrultuda yorumlamaktır.

Hiç kuşkusuz değerler ve anlam yüklemleri ile beraber varlık görüşünde insan, inanç varlığı olarak yargısal oluşuna göre olan biteni okur. İslam ve tevhid ilkesi gereği ile insandan istenen ise sonuçlardan hareket ile gerçekçi olarak okumalarda bulunması ve gerçekliliğini talim ettiği gereklilikler olan ilkeler ile okumalarda bulunur iken ilkesel görüde ilkesel yaklaşım ile olan bitende yaşadıklarının hakkı gereği ile karşılamasıdır. Her eylem anlam, duygu, irade, değer, yargı, inanç vb. nitelemelerin formasyon kazanmış son durumu ise olgunun olayı olarak karşılaştığımız her eylemi insan olarak bu nitelemelerin gereği üzeri okumak zorunda kalırız. Bu bağlamda yaşamak zorunda olarak karşılaştığımız her olay ve olguyu, ilkesel/ kavramsal görü ile hakkı gereği karşılamak Tevhidin gereği olarak öncelenmesi gerekendir.

Eylem ilkenin gerçekliliğini taşır. Bu bağlamda eylemde ilke ile yüzleşmekte isek ilkenin sonuçtan hareket ile okunması ve eylemin ilkeye bağlı yorumlanması gerçekçi olur. Bu doğrultuda yaşamak zorunda olarak karşılaştıklarımızı, olan biten içinde İslam çizgisinde hikmeti gereği ile sonuç ilkeden hareketle okumak zorundayızdır. Hikmette zorunluluk nesnel gerçekliliği, gereklilik öznel gerçekliliği ve yerindelik ise eylemde gerçekliliğin göstergesidir. Zorunluluk zemininde, ilkenin gerekliliğinde, eylemin yerindeliğinde her gerçekleşen ereğine bağlı sonuç ilkesine göre hikmet içerir. Hikmeti ile görmek, sonuçta açık edilen/ edilecek olan gerçeği ile -zorunluluk, gereklilik ve yerindeliği içeren- gerçekleşeni -olan biteni- hakkı gereği ile okumak demektir.

Bu durumda İslam ve tevhid ehli olarak dış etken olarak yaşadığımız, karşı karşıya kaldıklarımızı iyi niyet ile okumaktan öte olarak hikmeti ile okumamız gerekir. Böyle olmak ile beraber ilkeye bağlı her okuma biçiminde nitelediklerimizin sonuçta hayatımızı değiştirdiğini, psikolojik karşılıklarının olduğunu da düşünecek olur isek bize dışsal gerçekleşen, karşı karşıya kaldıklarımızı nasıl karşılamamız gerektiğinin önemi daha da açık olur. Bu bağlamda İslam/ tevhid ehli olarak ne yapmaktan daha çok, nasıl karşılamamız gerektiği sorusunu sormamız gerekir.

Asr suresinde batılda olan insanın hüsranda olduğu vurgulanır iken iman eden salih amelde bulunanların, hakkı ve sabrı tavsiye edenlerin hüsranda olmadıkları da vurgulanır. İman ve salih amel yapılması/ olması gerekene dairdir; hakkı ve sabrı tavsiye etmek ise olan biteni nasıl karşılamamız gerektiği ile ilgilidir. Asr suresinde hüsrandan kurtuluşun gereği belirtilir iken olması ve yapılması gereken ile karşı karşıya kalınan yaşananları nasıl karşılamamız gerektiği farklı iki durum olarak gösterilir. Bir ayette de haksızlığa uğrandığında birebir karşılık verilmesi gerektiği, merhamet etmenin daha iyi olacağı ve işinin sonuç karşılığını Allah'a bırakmanın daha doğru olacağı vurgulanır. Üç aşamada, adalet gereği olması gereken, hikmet

gereği yapılması gereken ve aslından hareket ile doğru olarak okunması ve karşılanması gereken psikolojik bir sürece tanığızdır. Böylesi durumlarda her yapılması veya olması gereken ne ise olayı veya olguyu karşılama biçimi olmaktadır. Adalet, merhamet veya affetmek ve işini sonuçta Allah'a bırakmak karşılaşılan olayı farklı düzeylerde insanın karşılamasıdır. Özellikle "kötülüğü iyilikle sav", "esirin dahi olsa hakkını gözet" vb. ayetler İslam ve tevhid çizgisinde ne demek istediğimi daha net açıklayıcı olan ayetlerdir.

Mümin olan bilmelidir ki Allah hayrı mutlak iken kendisine hayırdan başka bir şey uğramaz. Bu durumda mümin için hastalık, ölüm, her türlü acziyete düşmek, sefada bulunmak, rahat yaşamak vb. her durum sonuç ilkesinden okunduğunda kendisi için rahmettir ve rahmet olarak karşılanması gerekendir. Kimine rahmet olan kimine küfür olmakta, kimine hayır görünen kimine şerr gelmektedir ama mümin için rahmet, hayır olarak okuduğunu karakter ve kişilik belirimine göre esma gereği ile çeşitli belirimlerde karşılamak, tevhidin ve İslam olarak ilkeye eyleminde/ gerçekleştirilmesinde teslim olmanın gereğinde müslim olmanın da gereğidir.

Öyle ise her olay ve olguyu sadece bir esma ile karşılamamamız gerektiği, fıtrat farklılıkları sebebiyle de karşılayamayacağımız apaçık bir gerçektir. Her hangi bir olay ve olguyu, kimisi Âlim, kimisi Aziz, kimisi Kahhar, kimisi Hû, kimisi Evvel, kimisi Ahir, kimisi Batın, kimisi de Zahir vb. esmalar ile okuyup farklı esmalar ile de karşılayabilir. Her okuma ve karşılama niyete bağlı olarak gerçekleşir iken insan olarak hangi seviyede kimlik kazanmamız doğrultusunda kritik edilmemize de sebep olur. Kur'an kavramsal bakışımı ile örnekler isek müslim, mümin, muhsin, salih vb. sıfat isimlere tanık olunur.

İlkesine bağlı her okuma formasyonu sonuçta bir karşılama biçimine de neden olmaktadır. İnanan bir insan için önemli olan ise tutum ve davranış olarak gerçekleşen her karşılama biçimine göre insanın hem kritik edildiğidir hem muhatap alındığıdır hem de karşılık göreceği/ karşılık verileceğidir. Bunun içindir ki asli veya zılli düzeyde hangi anlam, duygu, değer, inanç, yargı, niyet ve eylem durumlarında esma yaşanıyor ise ona göre karşılık görüleceğinin -muameleye tabi kılınacağının- idraki ile hareket etmek gerekir. "Her nefs yaptığının karşılığını görecektir", "Allah zulüm edici değildir, her nefs yaptığının karşılığını bulur", "zerre kadar iyilik yapsan seni bulur, zerre kadar kötülük yapsan da seni bulur" ifadeleri ile bakıldığında konu başlığımız daha anlamlı olacaktır. Hazreti Resulün "kim ki mümin kardeşini yaptığı bir işten dolayı ayıplar -veya kusurunu açık eder-, Allah o işi ona işletmeden canını almaz" hadisi şerifi ve İsa'nın "hükmettiğiniz ile hükmedilirsiniz" beyanı da demek istediğime ışık tutar. Hazreti Musa azamet ile baktı azamet ile hükmolundu,

Süleyman saltanat ile baktı saltanat ile muamele gördü, Muhammet Mustafa merhametle baktı merhamet ile karşılandı. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün olsa da konumuz adına bu kadarı yeterlidir.

Kader Allah'ın kaderidir. Ya rızaya ya da küfre gideriz. Nasıl ki doğanın hakikatinden ya razıyız ya da küfürdeyiz, hakikati ilahinin kader konusunda da ya rızada ya da küfürdeyiz. Nasıl ki zorunluluklar zemininde de olsak doğadan sunulan nimetler ile doğadan razıyızdır (hoşnuduzdur), sonuç ilkeden hareket ile varoluştan, yaşadıklarımızdan razı olmamız gerekir. Diyalektikte karşıtlık ilişkisinde görünüşe gelmenin gerçeğinden de bahsetmekteysek her olay ve olgunun yerindeliğinde gerçekleştiğine tanığızdır. Tinde olması gerekenler ile varoluşunu yaşamanın gerekliliğini de diyalektik belirimde öğrenmekte isek olumlu veya olumsuz gördüğümüz her belirimi gerekliliğinde ve yerindeliğinde olduğunun idraki ile görmemiz gerekir.

İnsan hakikati bilmeli, hak belirimlerinden rızaya ermeli, sonuç ilkeye göre karşı karşıya kalacağı durumları gözeterek hak ve hakkaniyet ilkesi gereği adaleti ilişkilerinde öncelemeli ve sonuç ilkeye bağlı olarak olması gerekeni yapmalıdır. Yaşadıklarını da ahirinde (sonda/ sonuçta) nasıl muamele görmek istiyorsa ona göre karşılamalıdır. Bu bağlamda ilkesine bağlı olarak yaşar iken hak ve hakikatin, varoluşunun ve diğerlerinin mesuliyetini üstlenmekte ve sonuçta kendisini sınırlayıcı ve mahkûm kılacak muameleden kurtulmuş olarak özgürlüğünü bulacaktır/ bulmaktadır. Böylesi durumda insanın, ilişkilerinde beliren her türlü tavırsallıkta Allah'ı, hakkı ile istidadı gereği yaşaması mümkün olur. Rıza, sonuçları gözeterek meşru sınırlarda kalmak ve yerindeliğinde olması gerekeni yapmak, insan için akıbet düşünüldüğünde iyi bir tekliftir ve doğru bir seçimde olarak duygusunda hakiki olunması ile yaşanması gerekendir. Rıza, nedenlerde ve başlangıçta aranması gereken değil, değer belirimleri ile öznellikte ve sonuçta aranması gerekendir. Ferdi olarak da olması beklenendir.

İç dünyasında rızaya eren için, dış dünya ile ilişkilerinde gerçekleşen olay ve olguların sonuçta açık olan/ olacak olan gerçekleşme nedenleri ile barışması da olması gerekendir. İslam, salih olanın sulha ermesi ve sulhu tesis etmesinin dinidir. İslam'da sulh, yaşamın her alanında yerindeliğinde olan gerçekleri ile barışmak ve ilke bağlamında olması gerekenleri yapmak ile sosyal yaşamda tesis edilmesi gerekendir. Toplumsal yaşamda sulh, hukuk ile tesis edilmesi gereken iken bireysel düzeyde vicdan ile tesis edilmesi gerekendir.

Böyle olmak ile beraber ussal düzeyde varoluşun gerçeklerine -zorunluluğa, gerekliliğe ve yerindeliğe- tanık olunduğunda, olan bitende insanın Allah, kendi ve beraber yaşadıkları ile barışması, sonuçta insandan beklenendir. Bu bağlamda İslam'da barışın hikmet ile de yakından alakası olduğu ve bireysel olarak hikmete açık/ duyarlı olmanın gereği olarak edinilmesi gerektiğini de vurgulamak gerekir. Toplumsal yaşamda barış ise çatışkıyı bitirmek, ortak iradede buluşmak ve ortak alan ve eylem bütünlüğü edinmek anlamlarına gelse de gerektiği yerde çatışkıyı da kendine katan bir kavramdır. Çatışkı, diyalektikte insan yaşamının bir gerçeği ise barış çatışkıya da aşkın yaşamasını öğrenmektir.

Eylem, bulunan anlamın irade kazanarak tutum ve davranış olarak formasyon kazandığı özneliğe haiz edimdir. Özneden hareket ile okunması gerekir. Öznel olarak karşılanması ise insanın fıtratı, değer olarak kabulleri ve sonuçta ise tercihine kalmış olarak gerçekleşir. Her karşılamanın karşılık görmesinden bahsetmekteysek, sonuçta nasıl karşılanmak -muamele görmek- istiyorsak ona göre yaşamamız gerektiğinin idraki ile sonuçtan hareketle hikmet gereği yaşamamız gerekir. Hikmetimiz ise insanlığımızı asli düzeyde fazilet üzeri göstermektir. İnsanca yaşar isek insanca muamele göreceğimizi bilerek yaşamak sonuç ilkeden bakıldığında hayatidir. Bu durumda olan bitende barışı yakalamak, sonuç ilkeden hareketle olması gerekenleri yapmak ile ilkesel yaşamda özgürlüğün edinilmesine de kapı aralar.

İslam tevhid kültüründe ve tasavvuf yolunda canlı tutulan rıza ve barışa ermenin gerçeğini felsefi düzeyde anlamlı kılmak, hikâyenin kavramlaştırılması adına önemlidir. Kavramlaştırılan her hikâyedeki gerçeğin perdesini indirmek nasıl İslam olunduğunu kavramsal görüyle idrak etmek adına önemlidir. Toplumun hikâyesinde nasıl İslam olunacağının anlayışı zaten verilmektedir. Bize düşen vazife kavramlar ile idrak düzeyinde bunu anlaşılabilir kılmaktır.

Her iş hikmet ve hayır üzeredir. O'nu nasıl karşıladığımıza göre nur veya zulmet, musibet veya rahmet, şer veya hayır olarak buluruz. Karşıladığımız duygu, niyet, eylem biçimi olan tutum ve davranışımıza göre de muamele görürüz.

****

Söz yeni bir dünya kurar:

İnsan nedenlere bağlı anlam bulur, amaca bağlı değer üretir. Anlam, duygu, irade, değer, iman, yargı, eylem varlığı olarak insan; söz ile iç dünyada özne olarak varlık görüşü edinmesi ile yeni bir dünyaya taşınır. Bilinç zemininde varlık görüşü ile beraber yeni bir dünyada da tinsel alanda kendiliğini inşa eder.

Söz, içerdiği anlam gereği öznellikte dirimseldir, anlam verdiği ile gerçekleşme erki bulduğunda irade kazanır ve yönelime sebep veren fikir olur. Fikirlerin/ düşüncelerin kendilerinde barındırdıkları anlam her ne kadar önemli ise ondan daha çok önemli olan fikirlerin nasıl kullanıldığı ve etkileri itibarı ile sonuçlarıdır. Söz bütün belirimi ile iç dünyaya aittir. Anlam bağlamında bütünlüğünü korur iken farklı alanlarda karşılık buldukça kök salar ayrıca değer olarak kültür alanında filizlenir iken medeniyet alanında gövde ve dal salması ile beraber her türlü alanda etkileri sonucunda meyve verir. Söz, ağaç olur ve etkileri belki de binlerce sene sürecek, gölgesinde binlerce sene çıkılmayacak kadar ulu olur.

Söz başlangıcında tohumdur, etkileri ile beraber kendine kattıklarıyla büyür ve gelişir. Kimi yerde ve zamanda budanması gerekir, kimi durumda ise paylaşılması/ sunulması ile beraber yaşamsal yönünün açık edilmesi gerekir. Böylece zamansızlığa kapı aralayan miras olur. Kimi zaman ise söz, kudrete döndüğünde değer belirimi ile kabulüne bağlı olarak idealinde gerçekleştirilmeye çalışılır iken yıkıcı veya yapıcı etkileri ile karşı karşıya kalınır.

Söz yeni bir dünya kurar: bu dünyanın içte karşılığı varlık görüşüdür, duygusunda canlı kılınması söz konusu olandır, değer olarak vicdanda karşılık görüyor olması gerekir, böylece duyarlılığa sebep verir iken inanç nesnesi olarak öznel alanda yargı belirimi olarak görünüş bulur. Sonuçta ise eylemlerde iradeye bağlı olarak gerçekleşiyor iken eylemi belirli kılar. Söz yeni bir dünya kurar: bu dünyanın dışsal karşılığı; ortak anlam bütününde ortak akıl, değer duygu (duygudaşlık/ hem hâl olmak) eylem alanı olan kültürdür. Ayrıca yapısal olarak kurumları ile ilkeyi içeren, kültüre içkin olan ve varlık görüşünü bütünde içererek formasyon kazanan medeniyettir. Kültürel ve medeniyet tarihinde de insan, gerçekleştirdikleri ve miras bıraktıkları ile görünüş bulur.

Bu durumda söz, etkileri itibarı ile geleceğe dair iddiası ile beraber kültürde anlamın değer olarak içerilmesi doğrultusunda siyasi alandan -kurumlardan- hareket ile medeniyetin kurucu yapı taşıdır. Bu bağlamda yeniden siyaset, kültür, medeniyet, felsefe, sanat, din, bilimler vb. diyerek tevhidin gereği olarak insan anlam, değerler ve eylem alanlarını üreterek boş bırakmadan yenilenmek şarttır. Tevhid çizgisinde

ilkesine bağlı olarak her ide klasik tanımına aşkın olarak (kendisinde barındırıyor ve gelişmiş olarak) yeniden tanımlanmalı, her değer ile yargısal tutum eleştiriye açık olmalıdır. Klasik olana bağlı olarak yeniden söylenen ile değil, yeni bulunan anlam ve anlam doğrultusunda üretilen değerler ile sözün karşılık bulduğu iç ve dış alanlardan hareket ile yeni bir dünya kurulmalıdır. İlahiyat/ kelam yönü ile tevhid çizgisinde belirtir isek bu yeni bir dünyanın yaratımıdır. Kul eli üzerinden yaratım sıfatında kendini gerçekleştiren Allah'tır. Kur'an'da insan emeği/ ürünü olanların da Allah'tan olduğunun ifadelerine sıkça rastlanır.

Her türlü alanda küreselleşmeye başlayan dünyada, sözün evrenselde/ tümelde karşılığı olan ortak değerler gözetilerek ifade edilmesiyle, ortak duygularda buluşularak ötekileştirmeye gidilmeden yabancılıkların/ uzaklıkların azaltıldığı, suni sınırların olmadığı, varsayılan değerlerin meşru alanlarında hakkı gereği kadarı ile yaşandığı kucaklayıcı olması gerekir. İslam, bütünlüğünde gerçekliliği her alanda önceler iken küreselleşen dünyanın gerçekliliği karşısında küresel ölçekte İslam'ın karşılık görmesi içindir ki din olarak bilimsel niteliğini vurgulamak, kucaklayıcı değer alanını ilişkilerde göstermek, hikmet ve tevhitsel görüsünü her türlü alanda görünüşe taşımak gerekir.

Bu bağlamda yeniden anlamlı kılınan her kavram ile fikirler üretir iken oluşan varlık görüşünün kültüre dönüşümü için duygusunu vermek/ oluşturmak, değer kılarak duyarlılığını oluşturmak için kurumsal ve insani ilişkilerden uzaklaştırmayan ders niteliğinde işlevsel olan ilim ve irfan yurtlarının kurulması gerekir. Bu bağlamda mekânın ruhu olan insanlar yetiştirmek için ilim ve hizmeti ile ruh bulan mekânlar oluşturmak da gerekir.

Bütün ilimlere tevhid ilkesi ile bakıldığında din bilimine girdiği görülür. Her ilim varlıksal ilkesi gereği varlıkta disiplindedir. Her alanda ihtiyaca bağlı olarak disiplinde bütünlenirler. Tevhid ilkesi ile yaptığımız bütün çalışmalarda her alanı esması/ ilkesi gereği ile okur iken tevhid gereğiyle bakıldığında Allah'ın ilke gereği tezahür alanları olduğunun idraki ve yaşamda ilkelerin karşılığı olduğunun deneyimleri ile ussal düzeyde disiplinini zaten yapmaktayızdır.

Bu bağlamda tevhidin düşüncede bütünleyici yönü ile alanları okurken varlıksal görüde -toptancı veya ayrıştırıcı değil- anlayışta toparlayıcı küresel bir bakış kazanabiliriz/ kazanmamız da gerekir. Bu bağlamda tevhidi buluşturucu bir disiplin olarak görmek ve kurumsal düzeyde genele yaygın kılmak olması gerekendir. Bu durumda söz, kültür oluşturan ve medeniyet kurucusu olan olarak geleceğe gelecek kuran olarak miras kalır.

Yeniden tanımlanan ve ilkesine bağlı olarak üretimde/ emekte bulunulan her alanda ilkeyi gerçekleştirmenin sonucunda ilkenin duygusu ve başarmanın duygusu ile beraber kendilikten yana mutmain olunur. Her eylem ve üretim ilkesine bağlı yaşanmakta ise zikri ilahide bulunuyor olduğundan dolayı kendiliğinden mutmain olmak -kendiliğini zevk/ his/ etmek, tatmak- kaçınılmazdır. Zaten Kur'an'da bu durum açıkça belirtilir. Toplumlar da alanları boş bırakmadığında toplumsal alanda huzur ve selametin ayrıca geleceğe öngörü bakışın kapısı da aralanmış olur/ olması gerekir.

Hak ve hakikat çizgisinde sözün her alanda görünüşü ve gerçekleştirilmesi yeni bir dünyanın kapısını aralar iken insan kültürel tarihin bengide gerçekleşen sıradanlığına ve medeniyetin donuk yapısallığına ve doğanın kıvam belirimine haiz kalıplarına yeni bir ruh üflerken anlam/ canlılık katar. Bu durumda insan, hep yeniden anlam ve değer dünyasını zenginleştirmek zorunda olan olarak çaba göstermek zorunda kalandır. Çünkü her boş bıraktığı alanı dolduran diğerlerinin alan olarak sıkıştırması ile karşı karşıya kalmak zorunda kalır. Her toplu durumda devirlerin zorlayıcı değişkenleri insanı, kendisini yeniden üretmek ve yetiştirmek zorunda bırakır. İnsana çalıştığından başka bir şey yok ise üretmek ve yetişmek, kendini gerçekleştirmek -yeniden üretmektir-. Sıradanlaşan yaşamlarda anlam ve değer üreten her insan/ toplum anlam ve değer dünyasının zenginliğinde canlı kalmanın yolunu edinmiş olur.

Hak, hakikat zamansız oluşu ile her daim yerindeliğini korur. Hak ve hakikat söz ile kime gelirse gelsin, kişinin rabbi sıfatı gereği ve konjonktürde bulunduğu duruma göre kabul görmesi veya kabul edilmemesi doğrultusunda yorumlanır ve yargısal tutuma neden olur. İnsan hak olanın galip olması ile bilmesi veya yorumlaması sonucunda hak ve hakikati nesnellikten öznelliğe taşır, yaşar ve alanlarda değer olarak ürettikleri ile yeniden tezahür ettirir. Bunun gereği olarak da söz, taşıdığı ilkeye -içeriğe- bağlı olarak bütün yaşam alanlarında farklı formasyonlarda görünüş bulur.

İnsanın melekeleri zemininde söz/ dil ile tinde insan niteliğinde anlam, değer dünyasında yaratıldığı, kültür oluşturduğu, medeniyet kurduğu ve her devirde konjonktüre göre yeni bulunan anlamlar ve üretilen değerlere göre yeniden üretilenin sonuç etkileri ile yeni insana/ insanlığa neden olduğu düşünüldüğünde insan için dikkat edilmesi gereken en önemli olguların ilk sırasında sözün olduğu görülecektir. Bu nedenledir ki her insan, vicdan gereği ile sözün etkileri doğrultusunda karşılıklarını öngörmelidir. Vicdan ve sonuçları gereği ile de sözün mesul kıldığını idrak etmelidir.

Böyle olmak ile beraber her türlü alanda küreselleşmeye başlayan dünyada ilkeli yaşamın tesisi içindir ki hukuksal alt yapısı olan üst yapılara kurum düzeyinde ihtiyaç vardır. Küreselleşme her ne kadar ekonomik çıkarlar sebebiyle pragmatik gerekçeler ile gerçekleştirilen bir proje olsa da sonuçta tek bir medeniyet kurma projesi olarak görünüş bulur. Bu olduğunda önemli olan ise hukuk normlarına bağlı olarak formasyon bulan kurumları hayata geçirmektir. Bu durumda halklar, farklı kültürde ortak bir medeniyette yaşama olanağı bulabilirler. Aksi takdirde insanlığı zorlayan zor şartlar ile karşı karşıya kalınır ve insan yaptıkları ile yüzleşmek zorunda kalır. Önemli olan ise ilkenin/ sözün genele yaygın olarak tesis edileceği kurumların hukuk normları zemininde hayata taşınmasıdır.

Söz bir dünya kurar. Önemli olan ise herkesin katılacağı ve herkesin kendini ait hissettiği bir dünya kurmaktır. Böylesi bir dünya için ise alt yapı olarak hukuk şarttır. Hukuk normları zemininde inşa edilecek bir dünyada kurumların hayata taşınması ile de ötekinin değil, insanlığın ortak bir medeniyet kurması ve ortak bir medeniyet çatısı altında özgürce yaşamasının kapısı aralanmış olur. Bu siyerde Medine vesikası ile ruhsatı olandır. Zalime karşı sözlü bir mutabakat ile karar alan Mekke reislerinin toplantısı için “bir daha olsa gene giderim” diyen hazreti Resul’ün ifadesi ile ruhsatlı olandır.

Söz gerçekleşmeyi iradede bulur, irade değerler alanını belirli kılar ve değerler ile diyalektik kaçınılmazdır. Bu nedenledir ki “senin dinin sana, benim dinim bana”, “senin işin sana, benim işim bana” vb. diyebileceğimiz hukuk zeminde buluşmak gerekir.

Herkesin bir ümmet olamayacağının gerçeğini bilmekteysek; değerleri ile duruşunu yitirmeden, başkasının gölgesi altında kalmadan kendiliğimizi gerçekleştirecek isek hukuk -aynı olmak değil, beraberce yaşayabilmenin buluşma adresidir. Sözün inşa ettiği farklı değer dünyalarında yaşanmaktadır ama ortak bir dünya kurularak ortak dünyada buluşabilir ve kardeşçe olmasa da vicdanın ve adaletin gereğinde beraber yaşanabilir.

****

"O her türlü halk etmeyi bilir." Yaratım, görünüşe gelmek, yaratılmış öznenin yaratıcı özne ile ortak gerçeklilikte önemi ve aidiyet sorunu:

Halk etmek -var etmek- potansiyellerini yaratım nesnesi üzerinden açık etme eylemidir. Her yaratımda nesnel olgusal düzeyde yaratılan değil, yaratıcı olanın potansiyellerini dışlaştırması söz konusudur. Her yaratım bu bağlamda kendilik şuuru olan öznenin yaratım nesnesi üzerinden potansiyellerine tanıklık üzerinden kendilik bilinci edinmesine de neden olur. Her yaratım ile beraber yaratım nesnesinin kendilik olmadığına, kendiliğin potansiyel açılımının bir nesnesi olduğuna da tanık olunur. Yaratım nesnesi ve ilişkilendirilmeleri, yaratıcı olanın ilişkileri belirleyici olması ve nesneleri ile anlam, değer nitelemesi ile ilişkiler geliştirmesi karakter ve kimlik belirimi olarak görünüş bulmasını sağlar. Her yaratım, ilkesine bağlı olarak da yaratım alanları açık eder.

Her yaratım alanının diğer yaratım alanları ile ilişkisini ve bütünlüğünü belirleyici olan ise yaratımda bulunan olur. Alanların birbiri ile ilişkisi, anlam ve değer bütünlüğünün yakalanması ile de bütünlükte kendi içinde girift ilişki ağı, nesnelerine bağlı olarak kendilik bilinci edinmekte -değer belirimi düzeyinde ben olmak düzeyinde-, kendilik şuuru -anlam derinliğinde sadece kendi olmak/ kendiliğinde ben olmak- zemininde nitelik kazanarak farklı perspektiflerden kendiliğine dönemeye sebep olur.

Yaratım sadece nesnel olgusal zeminde mühendislik ürünü vermek değil, kişi özneler de yaratır iken onlar üzerinde Rabb sıfatının tezahür ilkeleri ile sanatsal, felsefi, din, siyasi, psikolojik -öznelik alanı-, bilim vb. düzeyde alanlar da yaratmaktır. Her nesnel olgusal alanda yaratım, tinde varoluşun mekânsal alanlarını belirli kılarak ortaya çıkarmaktır. Mekân doğası/ yasası gereği zorunluluğu barındırır ve zorunlu kılınan olarak her yeni kişiye yer olur. Zorunluluk alanı olarak olması gerekenleri yapmaya başlar iken de tinde varoluşun gereğidir. Erek amaca bağlı olarak da yerindeliğinde yapılması gerekenin tecrübe edildiği alandır.

Nesnel olanın sınırı, amaca bağlı ve gerçekleşmesine neden olarak sonucun nedeni belirlediği gereklilikte ve yerindeliğinde gerçekleşen ilişkilerinde varoluşudur. Her şeyin ölçüde ve hikmet gereği halk edildiğini beyan eden ayetlere bakılabilir. Özne olanın sınırı ise ilkelerin tinde varoluşun gereklilikleri olması ile ahlak sınırlarında hareketle varoluşu bulmasıdır. "Rahmeti kendime farz kıldım" ayeti ve esmanın karakter ve kimlik belirimi olduğu düşünülürse; özneliğin sınırı, ilkenin gereklilik çizgisinde değer belirimi ile ahlakta varoluşu ve sonuçta ilke gereği karakter belirimlerinde kimliklerde kendini görünüşe taşımasıdır. Değer, ahlak, karakter ve

kimlik belirimleri yaratımda ve yaratım sonucunda özne olarak tinde varoluşun -görünüşe gelmenin- sınırlarını belirli kılar.

Zaten ikili ilişkilerin oluşturulması ile her ikili ilişkide yaratım, ortak gerçeklilikte tinsel düzeyde varoluşun bulunması ve karakter ve kimlik belirimlerinde görünüşe gelirken tinde kendiliğin her daim ilişkilerde yaratılmasıdır. Kimlik ve karakter, yaratım ve sonucundan çoklu ilişkilerde, ortak gerçeklilikte kazanılan bir olgudur. Bu, ortak gerçeklilikte ilişkilerde kazanılan bir durumdur. Özellikle Fatiha suresine ve Kur'an'ın genel anlamda hitap-muhatap ilişki kurma üslubuna vb. belirimlerine dikkat edilecek olunursa eğer ortak gerçekliğe göre anlatım formasyonuna tanık olunacaktır.

Nesnel olanın ne için olduğu ise özne olanın her alan ve ilişkiler ağında kendiliğin -varlıksal olarak değil de- tinsel düzeyde yeniden yaratılmasının nesnesi kılmış olarak belirli kılmasında, ereğin/ amacın gerçekleşmesi sonucunda sonuçta açık olur. "Kâinatı insan için, insanı kendim için halk ettim" hadisi kutsisi bu anlamı da içerir. Özne olanın nesnelliği belirli kılması, zorunluluk zemininde (yer edinmenin gereği), ilkelerin gerekliliğinde (tinde varoluşun sürdürebilir ve sürekli olmasının gereği) erek amaca bağlı olarak yerindeliğinde iş görülmesi -olgunun olayında gerçekleşmesi- (hikmetin, varoluşsal nedenin açık olmasının gereği) ile belirlidir.

Yaratımda biçim, anlam olarak içerik yüklenmiş olması ve istidat gereği öznellik taşıması ile her yaratım nesnesinde olandır. Böyle olsa da amaca bağlı olarak her yaratım nesnesinin değer niteliği kazanması ile sonuç ilkesine bağlı olarak bütünde yer alması söz konusu olur. Ne için olduğunu bulmuş olmak değil, ama ne için olduğunu tamamlamış olmak, her yaratım nesnesinin bulunduğu alanda son bulması ile beraber gerçekleşendir. Ölüm bu bağlamda vazifenin tamamlanmasıdır. Yaratılmış her kişi/ özne beliriminde ise ne için olduğunun vazifesinin varoluş sürecinde tamamlaması ile beraber ne için olduğunu aramak/ bulmak, varoluşsal olarak beslendiği tinsel gerekçesi olur.

Bu varoluşsal sorun, yaratıcı ile ikili ilişkide ortak gerçeklilikte buluşmak anlamına da gelir. Hem yaratıcı için olan olmasında ne için olduğunu bulan, hem de ikili ilişkilerde yaratıcının ideal belirimleri ile kendini üretmek/ yaratmak zorunda kalan için varoluşunun anlamı, varoluşuna neden olan iradenin sonuç ilke olarak önünde durması ile erek ilkede kendiliğini gerçekleştirmekte anlam kazanır. Varoluşsal her soru neden ilkesinde anlam bulsa da erek ilkesinde değer belirimi ile anlam kazanır. Sonuçta erek ilkede kendini bulan özne/ kişi için ne için sorusu ereği yaşamakta cevaplanmış olur.

Yaratım, yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi kişi düzeyinde ne için olunduğunun, nereden ve nereye gidildiğinin sorun olan soruları ile beraber üç zamanlı bir sorgulamayı ve cevap bulmayı da beraberinde taşır. Çünkü yaratımdan gaye evvela potansiyellerini görünüşe taşımak iken kendiliğine tanık olacak ve onaylayacak kişilerin yaratılması ile beraber kendiliğini de görünüşe taşımak icap ettirmiştir. Bu durumda kişi ve yaratıcı arasında ilişkide ortak gerçekliliğin belirmesi ile beraber varlıksal ortamda, varoluşsal sınırlarda ilişki ve amaca bağlı değer belirimlerinde karakter ve kimlik düzeyinde öznelliğin görünüşe gelmesi söz konusu olur. Bu durumda ortak gerçeklilikte tinde değerler ile varoluş ne için olunduğunu belirli ve anlamlı kılar.

Neden olan anlam ve irade, varoluşun ne için olunduğunu göstermiş olsa da yaşama tutunmakta özneyi geri bırakır ama ikili ilişkide ortak gerçeklilik gözetildiğinde varoluş, değer belirimleri ile canlı kılınır iken her eylem ve değer ediniminde anlam kazanır. Bunun içindir ki ne için olunduğunun anlamını yaratıcı iradede bulmak gerekse de ne için olunduğunu, değer ürettiklerimiz ve emek verdiklerimizle ortak gerçeklilikte anlam kazanmakta da bulmak gerekir. Kendiliğin anlam kazandığı değerlerle görünüşe taşıması ile de varoluş, ortak gerçekliliğin ilişkilerinde ne için olunduğunun anlamlı kılınması ile cevap bulur.

Nereden gelindiği ve nereye gidildiğine dair sorulan soru yerine ise kimden gelindiği kime gidildiği sorusunun sorulması ilahiyat adına daha doğru olur. Kur'an'da Hakk'tan gelindiği ve Hakk'a dönüldüğü, net bir biçimde ifade edilir. Yaratıcıdan vahidiyeti gereği ile ayrı olunmadığı içindir ki evrensel olan her karakter belirimi üzeri yaşanır iken hep O'na dönülmektedir. İstidadı belirli kılan ve içkin olarak özde olandan hareket ile her gerçekleşen ilkenin görünüşüne, batın-zahir, evvel, ahir mantığı ile bakıldığında eylemde yaratıcıya dönüldüğü görülmesi gerekendir.

Potansiyellerin gizilde kaldığı yerden (ruh olarak hazır olunan mekândan/ asıllardan) gerçekleştirilmeye zorlandığı alana (dünyaya, gölgeler vadisine/ aşağıların aşağısı olan âleme) gelir iken her kendiliğin gerçekleştirilmesinin sonucunda ise karşılıkları ile yüzleşileceği yeni yere (ahrete) gidildiğini Kur'an ifadesi ile belirtebiliriz. Önemli olan ise bulunduğumuz ortamda yaratımın gereği olarak ortak gerçeklilikte varoluşun değer de anlamlı kılınmasıdır. Sonuçlardan hareket ile üç zamanlı olarak yaşanması gerektiğinin idraki ile kendiliğin gerçekleştirilmesidir.

Böyle olduğunda iç dünyada ve iç dünyanın dış dünyadaki karşılıklarında kendimizi gerçekleştirirken ve gerçekleştirme alanları oluşturur iken varoluşun ortak gerçeklilikte mümkün olduğunu unutmamamız gerektiğinin gerçeği ile karşı karşıya

kalırız. Bu durumda ortak gerçeklilikte gözetilmesi gereken en önemli olgu karşılıklı hukukun gözetilmesi içindir ki adalet ilkesi gereği hukukun tesis edilmesidir.

Nereden gelmekteyiz, nereye gitmekteyiz? Bu sorunun farklı bir cevabı ise iç dünyadan dış dünyaya ve dış dünya nesneleri üzerinden de iç dünyaya hep taşındığımızdır. Bu bağlamda insan göçebedir. İç dünyadan dış dünya her iniş, dış dünyadan iç dünyaya her yükseliş ve iç dünyada bulunan anlam ile dış dünyanın değer olarak yeniden inşası ile bakıldığında ise iç ve dış belirimler arası itkilerde hareketle üretilen değerler ile hep yeni bir dünya kurulduğudur. İç dünyadan dış dünyaya gitmeler ve gelmeler yaşarken neredeyiz ve kendiliği nerede bulmamız gerektiği sorunu ile de karşı karşıya kalınır.

Özne hep içerde gizilde olduğu içindir ki iç dünya özneliğin/ kendiliğin bulunduğu alandır, dış dünya ise kendiliği gerçekleştirmenin nesnel belirimleri ile ortak ilişkide tinde görünüşe gelmenin, varoluşa taşınmanın gereği olarak bulduğumuz olur. Her mekânsal belirimde kendiliği gerçekleştirmenin koşulları, ihtiyaçları ve beklentileri ile zorlanır iken üretmek ve yeniden değerler alanları oluşturmak kaçınılmaz olur.

Göçebe insan ise aidiyet/ mensubiyet duygusunu değerler alanında bulur iken nereye ait olduğuna karar vermesi gerekendir. Cevabını ise sorumluluklarında bulması gerekendir. İnsan ait olduğu yeri sorumlu oldukları ile bulur. Sorumluluk ise aidiyet gibi mekânı veya bir alanı içeren bir kavram olmaktan öte, ilkelerin gerekli olduğunun anlayışı ile içerik kazanan ve ilkeleri duygusunda hakiki olarak bulunması gerektiğinin göstergesi olan bir kavramdır.

Sorumluluk idraki ile aidiyetin belirli kılınması sonucunda ise mekâna veya alana aşkın değerlerde varoluşunu bulması ile metafizik gerçeklikte kendini bulur ve metafizik gerçeklilikte varoluşunu gerçekleştirdiğine tanık olur/ olması da gerekir. Bu durumda olan ise mekân veya alan zemininde öznenin değer alanında bütünlendikleri ile kendiliğini bulmasıdır. Aidiyet sorunu değerler sorunudur. Değer olarak emeği ve üretimi olmayanlardan aidiyet beklenemez. Değerlerin sorumluluk olarak namus edinilmesi de beklenemez. Bunun içindir ki her yeni nesle değerleri içeren ortak hikâyeler, sanatsal faaliyetler, toplumsal ilişkilerde sorumluluk yüklemeler ile değerleri aşılamak gerekir. Aidiyeti olan ve sorumlu olduklarını namusu gören ve ortak gerçeklilikte ötekinin hukukunu da gözeten iyi ve doğru insanlar yetiştirecek isek değerler ve değerler sorununu anlamak/ bilmek şarttır. İnsan melekeleri zemininde değerler alanında söz ile yaratılıyor iken mekân, alan ve ilişkiler ağında ortak gerçeklilikte gerçekleştirdikleri ile kendi yaratımına katılımcı iken anlam ve değerler alanını felsefi düzeyde aydınlatmak şarttır. Tevhid okumaları

ve daha önceki çalışmalarımızın bazılarında katkıda bulunduğumuz bir alan da budur.

Yaratıcı ile ilişkilerde meşru sınırları belirleyen din, ortak gerçeklik -anlam ve değerler- alanıdır. Din ile insana fert/ kişi olduğu hatırlatılır ve öteki ile tinde varoluşun gerekleri tavsiye edilir. Öz değerler alanı olan din, tevhid çizgisinde, meşru/ hukuki alanda hak üzeri hakikatin yaşamda görünüşe geldiği olgusallığa haizdir. Din, ortak gerçeklilik alanı olarak yaratımda, öznel gerçekliliği kaybetmeden ilke gereği yaşamanın gerçeğini taşır.

Bu doğrultuda din, yaşam ilişkilerini organize eden ve yapısal kılan bir olgu olmak ile beraber -daha da ötesini kendinde barındırır ki-, ereğe bağlı yaşamda kendini gerçekleştirmesi gereken insanın hakkı gereği ile varoluşunun anlamını bulduğu ve varoluşunu tinde değer edindikleri ile anlamlı kıldığı insan için olması gereken en ideal yaratım alanıdır. Çünkü ilke gereği değer olan/ olanlar ile aidiyet ve sorumluluk edindikleriyle iç dünyasında değerlerde yaratıldığını bulması gereken insan, tevhid ilkesi gereği ilişkilerinde kendini gerçekleştireceği diğer alanlarda -söz ile karşılığı olan anlam ve değerler dünyasında/ öznellikte- bütünlüğünü koruyarak yaratılışını dinde bulur.

Dinde; kalpte bütünlük imanla, düşüncede bütünlük tevhitsel görüşle, eylemde bütünlük ereğe bağlı edimler ve sonuç almaya dayalı olarak edinilir, birlik ise melekeleri ilkesi gereği yaşar iken olup bitmekte olanlar sonucunda ilkenin duygusunda yaşanmasıyla erilendir. Nesnel olgusal alandaki çoklukta belirim ise amaca bağlı değer kılınmaları ölçüsünde öznelliğin gerçekleştirildiği alandır. Nesnel olan; erek olan amaca varımın, öznelliğin gerçekleştirilmesinin ve görünüşe taşınmasının gereği olarak öznelliğe, anlam ve değer kılındığı oranda katılandır. Dinde nesnellik parçalanmışlığa neden değil, erek ilkeye bağlı olarak toparlanışa ve motivasyon bulmaya araçtır. İslam bu bağlamda insanın değerler alanında meşru olana göre kendiliğini nasıl yaşaması -yeniden yaratması- gerektiğinin çizgisini belirli kılar.

****

Teşbih geniş anlam zenginliği barındırır. İlahi metinlerde teşbihi bardağın boş tarafı ile olumsuz düzeyde anlamlı kılmak yerine bardağın dolu tarafını görerek yapıcı olmak ile daha geniş bir düşünce havzasına varmak gerekir:

Kur'an ayetlerinin bir kısmı muhkem bir kısmı ise müteşabihtir. Hazreti Allah Kur'an'da müteşabih ayetler ile ilgili fitne çıkarmak isteyenlerin olacağını belirtir ve bu ayetlerin iman ile kabul edilmesi, üzerine düşünülmesi gerektiğini de vurgular.

Modern yaşamda özgürlüklerin öncelenmesi ile beraber kadının yaşam alanlarını doldurması ve üreten kadının insan olarak potansiyeli keşfedeceği, geliştireceği ve kendini yeniden tanımlayacağı alanlarda görünmeye başlanması insanlık adına bir katkıdır. Modern kadının tarih sahnesinde görünmesi ile beraber kültürü besleyen kültlerin -değerlerin de- sorgulanması ve yeniden yorumlanması ile karşı karşıya kalınmıştır.

İslam adına belirtir isek Kur'an'da, kadını meta kıldığı -erkek gözünden bakıldığında mal kıldığı- iddiası ile "kadınlar sizin tarlanızdır" ayeti eleştirilerin odağı olmuştur. Yaratım mitinde erkeğin önce yaratılmasının ve kadının sonradan oluşunun sadece erkek için olduğu anlayışında yorumlanması da kadının varoluşuna dair ne için olduğu, aidiyeti ve sorumluluklarda nerede durduğu/ durması gerektiğinden yana da belirleyici olduğu görülür. Mitin yoruma bağlı olarak değer algısını duygusunda canlı kılması, kadının meta olduğu anlayışının hâkim olmasını besler.

Kültün yorumlanış biçimi ve yorumun etkisine bağlı olarak İslam'da kadının yerinin sorgulanması gerekir. Bu yapılmadığında İslam'da kadının hak değeri ile yerini anlamayacağı görülmektedir. Kadının sadece meta aracı olarak görüldüğü düşünülecek olunursa eğer bu sorgulamaya acilen ihtiyaç vardır

Tarih, erkek egemen erk belirişi ile ilerlemeye haizdir. Tarihi süregelişte erkek egemen erk belirimi gölgesinde erkeğin değer olarak öncelenmesi ile şekillenen kültürlerde psikolojik tutum ve davranışlar doğrultusunda kadının ikincil kaldığına veya meta olarak kullanıldığına tanık olunur. Tarihsel perspektiften yoksun olarak sadece İslam kültü ile alakadar olarak kadının yerinin sorgulanması veya eleştirilmesi de hata olur. Erkeğin karakter rol modeli, kadının karakter olarak üstlendiği rol modeline etkir görüldüğüne tarihsel açıdan bakıldığında tarih sahnesinde görünenin erkek olduğudur.

Erkeğin -insan olarak değil, çünkü kadında tümelinde insandır-, toplumsal yaşamda alanlara egemen oluşu hak olarak üstün olduğu anlamına gelmez. Rol model olarak üstünlük, hak iddiasında olarak üstün olunduğu anlamını taşımaz. Tarihsel olarak

erkek egemenliği altında kadına zulüm edildiği düşünüldüğünde İslam ile kadının insan olduğu ve insanlık haysiyetinin korunması gerektiği yönünde haklarının verildiği görülür. Böyle olsa da erkeğin rol modeline göre hak iddiası, kültürde sabit olduğu içindir ki tarihi süregelişinde İslam'a rağmen kadın haklarının göz ardı edildiği görülür.

İslam'da/ Kur'an'da; haklar çizgisinde kadın erkek ilişkisi, birbirlerinde hakları olduğunun -ayet ifadesinin kült belirimi ile- birbirlerini tamamlayan/ tamamlaması gereken, karşıt değil çift/ eş olma yönü ile belirtilir. Her çift eşini edilgen ve etken eğilimleri ile kendinde barındır. Eşini kendinde barındırmanın eğilimleri, eşi ile birlikteliğin, ilişkilerde bulunmanın sonucunda bütünlüğünü bulmak ile sağlık kazanır. Her çiftin bu durumda ilişkileri doğrultusunda erekte bütünlük bulmalarının gereği olarak birbirleri üzerinde hakları vardır.

Her çift, eşini karşıt olarak değil, eğilimlerinde görülen karakter belirimi ile kendinde bulur iken kendinde karşıtlığı barındıran da değil, çeşitliliği barındırandır. Erkeğin, bir kadından doğması ve kadının bir erkekten olması birbirlerini hem biyolojik yönde hem karakter belirimlerine göre çeşitlilikte barındırmasına nedendir. Çiftler karşıt değildir, eş olmaları sonucunda birbirlerinde birbirlerini bulmaları gereken varlık aynasıdırlar.

Kur'an ifadesine dikkat edildiğinde; Hazreti Allah'ın, sadece erkeği muhatap almakta değil, insan türünün tamamını cinsiyet gözetmeksizin muhatap almakta olduğu görülür. Ayrıca hak ve hakikat ereğine bağlı olarak insanın ne için olduğuna dair kendini gerçekleştirmesi sürecinde kadın ve erkeğin eşit mesuliyette olduğu bir gerçektir.

Bunun ile beraber erek amaca bağlı olarak kendini meşru zeminde gerçekleştirmekte kadın ve erkek arasında cinsiyet gözetmeksizin sonuç almakta fırsat eşitliliğinin olduğunu da Kur'an'daki ifadeler ile bilmekteyiz. Bu, hak olana bağlı olarak her alanda kadının kendiliğini gerçekleştirme hakkının olduğu anlamını da taşır. Bu doğrultuda İslam'da fırsat eşitliğine dair kadın ve erkek arasında bir ayrımın olması da beklenemez.

Haramlar ve helallere bakıldığında ise kadın ve erkeğin ortak hükümler ile aynı meşru alanı paylaştıkları görülmesi de gerekir. Özellikle kadınların meta olarak görülmemesi ve kullanılmaması gereği ve toplumsal yaşamda erkek egemenliğine karşı koruma altına alınması için ayetlerin olduğunu da göz ardı etmemek gerekir.

Demek istediğim o ki kadın ve erkeğin cinsiyet olarak -karşıt değil- çift oldukları, ilişkilerinde ve toplumsal yaşamda üstlendikleri rol modellere göre birbirlerini tamamlayan/ tamamlaması gereken oldukları yönde üstünlükleri olduğu bir gerçektir. Bunun haricinde kadının toplumsal düzeyde kültürel yönde meta kılmak dinde olan değil, tarihsel süregelişte erkek egemenliğinin oluşturduğu galip zihniyetin yorum ürünüdür.

Yukarıda anlatılanların dâhilinde belirtmek gerekir ki "kadınlar sizin tarlanızdır" ifadesini, kadınlar sizin metanızdır anlamı ile yorumlamakta isek sığ anlamda yorum bilgisi ürettiğimizi belirtmek gerekir. İnsan anlam bulandır ama anlam üretmeye başladığında kabuller ile varsayılan değerlerde bir dünya görüşü ile yargı düzeyinde bakışımda ve tavırlarda bulunur. Bu kültüre sirayet ettiğinde ortak değer alanında beslenişten dolayı yaşam görüşü olarak karşılığı olan gerçekliliğe bürünür. Böylesi yaşamsal alanda gerçeklilik kabulden ibarettir ve hakiki gerçek olan ile yüzleşmeye direnç göstermenin gerekçesidir.

Tarla ibaresi teşbihtir ve teşbih ile ayrıştırıcı değil, bütünleyici düşünmenin, değer bağlamında anlam üretmenin ve derinliğine bakabilmenin yolu açılır. Tarla meta olmaktan daha çok Kur'an'da yaratılış miti ile anlamlı kılındığında, toprağa haiz olarak insanın doğaya ait aslı olması ile yaratım alanını gösterir. Her erkek beşeriyetinde, kadın olan tarladan neşretmiştir. Kadın ile olan tamamlayıcı olan tinsel ilişkisinde ilahi sıfatları gerçekleştirmenin sonucunda aidiyet ve sorumluluk bilinci edinir iken insan olma niteliği kazanır. Bu, kadın için de geçerlidir. Erkek de kadının kendini bulacağı toprağıdır. Tarlası değilse de dayanağıdır.

En basitinden çiftçi için yurt toprağıdır/ tarlasıdır. Yurdunda kendini emin hisseder ve yurdunda kendini bulur. Toprak güç bulunacak insan dayanağı ise kadın erkeğe dayanak oluşu ile de erkeği kendinde büyüten ve yeniden üreten olarak gölgesinde yürünendir. Ana olduğunda sığınılan gönül yurdudur, rububiyetin gözüdür. Tarla rububiyetin gözü olduğunda kendisinden neşreden erkek için ona boyun bükmesinden başka çare yoktur. Erkek baba olduğunda ise erkeği tinde ulûhiyet belirimi sıfatlarda rab kılan ise yine kadınıdır. Bu bağlamda erkeğin tarlası demek, erkek olarak insanın varoluşun nedeni demektir ama tinde yeniden yaratılacak insanın bereket yurdu demektir.

"Kadınlar sizin tarlanızdır" demek; metanızdır demek değil, kendinizi doğada yeniden üreteceğiniz ama tinde ilahi sıfat/ tavırlar/ esma ile kendiliğinizi yeniden yaratacağınız değerler/ bereket yurdunuzdur anlamını taşır. Tinde yeniden yaratılmak ise ilişkilerde ilahi sıfatların gerçekleştirilmesi ve değer belirimleri ile

yaşama taşınması iledir. Böyle olduklarında ise kültürün ilk filizlerinin yeşereceği yer olan ve medeniyetin topraktan başlayan ilk ayağı olan aile kurumunda bütünlenirler ve ilişkilerinde geleceğe kapı aralarlar. Kadın erkeğini ve erkek de kadınını bulduğunda bir bütün olarak yeniden yaratılacakları muhabbet yurdunu bulmuş olurlar. Aile kurumunu beraber kurduklarında ilahi isimlerin (esma) tesis edilmesinin ve ilişkilerde sürekli olarak tezahür etmesinin ilk ayağını bulmuş olurlar.

"Tarla" demekle kadını aşağılamak anlaşılmakta ise Allah'ın insan dediği, kendisi ile kutsadığı ve âlemlere üstün kıldığından habersiz sığ anlamda yargıda bulunmaktan öte bakışımda bulunulmaz. Hazreti Allah ise "tarla" derken her daim aslına rücu etmenin gereği ile insanın aslını nerede bulacağı ve aslına bağlı olarak ilişkilerinde kendiliğini nerede ve kimden hareketle yaratması gerektiğinin adresini gösterir. Hazreti Allah'ın dilinde kadın "tarladır" denilmek ile aşağılan değil, kutsanandır. Erkeğe ise kendisini nerede (gönülde, ailede) ve kiminle (kadınla, çocukları ile) ilişkide bulunması ile bulması gerektiğinin adresini gösterir.

Adresi göstermekte hata yok iken hata aranmakta ise bu imanın eksikliğinden, fasık veya münafık olunduğundan dolayıdır. Her Âdem'in bir Havva ile insan olduğu/ insanlaştığı, Hakk'a dair sıfatlarını neşrettiği düşünüldüğünde, kadın ile ilişkilerinde Hakk'a yakin geleceği/ yükseleceği unutulmamalıdır. Ailenin ortak gerçeğinde, ilişki ortamında, değerler belirimi ile tezahür eden ise Allah'tır. Böylesi bir durum söz konusu ise ayet ifadesini kült olarak yanlış yorumlayarak kadını meta olarak gören, aşağılayan veya zulmedenin insanlıktan nasibinin ne kadar olduğunu sorgulamak ve eleştirmek daha doğru olur.

Korkular cehennemin kapısında bekleyişe sebep olur. Zulüm cehennemi ceza olarak hak kılar, sevgi ise cenneti gönülde tesis etmenin ve ilişkilerde göstermenin gereğidir. Aile sevgi mahalî ise, insan sevgide eşi ile bütünlenmişse gönül cennet yurdu olmuştur; aile de cennetin görüldüğü alan olmuştur. Cennette kalıcı olmak ise insanın birbirine Allah için hizmeti, muhabbet ve tevazu duyması ile hak kılınmıştır. Tarlasına bu anlayış ile sahip çıkmayanın, hizmet etmeyenin, takvayı gözeterek, muhabbet ve tevazuuyla yaklaşmayanın, yerde iken ilahi isimleri yaşamaktan yana eksik kalması ile cennetten nasibi kesilmiştir. Allah'ı esması gereği eşi ile ilişkide yaşamaktan mahrum -böylesi cennetten nasibi kesik- olanın, cehennemden çıkmak için önce insana nasıl yaklaşması gerektiğini öğrenmesi gerekir. Dilediğin yerden yaklaş ama önce insan olarak ilişkinin ortak gerçeklilikte yaratım olduğunun gerçeği olduğunun idrakini edin ve karşılıklı duygularda (duygudaş) bulunarak takva gereği ile Allah'tan sakınarak, koruyarak ve korunarak yaklaş. Yoksa her yaklaşım, cehennemin kapısını aralayacak zulümden ibarettir.

İnsanın eşi cennetini bulacağı, kendini gömeceği ve yeniden diriltileceği yurdudur. Öyle ise "tarla" derken doğaya dönük kılan aslı olan toprak ile cennete yaratılan Âdeme, yeryüzünde iken tinde yeniden yaratılacağı yer işaret edilmektedir.

"Kadınlar sizin tarlanızdır, dilediğiniz gibi yaklaşın! Takdimde bulunun ve takva sahibi olun/ takvayı gözetin. Müminleri müjdele ki Allah'a mülaki olacaklardır (kavuşacaklarıdır)" ayetini tam metni ile okuduğumuzda yukarıda anlatılanlardan farklı bir şey anlatılmadığına tanık olunur. Ayetin sadece teşbih bölümünü alıp da teşbih edileni açıklayıcı yönü olan muhkem yerlerini bırakmak ayeti, yanlış yorumlara açık kılar. Bu da yanlış veya eksik yorumlar ile karşılaşmamıza neden olur. Kadına nasıl yaklaşılacağını ve sonuçta Allah'a ermek için bereket kapısı olduğunu açıklayan bir ayetten kadının aşağılandığının çıkarımını yapmak, tinde yaratımdan haberi olmayanın insafsızlığıdır. Bu ayet ile erkeğe, eşiyle ilişkilerinde ulûhiyet ve rububiyet esma tezahürü ile değer edinme alanı edinerek tinde yaşaması gerektiği vurgulanır.

Erkek ve kadın meselesi tarihsel ve kültürel bir sorun olmak ile beraber değer algısı ve yargısı sorunudur. Bu sorunu, farklı bir perspektiften evrensel değer nitelemesi taşıyan kavramlarla aşkın bir bakışıma taşınmak ile aşabiliriz. Her şeyden önce kadın ve erkek cinsiyet ayrımına ve rol modellerine; ilişkide muhabbet ve rıza, aile çatısı altında değer yargısında çift ve eş, tümelinden bakıldığında ve yetişkin olma potansiyelini kendinde barındıran insan olunduğu bakışımı ile aşkın bakabilmek gerekir.

İnsanların birbirlerinden üstünlüğü olabilir. Üstün olunan yönlerin öne çıkarılarak otoriteye dönüştürülmesi, bu doğrultuda da kültürde değer yargılarının oluşturulması ile beraber kadının belli bir alana sıkıştırılması insan olarak taşıdığı potansiyelden mahrum bırakmak olur. Bu da İslam'da ereğe bağlı fırsat eşitliği ilkesi ile tersleşir. Sanat, felsefe, bilim, dinbilim, siyaset, iletişim vb. diğer alanlarda kadının kendi potansiyelini göstermesi için fırsat yaratılması insan olmanın gereğine kapı aralanması adına da önemlidir.

Kast etmek istediğim; kadın ve erkek cinsiyeti veya rol modellerin inkâr edilmesi, farklılıklarının gözetilmemesi değil, cinsiyet ayrışımını tek taraflı yaparak kadının sadece meta alanına sıkıştırılmasının sonuçları ile sorun olarak karşı karşıya kaldığımızdır. Bunu da aşmak için kavramsal görü ve değer yargısı ile görüşümüzü gözden geçirmemiz gerektiğini belirtmekteyim.

İslam isek kadın düşmanlığına ve kadının toplumda geri plana atılmasına karşı seslerin yükseltilmesi gerekir. Bunun içindir ki önce kadınların İslam'la/ dinleri ile

yeniden tanışmaları ve bu doğrultuda hakları çizgisinde kendilerini emeğin, kendini yeniden üretmenin alanlarında göstermeleri gerekir. Böylece tarihsel çizgide kendisini erkeğin tarlası -aslına döndüğü yurt- olarak bulan kadın, tarihsel birikim olan ekini biçmekle ve yeniden üretmekle kendiliğini görünüşe taşımak ve yeniden inşa etmekten sorumlu olduğunun idrakini edinmelidir. Böylece erkek de kadına -aslına, ortak gerçeklilikte gerçekleştirdikleri ile döndüğü- yurt olur. Karşılıklı ilişkilerde sevgi, rıza, saygı, hak ve had vb. belirimine göre mesafe ve rol modellerin korunduğu ortak gerçeklikte çift/ eş olarak var olunduğunun gerçeğinden uzak olunmaması gerektiğinin de idrakinin yitirilmemesi gerekir.

Bu ayet gibi değer yargısına göre sorunsal görülen veya anlaşılmasında sorunların yaşandığı birçok ayet mevcuttur. Örnek: “Biz” ayet beyanı da böyledir. Kur’an disiplininde kendi içinde kullanılan her terim ve ifade biçiminin anlamını veren ayetler mevcuttur. Kendi ile ilgili sorular olduğunda kendi içinde cevap veren bir kitaptır. “Biz” ayet ifadesi de böyledir. Biz ile kast edilenin melekler ve ruhaniler olduğu “saf, saf dizilenler” ifadesi ile anlamlı kılınır. Tevhid gereği ile “biz” ifadesi ise ahadiyet zemininde vahidiyet belirimi ile ortak gerçeklilikte varoluşun dile getirilmesidir. Bir örnek de “bilinceye kadar sizi imtihan edeceğiz” ayetinde geçen “bilene kadar” ibaresi ile sığ ve yanlış olarak anlaşılan Allah’ın gaybı ve cüzileri bilmediğidir.

Bu okumadaki eksiklik; ayetlerden sadece tek makam sahibi olan Allah’ın olduğu yanlış zannı ile toptancı bir mantık ile Kur’an’ın okunmasıdır. Kur’an Allah’ta beliren makam ve mertebelerin ifade edildiği -zikre geldiği- ve makam sahiplerinin makam belirimleri ile de ifade bulduğu kitaptır. Bu ayette “edeceğiz” ifadesinin biz çoğul ifadesini içerdiği düşünülürse, ayette görünüş bulan mertebe ve makam sahiplerinin melek ve ruhaniler (insanı kâmiller) olduğunu belirtmek gerekir.

“Muhakkak ki O her şeyi hakkı ile bilendir”, “O yarattıklarını bilendir”, “gökte ve yerde ne varsa bilendir” vb. ayet ifadelerine de bakıldığında “O” tekil şahıs ifadesi ile Allah makam sahibi olarak beyan edilendir. Zaten yaratımdan hareket ile her yaratımın yaratıcının önünde olduğu ve tevhid ilkesi gereği ile de yaratıklarıyla da birliği düşünüldüğünde, yaratıcının yaratıklarından habersiz olmasının da mümkün olmayacağı görülür. Habersiz bir yaratıcının her an yeni tavırlarda amacına bağlı olarak daim bir yaratımda olacağı da düşünülemeyeceği içindir ki “Allah gaybı bilmez” diyenlerin ne kadar sığ ve dar bakışta basiretsiz oldukları görülür.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Kur’an okunur iken dikkat edilmesi gereken en önemli ilkelerden bir tanesi de Kur’an’ın makam ve mertebeler kitabı da olduğudur.

“O zikirdir” ifadesi ile bu da kast edilir. Tevhid, değerler, ahlak, karakter, kimlik vb. ortak ilkeler ile okunduğunda Kur’an okuyucusuna daha anlamlı olacaktır.

İlkesi gereğiyle okunmayan her kitap, anlaşılmaz olacağı gibi, yanlış yorumlar ile telafisi zor yıpratılmaya maruz kılınır/ kılınabilir. Her okuma formasyonunda ilkesine bağlı yorum yapmak -tefsir ve tevillerde bulunmak- mesuliyet idrakinde olarak olması gerekendir. Sonuç ilkelerine bağlı olarak, zorunlu, gerekli ve yerinde olan ile ilke takibinde olmakla da hikmet çizgisinde okumalarda bulunmak gerekir.

****

Vasıtalar şirkte bulunmak veya put edinmek değil, tinde yükselmenin gereğidir. Tevhid çizgisinde Allah'a yetişmek için vasıtalarına bağlı olarak rabıta kurmak, hakkı gereği ile değer belirimine göre olması gerekendir:

Allah'a ermek için vasıtalar aramak ve edinmek olması gerekendir. Vasıtalar Allah ile yakinlik bulmanın, tevhid gereğidirler. Her vasıta eylemde veya ilişkide iken Allah'ın sıfatlarının tecellisi/ belirimi ve esmasının tezahürünün/ görünüş bulmasının nesnesidir.

Alanlarda (din, sanat, felsefe, bilim, toplum, siyaset vb.) ilkeleri gereği uğraşmak, emek vermek ve üretimlerde bulunmak, alanları tevhidin gereği olarak vasıtalar kılar. Ereğe bağlı olarak beliren ilişkilerde her ereğe varımın gereği olan ilkeleri gerçekleştirme ile de ilkeler öznel vasıtalardır. İnsanın insan ile her türlü alanda ilişkisinde esması ile Allah eylemlerde görünüş bulur. Bu bağlamda insanın insan ilişkilerinde alanlarına bağlı olarak birbirine ereğini bulmakta/ yaşamakta vasıta olması kaçınılmazdır. Her duygu da ilkenin/ esmanın öznelde yaşanmasının bağlayıcı vasıtası olarak belirir. Bu durumda her duygu asli veya zılli de olsa ilke ile birliği bulmanın vasıtasıdır. Her nesnenin ilkesi gereği Allah için kullanıyor oluşu da vasıta olmasına nedendir. Her ibadet, Allah'a yakin gelmenin vasıtasıdır. Bu örnekler geniş anlamda çoğaltılabilir.

Vasıtayı vasıta kılan, erek belirimine göre niyetin nesnesini belirli kılmasıdır. Vasıta niyetin gerçekleşmesinin aracıdır. Erek belirimine göre niyet yüklemi ile değer taşır. Bunun haricinde ise amaç edinildiğinde ve vasıtanın formasyon durumuna göre şekilciliğe sebep verdiğinde ereğe varımdan uzak asli niteliğinden yoksun kalır/ kalabilir.

İnsan için buyrulan, Allah'a ermek için vasıtalar edinmesidir. Bu bağlamda rabıtada (bağ kurmak) da vasıtanın kullanılmasının gereği olarak belirir. Rabıta da önemli olan ise rabıtanın nesnesi veya uygulama biçiminden daha çok rabıtanın duygusunda hakiki ve niyette ereğe bağlı olunmasıdır.

"Rabıta şirk midir" diye sorulacak olunursa; her vasıta amacı dışında değerde görünmekte ise nesnellikte put ve kişi düzeyinde şirke nedendir. "Vasıtalar arayınız" ayeti şirk olmadığının göstergesidir ama niyete bağlı değer nitelemesine göre erekten uzaklaştıracak biçimde yapılmakta ise nesnesini put kılabilir, kişi üzerinden de şirke neden olabilir. Her nesne ve kişi niyete bağlı olarak ereğe varımın vasıtası/ vesilesi olabilir. Bu bağlamda erek kabulüne -kıbleye- göre erekle rabıta kurmanın nesnesidir. Bu açıdan bakıldığında Kâbe' de Allah ile rabıta kurmanın nesnesidir;

insan da Allah ile rabıta kurmanın nesnesidir; alanlar da Allah ile rabıta (bağ) kurmanın nesnesidir.

Böyle olmak ile beraber Allah ile bağ kurma nesnesi, meta olarak kullanım nesnesi olmaktan öte, ereğe vardırtan değer olarak kıymeti ile kültüre sebep kült olarak yaşam ilişkilerinde yer edinir/ edinmesi de gerekir. Sevgi rabıtanın gereğidir. Ereğin sevilmesi kadar vasıtasının da değer olarak sevilmesi, vasıtanın nedeninin gerçekleşmesi için gereklidir. Her vasıta ereğe varımın taşıyıcısı/ yükselticisi olarak sevgi ile rabıta kurulması sonucunda değer olarak yaşama katılır ve kültürde ortak gerçekliliğin besleyici bir öğesi olur. Öznel düzeyde tinselliğe haiz her değer, meta olarak görülmeyecek ve kullanılmayacak kadar özeldir. Duyusal karşılığı oluşmuştur ve ereğin referans olması ile beraber usun vicdan melekesi oluşunda ilkesel kritiğe sebep olarak ahlakta karşılığı olan had belirimidir. Erek hak belirimi ile yaşama katılır iken ereğe varımın her vasıtası öznel değer olarak had belirimi ile yaşamı alanlarında belirli kılar. Meta değerler ise had belirimi olmaktan daha çok hak edilmiş/ edilecek olan olarak yaşama katılırlar.

Her vasıta Allah'a erilmesine sebep olacak değerde olması ile Allah'ın bir sembolü ve bu durumda işaret olarak uygulamada takip edilmesi gerekli olan ayetidir. Ayet, değer yargısı ile meta olarak kullanım nesnesi olmaya aşkın olması ve kültürde karşılığı oluştuğunda hatırası olan değer olarak öznel yaşamın bir parçasıdır. Metaya bağlı her değer bakışımında nefsi emmare sebebiyle gizli şirkte -tekbencilikte- bulunulur. Tinde vasıtaların değer oluşunda ise meta olan dahi fedakârlık ile vasıta olarak kullanılacağı içindir ki gizli şirki -tekbenciliği- aşmaya neden olur. Rabıtada da erek nedenleri ne için olduklarına dair belirli kılarken ve sonuçta olması gerekene göre yaşanırken tekbenciliğe aşkın yaşam edinilir. Öznel/ tinsel olan değerler öz değerler olarak rabıta kurulmasını sağlar ve nesnel olgusal belirimi ile meta değer olana aşkın yaşama taşımayı önceler. Rabıta, değer edinimi ile gerçekleşir ve her değer belirimi ilkesine bağlı olarak ereğe taşıyıcı nesnelerini değer olarak yaşamın bir parçası kılar.

Demem o ki "rabıtaları koparmayınız" denilir iken ereğe/ Allah'a, hakkı gereğiyle nesnelerin ve ilişkilerin belirli kılınması ile değerde yakin durulması istenir. Değer rabıtaya sebeptir. Değerleri yitirmemekle rabıta -koparılmadan- sürekli kılınır.

Rabıtaya vasıta olanların da değer olarak yaşama taşınmasında dikkat edilmesi gereken ise ereğin önüne alınmamalarıdır. Erek her değerden daha öncelikli olan değerdir ve diğer değerlerin değer niteliği kazanmasına neden olan -değerli kılan- değerdir. Değer nesneleri, erekten daha fazla önemsenmekte/ öncelenmekte ise

putperestliğe giden yolun taşları olurlar. Kişiler ise Allah ile buluşmanın, kavuşmanın hizmetinde velayete neden rabıtanın haricinde Allah'a eş veya ortak koşulmaktaysalar, şirkte bulunmaya nedendirler. Kişi ile rabıta kurmak Allah ile rabıta kurmanın gereği ise kişi değil de Allah'a için olmanın gereği ile rabıtanın hizmet niteliği kazanması gerekir.

Allah için yapılan her hizmet, değer belirimine göre duygusunda hakiki/ samimi olarak yapıldığında, rabıta kurmaya nedendir. Hizmette adanmış olmanın duygusu ile hangi koşullarda olunursa olunsun ilkede tutarlılık yani erekten kopmamak, rabıtayı tevhidin gereği kılar. Çünkü tevhitte her olay ve olgu Allah'a ermenin, rabıta kurmanın nesnesidir.

Hizmet Allah için Allah ile rabıta kurmanın gereğidir. Hizmette fakr olunursa eğer Allah'a ermek kaçınılmaz olur. Fakr, kendilik şuurundan soyunmak değil, varsayılan değerlere göre edinilen kendilik bilincinden soyunarak öz kendilik bilinci ile kendini bulmaktır. Bu durumda her rabıtanın sonucunda beklenen/ olması gereken ise fakrda Allah'a, sıfat ve esması gereği kendilik şuurunda -değer varsaydıkları üzerinden edinilen değil, öz nitelik/ varlık olarak kendinde ben olana- ermektir. Rabıta ve nesneleri, kendiliğe yetiştirmemekte ve uzak kılmakta ise niyet ve edimde hakiki olmaktan yoksun olunduğunu veya nesnelerinin değer olarak öncelenir iken hakkı dışında görülmeye başlandığı söz konusu olur.

Her put, değer olarak hakkı dışında öncelenendir. Her şirk ise zihniyet olarak hakikatin anlaşılmamasından dolayı sanılandır. Gizli şirk ise tekbenci olarak kendiliğin öncelenmesinde saklı durandır. Rabıta erek ile nesnelerine bağlı olarak ilişkide bulunmak olur ki fedakârlık ve özveri ile hizmette gizli şirke müsaade edilmez; hakikati ilahi ile tevhid çizgisinde yapısal olan düşüncede şirke yer kalmaz; her olay ve olguda ilke gereği hakkı olan değerde yaşanır iken putperestlik oluşmaz.

Toplumsal düzeyde rabıtayı, ilkeleri değer olarak gözetmek ve eylemde görünüşe taşımakla gerçekleştirmek gerekir. Her şeyden önce ilişkilerde Ben demek ile kendiliğin merkeziyete konulması değil, toplumsal sorumluluk, fedakârlık ve fakrda bireysel olarak benliğin inşası yapılması gerekendir. Ben olanın sen dediğini öncelemesi, Allah ile rabıta kurmak adına önemlidir. Kurumlar düzeyinde ilkenin genele yaygın kılınması ile de kurumların vasıta kılınışı sonucunda toplumun, hak olanın gerçekleştirmesi sonucunda ilahiyat ile rabıtalı oluşun yolu açılır. Yasa ile bunun sürekli kılınışı da halkın yararına olarak öngörülü bir yaşamın kapısını aralar.

Kurumlarda mevkilerin ve makamların hakkı dışında kullanılışı veya yeterliliği olmayanların işgali veya kurumların liyakat dışı iktidar aracı olarak kullanılması ise

kurumların varoluş gayesinden uzaklaşmak olur. Kurumsal yapılarda her şeyden önce hizmeti ilke edinecek insanların yetiştirilmesi, yerleşmiş olmaları ve çalışmaları ortak fayda olarak genelin katkısınadır. Toplumların kurum düzeyinde rabıta kurmuş olmaları dışında, tariklerin veya cemaatlerin ortak ilke ve eylemlerde hareket ederek bütünlüklerini bulmaları sonucunda Allah ile rabıta kurmaları söz konusu olur.

Böyle olsa da birey, kurum, tarik ve cemaatlerde hakiki/ samimi olarak hizmet güdülmemekte ise rabıta kurulduğundan bahsedemeyiz. Kim/ ne üzerinden rabıta kurulmakta ise onun ilkesine bağlı olarak yakinlik veya uzaklık elde edilir/ edilebilir. Bu bağlamda kiminle ve ne ile rabıta edildiğine dikkat etmek gerekir. Özellikle tariklerde pire rabıta ile pirin üzerinden tezahür eden Allah ile rabıta kurmak amaçlanır. Pire rabıta sevgi ile olması gerekendir ama özellikle tariki Nakşibendi de zihinsel düzeyde saliklere rabıta dersi verilmesi çocukluk evresinde olandır. Olması gereken ise sevginin öncelenmesi ile tinsel değerler alanında salikin yetiştirilmesinin öncelenmesi gerekir.

****

Çatışkılı diyalektiğin hâkim olduğu bütün alanlarda gelecek, kuru beklentiler ile biçimlenen umuda ve fevriliğe bağlı gerçekleşen duygusal yaklaşımlara bırakılmayacak kadar ussal düzeyde gerçekçi olmayı gerekli kılar:

İnsanın anlam, duygu, değer, inanç, yargı, amaç ve eylem varlığı olduğundan bahsetmekte isek farklı açılar ve düzeylerde dünya görüşü olan ve ortak olmayan amaç çeşitliliğine göre diyalektik olan yaşam gerçeği ile kendini bulan özneden bahsetmekteyizdir. Özne olmanın gerçeğini diğer nitelikleri ile beraber özellikle amaç ilkesinden hareketle okur isek amaçta çeşitlilik ve karşıtlıklarının oluşması kaçınılmazdır. Anlam, irade, değer, inanç, yargı, amaç ve eylem farklılıkları insanı toplumsal yaşamda homojen -tek ümmet- olmamaya zorlar. Farklı düzeyler ilişkilerde karşıt durumların belirmesi ve karşıt öznel ilişki beliriminde diyalektiğin görülmesi kaçınılmazdır.

Diyalektik insan yaşamının gerçeğidir. Bireysel olarak nefsi emmaresi ve vicdanında diyalektik bir ortamda karakter ve kişilik gelişimi bulan insan, toplumsal ilişkilerinde ise karşıt ilişki belirimlerine göre diyalektikte gelişim bulur. Diyalektik, gelişimi önceler iken zorlayıcı etken olarak değişimin yasasıdır. İnsan doğası gereği diyalektik özneldir; değişim ve gelişimi zorlayıcı etken olarak zorunlu kılar.

Tarih boyunca diyalektiği farklı düzeylerde ele alan, anlamlı kılmaya çalışan, uslanma yöntemi kılan ve amaca bağlı siyasi ve ekonomik vb. düzeylerde kullanmaya çalışanlar olmuştur/ olmaktadır. Diyalektik; karşıt olgular ile olan biteni okumak, karşıt kavramlar üzerinden düşünceyi mantığı gereği yapısal kılmak, eleştirel olarak izafi olan perspektiften olgu veya olayı kritik etmek -tartışmaya açmak- vb. niteleme ve yöntem olarak düşünce ve uygulama alanlarında kullanışı ile görünüş bulmuştur.

Düşüncede yöntem olarak diyalektik, karşıtların kavramsal düzeyde ele alınması ve karşıtların aşıldığı yeni kavrama taşınmaları ile -sentetik olarak üretilen bir diyalektikte- görüşe neden yapısallıkta ele alanlar olmuştur. Karşıtları materyal çizgisinde tarih okumaları üzerinden değişimin gereği olarak görerek, siyasi alanda devrimsel nitelikte yöntem olarak kullanmaya çalışanlar da olmuştur.

Kavramlar içerikleri itibarı ussal düzeyde karşıt belirimlere haiz olsalar da aşıldıkları -kimine göre de sentezi olan- yeni kavramda bütünlenmezler, her yeni kavram içeriği itibarı ile zaten gösterge dizgesinde yerini almış olarak diğerlerinin göstergesine aşkında durur ve içerik olarak karşıtını barındırmaz gösterir, görünüşe taşır. İlke düzeyinde her kavram ise öznelde anlam ve duygusunda karşıtını barındırmayacak kadar -dirimsel yönü ile etken iken- tekillik içerir. Karşıtını değil,

kendiliğini yaşatır/ duyumsatır. Bu durumda kâğıt üzerinde teorik olarak söylenin öznelde de karşılığı olmadığı görülür ki yöntem olarak evrenselliği barındırmaktan yoksun bir diyalektik anlayışına tanık olunur.

Öznel olan ilkelerin sadece: anlam, değer, yargı, inanç belirimlerinde ayrıca mertebe, neden ve erek belirimlerine göre izafi olarak öznellikte karşılık görmelerinde olay veya olgusu üzerinden **ilişkide** beliren karşıtlığın barındırıldığına tanık olunabilir. Bu gün iyi olan yarın kötü olarak karşı karşıya kalınan olduğu gibi bu günün doğrusu yarının yanlışı da olabilir. Kötü diye görülen bir durum neticesi itibarı ile iyiye de neden olabilir. Biri için iyi olan başka biri için kötü olabilir. Bu vb. durumlarda ilkelerin olay ve olgusunda bütün oldukları ve birbirini barındırdıklarından daha çok olgu ve olayının öznel olarak nasıl karşılandığı ayrıca neden, sonuç, gerekçe durumlarına göre -kendiliklerinde değil- ***ilişkide*** beliren karşıt belirimleri ile okundukları söz konusu olandır.

Referans ve parametre değişkenlerine göre her olay ve olgu, öznel ve ussal olarak izafi düzeyde yargısallığa bağlı olarak görünüş bulur iken karşıtlık, ilişkide/ ilişkilerde beliren gerçeklik olarak tanık olunması gerekendir. Anlam, gerçekleşme erki düzeyinde irade ile buluştuğunda farklı düzeylerde gerçekleşen anlam belirimleri ile karşı karşıya kalındığında olguları karşıt kılar. Doğası gereği ise her olgu, karşıtlığa aşkın çeşitlilikte belirir. Öznel olarak ussal düzeyde yargı ve iradeye bağlı gerçekleşme durumlarına göre de karşıtlık görünüş bulur.

İyi veya doğru olan, kötü veya yanlış olmayacağı gibi birbirlerini de nesnel olan olgularında barındırmazlar (nesnel olgusal alanda ilke, karşıtlıkta değil, çeşitlilikte görünüş bulur) ama öznel edimsel düzlemde birbirlerinin görünüş bulmasına etkendirler. İlkeler, öznel edimsellikte neden ve sonuç ilişki belirimlerinde gerekçe olarak gereklilik belirimi yargısında ussal düzeyde de açık olurlar.

Bu doğrultuda da belirtmek gerekir ki diyalektik, nesnel olgusal olanın gerçeği değil, öznenin/ öznelliğin gerçeğidir. Her öznel belirimde olmasa da öznel olanda ilkenin karşıt belirimleri ile potansiyelde barındırılması ve irade belirimine göre yönelimlerde açık olması söz konusudur. Örnek: genel anlamda meleklerde diyalektik görülmese de cinlerde ve insanlarda ilişkide diyalektik bir gerçeklik olarak görünüş bulur. Bunun dâhilinde ilkeyi karşıt belirimi ile potansiyel olarak barındırmak ve karşıt belirimlerde yönelim ve edimlerde bulunmak, sonuçta ise -eylemlerin kritik edildiği ussal formasyon olan- vicdanda diyalektiğin gerçekleşmesi söz konusu olur.

Bu durumda diyalektik potansiyeli kendinde barındıran her özne, kendi tinsel gelişimini kendi edimleri ve ilişkileri üzerinden bulma özelliğine sahiptir. Vicdanda diyalektiği hakkaniyet ilkesi gereği bulmayan için, hak ve had belirimlerine göre karşıtının görünmesi ile kendi dışında diyalektiği, hak olana doğru zorlanması doğrultusunda bulması da kaçınılmazdır.

İlkeler olgularda alan bularak formasyon çeşitliliğinde içerilirler iken öznel yargı sonucunda karşıt belirimi üzerinden görünüş bulurlar ama ilkeler kendiliklerinde karşıtlığı barındırmayan ve etken olan belirime haizdirler. İlke, karşıtı kendinde olmayan kendi dışında beliren karşıtı ile görünüş bulandır. Buna rağmen ilke, mutlak/ evrensel olduğu içindir ki karşıtını da kendinin zemin oluşunda açık eder ve ilişki beliriminde kendi ile tamamlayan ve görünüşe taşıyandır. Bu bağlamda ve sonuçta ilke gereği hak olanın galip gelmesi üzeri ilkeye karşıt her belirimin ilinek olmanın dışında bir gerçekliliği görülmez.

İlkeler ayrıca olgusal olanın formasyonunda içerildiği durum üzeri kritik etmenin belirimi olurlar ama olgudan daha çok olayın/ eylemin öznel belirim ve belirlenim olarak kritik edilişinin yargısal referanslarıdır. Sonuç ilkeden hareket ile evrensele bağlı olarak da kritiğin referans çıtalarıdır. Bu durumda, her gerçekleşen olgu ilkelere göre kritik edilir/ edilmek zorundadır, eylem ve ürün vermek ise ilke gereği eleştiriye açıktır.

Toplumsal düzeyde diyalektik, tarihsel çizgisinde -anlamın iradeye bağlı yargıda değer belirimi ile görünmesinin sonucunda- değerlerin -dünya/ varlık görüşünün- yargısal olarak beliriminin gereği olarak da görünüş bulur. Değer algısı ve yargısına göre diyalektik, sınıfların mücadelesinde görünüş bulur. Böyle olmak ile beraber nedenlerde kendini bulan galip sınıfların yok edilmesi -siyasi devrim- projesi olarak hayata geçirildiğinde, bitilmesi sonucu ile karşı karşıya kalınır.

Bu durumda diyalektik bitirilir iken değişim ve ilerlemenin, tinsel olarak da gelişimin önü tıkandığından ve yönetici/bürokrat yeni bir sınıf oluştuğundan dolayı amacından uzak sonuçlar ile karşı karşıya kalınır. İnsan öznesinden bahsetmekte isek tektipleştirmekten de bahsedemeyiz. Sonuçta da öngörülü olarak dünyayı okumayan ve sadece doğrultusal diyalektik düşünen yeni sınıflar ve dünya görüşü olanların değer belirimleri karşısında değişim ve ilerlemekten yana aciz ve yenik düşüleceği/ düşüldüğü gerçeğine tanık olunur.

Diyalektiği, tez, antitez ve sentez doğrultusal diyalektik paradigması ile yaşama taşıyanlar ise menfaatleri doğrultusunda gelecek mühendisliği yapar iken diyalektikte sıkıştırılan/ zorlanan öznelerin değerlerine bağlı olarak kuvvet ve

olgularda yeniden kendilerini üretmenin yolunu göstermiş olurlar. Diyalektikte her zorlanan kendini yeniden üretmenin fırsatını yakalamış olarak tarih sahnesine yeniden döner. Her halk veya ferd karşıtını/ ötekini sıkıştırırken aciz bıraktığı, bulunduğu alanın değer belirimleri ile yeniden ayağa kalkma mücadelesini gösterir/ göstermek zorunda kalır.

Doğrultusal olan diyalektiğin bu belirimde ön görülmeyen ise karşıtını/ ötekini sıkıştıranın hem sıkıştırdığı alanda karşıtına eksiklerini, aciz kaldığı yönleri göstermiş olması hem karşıtını yeniden kendisini üretmeye zorlamış olması ve öne çıkan yönleri ile karşıtına ayna olurken ve kendi için kendi gibi kılmaya çalışırken kendinden yana beslemesi yeni erk belirimleri ile sonuçlanır. Bu durumda yeni erk belirimleri ile saha hâkimiyetleri yitirilir iken sahada tutmaktan yana direnmeler ile karşı karşıya kalınır. Sahaları kontrol etmek, yerinde okumak ve kolayca yönetebilmek vb. için analitik yaklaşım ile parçalamak/ ayrıştırmak, grup eğilimleri ile karşıtlar oluşturarak yeniden dizayn etmeye çalışmak ve bu doğrultuda da kendini karşıt belirim olarak görünmekten yana gizlemek; tez, antitez, sentez diyalektik mantığın sonuçları olarak görünüş bulur.

Bu diyalektik mantıkta diyalektiği stratejik bir oyun olarak kuran ve yönetenin ön göremediği ise yeni oyun kurucuların görülmesi ve aynı yöntemi kullanmaya başladıklarında ön görülemez bir biçimde olayların gelişmesi ile beraber kontrol edilemez bir biçimde krize neden olmasıdır. Yönetim krizinde öngörülemez bir geleceğe bakınır iken sahalar kaos ortamı olarak elde kalır. Şuan itibarı ile dünyada olan da budur. Yönetim krizine sebep verenler, krizi kendilerinden uzak tutmanın yaptırım ve uygulamaları ile de karşı karşıya kalanlardır. Kriz büyüdükçe saha hâkimiyeti değil, alanlarda (siyasi, ekonomik vb.) ortak olmayı çözüm olarak üretmesi gerekenlerdir.

Dünyanın yaşadığı yönetim krizi medeniyet krizi olarak da görünüş bulduğu içindir ki küreselleşen dünya da medeniyetinde küreselleşmesi içindir ki yönetim kriz ile karşı karşıya kalınan hukuksuzluklar karşısında küresel ölçekte hukukun tesis için kurumların hayata taşınması şart olmuştur. Hukukun kurumsal düzeyde dünya ölçeğinde hayata geçirilmesi, menfaatlere bağlı olarak yaptırım ve uygulamada olan erklerin ilişkilerinde, saha ve alanlarında evrensel hak belirimlerine göre meşru sınırlarını (hadlerini) bulması için gereklidir. Şu anki yönetim krizi bu bağlamda alanlarda küreselleşen dünyada eksik olanın ne olduğunu görmek adına önemlidir. Yönetim krizi, olayların öngörülemez biçimde gerçekleşmesi sonucunda geleceği öngörülemez kılar. Hukuk ise öngörülü bir geleceğe ve kontrol edilebilir bir

diyalektiğe geçişin gerekliliğidir. Diyalektiğe aşkın olarak toplumsal yaşamın sürdürebilirliğinin olmazsa olmazıdır.

Diyalektiktik özneldir ve öznel alanda görünüş bulur ama amaç değil, araçtır. Tez, antitez ve sentez diyalektik mantığında diyalektik amaç olarak kullanılandır. Bu bağlamda analitik yapısallıkta gerçekleşen tez, antitez ve sentez diyalektik mantık biçimi ve uygulamada sebep olduğu sorunlar, diyalektiğin asli olarak hangi mantık formasyonunda olduğunu sorgulamak zorunda bırakır.

Tarihte görünen ve kadim bilgelik tarihinde görünüş bulan o ki ussal olarak diyalektik mantık ve fiili olarak uygulama biçiminde sibernetik olarak -sibernetik diyalektik- olarak gerçekleşmektedir. Sibernetikte nedenleri belirleyen sonuç/ erek ilke olduğundan dolayıdır ki her sibernetik diyalektik belirimde görülen; nedene bağlı uygulamada gerçekliliği olanın, ilke gereği sonuçtan hareketle karşılığı oluşur ve karşıt ilişkide oluşan karşılığı ile karşı karşıya kalınır, yüzleşilir, hesaplaşılır ve yargısal olarak hükümle yaşanacak olana devinilir. Bu ilahi adalette -karmada- diyalektiğin gerçekleşme mantığını belirli kılar. Diyalektik, tinde görünüşe gelmenin mantığıdır ama sibernetik olması ile ilkesel düzeyde kendini görünüşe taşımanın da gereğidir. Bu nedenledir ki tinde gelişime neden olur. Hukuk zemininde sibernetik işlevsel oluşu nedeni ile meşru alanları evrensel hak belirimlerine göre sınırlarını ilkeler ile görünüşe taşır.

Bu bağlamda İslam'a bakıldığında hukukun/ şeriatın öncelenmesi ile diyalektiğin oluş gerçeği inkâr edilmeden Rakib esması gereği niteliğinin değişmesi öngörülür. Hukuk -ve öznel düzeyde vicdan- ile kontrol altına alınması gereken diyalektik, rekabete dayalı yapılması istenen olarak olması gerekendir. Böylece erklerin hâkimiyeti değil, adilce çokluğun, ilişkilerde dengelerin ve ilkede tutarlılığın gözetildiği ortak bir medeniyet kurulabilir. Küreselleşmenin gerçeği ile düşünüldüğünde medeniyet krizi, öncelikle hukukun ve diğer alanlardaki ilkelerin genele yaygın kılındığı kurumların küresel ölçekte tesis edilmesi ile aşılabilir/ aşılır. Yönetim krizi ise ortaklıklar ve rekabet ortamının oluşturulması ve sonuçta da çoklu katılımcılığın öncelendiği bir dünyada -kendi içinde ulusal olan politikaların- uluslararası ilişkilerin hukuk zemininde kurumsal yönetimle yapısal çerçevede gerçekleşmesi ile aşılması mümkün olur.

Aslında demek istediğim; hangi mantık düzleminde düşünmekte, uygulamalarda ve tavırlarda bulunmakta isek sibernetik diyalektikte sonuçları ile karşı karşıya kaldığımızda yeni mantık paradigmaları oluşturmak zorunda kaldığımızdır.

Diyalektiğin böylesi doğası gereği gelecek ilke bağlamında öngörülü olur. Diyalektiğin çatışkılı doğasında değişken olaylar karşısında öngörülü olmak zordur. Bu neden ile toplumbilimde olgular düzeyinde kesinlik öngörülebilir olsa da ilişkiler ağında diyalektikte değişimlere bağlı olarak olayında ne olunacağına dair kesinlik söz konusu olmaz. Konjonktüre göre değişen amaçlar, seçimler, kararlar, zorlanılan durumlar karşısında alınan tutum ve davranışlar düşünüldüğünde olacak/ gelecek -kaderi muğlak- için peşin konuşmak yersiz/ hatalı olur.

Böyle olmak ile beraber gelecek mühendisliği değil ama gelecek bilimi yapmak için sibernetik diyalektik gelecek bilimin yapılmasının yöntem araçlarından bir tanesi olabilir/ olması da gerekir.

Çatışkılı diyalektiğin öncelendiği bir dünyada umut, yaşama/ yarına tutunmanın, hayallerini gerçekleştirmenin, yeniden ayağa kalkmanın motivasyon -öznel/ psikolojik- gerçeği olsa da, hukukun gerekli olduğu gerçeği, öngörülü bir geleceğe bakışımda olabilmenin gereği önümüzde durur. İnsan, dünden gelen, günü yaşayandır ama geleceğe odaklı yaşar iken geleceğin insanıdır. Öngörülemez bir gelecek insanın kâbusudur. Kâbustan uyanmak ve selamet ile öngörülü bir geleceğe bakmak için ereğinde olması gerekenlerin -ilkelerin- ilmini ve diyalektikte gereklilikler olarak görünüşe gelirler iken sibernetik diyalektikte yaptıklarımız ile nasıl değil de ne ile karşı karşıya kalacağımızı öngörebiliriz.

İslam'da/ Kur'an'da karmayı ilahi adaletin tesis edilmesi olarak anlamlı kılan ayetlere bakıldığında ereğe bağlı olarak sonuç ilkeden hareket ile yaşanması insana tavsiye edilir. Her tavsiye, ilkelerin görünüş bulduğu diyalektik ilişkide eylemlerin sonuçları ile karşılaşılacağı, yüzleşileceği, hesaplaşılacağı, hükme tabi kılınacağı anlamını da içerir iken sonuçtan hareket ile öngörülü bir yaşamın kapısını aralar. Her yaşananın sonuçları ile nasıl karşı karşıya kalınacağı belirsiz olsa da ilke gereği neyle karşı karşıya kalınacağı net bir biçimde anlamlı kılınır. Bu bağlamda İslam Kur'an mantığı ile gelecek odaklı yaşamanın dinidir denilir ise doğru bir yargı olur.

Bireysel düzeyde öngörü olarak gerçekleşen keşf ve sahih rüyalar ile gelecek görülebileceği gibi yapılanın niyete bağlı kazandığı niteliğine bağlı olarak ne ile karşı karşıya kalınacağı da karma gereği öngörülebilir. Böyle olmak ile beraber toplumbilim için gelecek ihtimal hesaplarının yapılması ile tahmin edilebilir olduğu ölçüde gelecektir. Hukuk ile de ilkelerin genele kurumsal düzeyde yaygın kılınması ile de selamette yaşanması çerçevesinde öngörülebilir olandır. Hukuk zemininde sermayenin her türlü riske rağmen ihtimal hesapları ile geleceği öngörmesi, hedef odaklı olarak dünya bakışının şekillenmesi olur. Siyaset için ise konjonktürden

gerçekleşen her türlü olay ve olgu karşısında stratejik düzeyde politikaların ve uygulamaların hukuki zeminde hayata geçirilmesi ile öngörülebilir kılınandır/ kılınan olması gerekendir. Zaten devlet adamı demek; öngörülü olarak siyaset üreten ve siyaset alanını halkın menfaati için geniş tutan insan demektir.

Hukuk, diyalektiği bitiren değil, diyalektiği meşru sınırlarına çekendir. Sürdürebilir ilişkilerde sürekli bir ortak yaşamın kapısını aralar. Bu bağlamda diyalektik okumalarda hukuksuz diyalektiğin çatışkılı ve her alanı zorlayıcı olduğu düşünüldüğünde, ilke düzeyinde olması gerekene dikkat çekmek hayati sorumluluk içerir.

Kur'an bu bağlamda insan için, günü değil de geleceğini kurtarması adına ereğe göre sonuçlardan hareketle nasıl yaşanması gerektiğinin aklını verir. "Zerre kadar iyilik yapsan seni bulur, zerre kadar kötülük yapsan da seni bulur", "Allah kullarına zulmedici değildir her nefs yaptığının karşılığını bulur", "hak geldi batıl zayi oldu" cennet, cehennem ayetleri arketip olan ana karakter belirimleri arasındaki diyalektik ilişkide sonuçların gösterilmesi vb. ayetler sibernetik diyalektik gerçeğine örnek gösterilebilir. Bu durumda da gelecek öngörüsü ile nedenlerin tesis edilmesi, sibernetik bilinç yapısallığında sibernetik mantık üzeri düşünmeyi gerekli kılar.

Gelecekte ne ile karşı karşıya kalınacağı öngörülebilir ama karşılaşılacak olanın nasıl yaşanacağı, önümüze çıkacağını bilemeyebiliriz. Böyledir ama bir toplumun geleceği adına geleceğini öngörülebilir kılmak için olguların ilke sabitelerine bağlı olarak değişken yönlerini doğru okuyarak gelecek biliminin zeminini oturmak gerekir.

Hukuk, toplumsal yaşamda geleceği öngörülebilir kılmak için; tarih, değişen konjonktürlere göre ilkelerin hangi formasyonlarda belirdiğini ve bu bağlamda nelerin yapılması veya yapılmaması gerektiğinin tecrübelere dayalı aklını edinirken geleceğe bakışın oluşabilmesi için, her alanın evreleri ile okunuşu bir sonraki evrede konjonktüre bağlı olarak neler ile karşı karşıya kalınacağını gösterir. Bu da geleceği okuyabilmek için önemlidir.

Her şeyden önce ise tarihi materyal çizgisindeki ilerleme ve tinsel çizgisinde gelişime bağlı okuyabilmek için diyalektiğin bilinmesi gerekir. Ayrıca günde olan bitenleri de tarihsel çizgisinden hareketle konjonktürde olanlara göre okumak da diyalektik okuma yöntemi ile gerçekleştirebilir.

Böyledir ama geçmiş, günde veya düşünceyi diyalektik mantıkta yapısal kılma çalışmalarının tamamında doğrultusal diyalektik mantık okumalarına tanık olunur. Dünü, günü okumak adına doğrultusal diyalektik mantık ile ne kadar doğru

çıkarımlarda olunduğu ve diyalektik uygulamadan ne kadar sonuç alındığı acı gerçekler ile gün gibi ortadadır.

Böyle olsa da bu mantık formasyonunda düşünmek ve uygulamalarda sonuçlarını görmek de göstermiştir ki diyalektiğin gerçekliliği değil, doğrultusal diyalektiğin sorunsal olduğu ve sorun çıkardığıdır. Bunun içindir ki diyalektiğin asli olarak ilişkilerde sibernetik işlevsel olduğunu bilmek yerinde olur.

Bu durumda düşünce, vicdan formasyonunda ilkeye dair eylemleri kritik etmede daha sağlıklı gerçekleşebilir. İlişkiler sonuçta olacağa göre hem belirli kılınabilir hem de sonuçlar öngörülerek çıkarımlarda bulunulabilir. Tarih okumalarında da daha gerçekçi sonuçlar çıkarabilir, geleceğe dair olması gerekenlerin dersleri okunabilir. Günde olan bitenler ilke bağlamında sonuçlarını öngörerek daha gerçekçi olarak yerindeliğinde okunabilir. Konumuz adına özellikle söylemek gerekir ise olan bitene göre gelecek ilkesel bağlamda okunduğunda neler olabileceğine dair daha doğru çıkarımlarda bulunulabilir.

Özellikle tarih, tecrübe alanı olarak geleceğe öngörülü olarak bakmaya nedendir. Tarihin itici ve ileriye taşıyıcı dinamiği olan diyalektik ile hangi mantık çizgisinde insanının kendini görünüşe getirdiğine tanık olmaktayız.

Tarihi diyalektik okuma ile sınırlı kılmadan olgusuna bağlı evre okumaları mantığı ile beraber okur iken dikkat edilmesi gereken ise olgusal düzeyde hangi evrede bulunulduğu ve hangi evreye doğru insanın ilerlediğidir. Bu bağlamda tarihsellik çizgisinde sibernetik çalışan bilinç yapısallığında öngörülü bir biçimde geleceğe doğru yürümenin gereklilikleri tespit edilir/ edilebilir ve gerekenlerin yapılması ile yeni nesillere gelecek miras bırakılabilir.

Doğrultusal diyalektik mantık çizgisinde kendi geleceği -menfaati- adına toplum mühendisliği yapanların ve geleceği kendileri adına belirli kılmaya çalışanların tinin sibernetik doğasından bir parça haberleri olmuş olsa idi geleceğe toplum karması olarak acıları miras bırakmazlardı.

Kur’an ferd ve toplum düzeyinde insanın geleceğini öngörerek yaşaması gerektiğinin aklını verir iken olguların tarihselliği, evreleri diyalektiğin gerçekliliğinde gerçekleşme olanağı bulduklarının anlatımları ile doludur. İnsan gelecek olarak selamete davet edilendir ve diyalektiğin gerçeğinde aslına yitik olarak yaşamadan, kendini gerçekleştirmenin zorlayıcı imtihanı olan diyalektikte yaşadıklarını geleceği adına fırsata çevirmesi gerekendir.

Diyalektik ilişki insan için geleceğe adım atmanın fırsatıdır ama çatışkılı diyalektikten hukuk ile kontrol altına alınan, rekabet ile meşru sınırlarında yaşanan diyalektiğe ihtiyaç vardır. Ayrıca tevhitsel dünya görüşü ile de tarih sahnesinin dinamiği olan diyalektiğe aşkın yaşana bilineceğini kadim bilgelik -tasavvuf- tarihinde tanığızdır. Kadim bilgelik tarihi diyalektik olayından -kaçmadan- olan bitene esma ile tevhitsel görüde bulunmanın aşkın bakışımı ve esma yaşantısı ile de aşkın yaşayabilmenin örnekleri ile doludur.

İnsan için nefsi emmarenin güvenilmezliği karşısında diyalektiğin gerçek oluşu ile tanışması kaçınılmazdır. Mertebe ve evrelerin izafiyet bakışımına sebep vermeleri söz konusu olduğunda ise ussal düzeyde eleştirel olması ile diyalektik düşünmesi kaçınılmazdır. Diyalektik hayati olarak tehdit oluşturduğunda ise olması gerekenleri yapması kaçınılmazdır.

“Hak geldi batıl zayi oldu” ayeti gereği ile insanın batılda oluşu üzerinden hak olanın gerçekleşmesi -görünüşe gelmesi-, tinde ilke ve öznenin görünüşe gelmesi içindir ki diyalektik, gerçeği karşıt ilişkide açık etmenin yöntemi olarak insan yaşamının gerçeği olmuştur. Bunun içindir ki insanlık, tek ümmet -aynı- olmasa da beraber yaşamanın yollarını, -aramak zorunda kalmadan- aramalıdır. Gelecek arzulara, umuda -sadece duygulara- bırakılmayacak kadar hayatidir ve ussal olarak öngörüde bulunulması ile önceden karşılanması gerekendir.

Bunun içindir ki bireysel olarak hep bana demeden paylaşmayı vicdanın gereği olarak öğrenmeliyiz. Toplumsal düzeyde ise hukuku öncelikli olarak tesis etmeliyizdir. Tevhitsel görü ve yaşam imana bağlı bir tekliftir ama hukuk ve vicdan tarihsel tecrübelere bağlı olarak olması gerekendir.

Hak talepleri, hak talepleri üzeri yapılan her paylaşım insanı sen-ben olmaya zorlar. Sen ben olmak yaşamın gerçeği ise ya bu gerçeği Biz olmakla aşacağız ya da çatışkıya giden süreçte kendimizden uzaklaşacağız, ötekileştirirken yalnızlaşacağız. Rahmet yalnızlıkta değil, insani ilişkilerde insanın birbirini tamamlaması ile de açılır.

Diyalektiğe aşkın olarak -hak edilenin dışında- karşılık beklemeden hizmet etmek -ilkeyi eylemde gerçekleştirmek-, ihtiyaç olunan güven ortamını oluşturur. Her şeyden önce insanın ilişkilerinde devamlılık için güvene -selama/ selamete- ihtiyacı vardır. Çatışkılarda ise uzlaşıya -sağduyuya- başvurulması gerekir. En çetin durumda dahi sağduyusunu yitirmeyenler çözüm bulmakta gecikmezler; Allah’tan himmet son anda dahi olsa yetişir.

Sağduyulu olmak demek; gelecek öngörüsü ile ilkeye/ evrensele bağlı olması gerekenini gözetmek demektir. Sağduyulu insanlara her devirde ihtiyaç vardır. O insanlarla insanlık geleceğe emin adımlar ile ilerlemenin yollarını bulur.

İslam olan, sağduyulu ve ileri görüşlü devlet adamlarına ihtiyacımız vardır. En büyük sorunlarımızdan bir tanesi de devlet adamı yetiştirememektir. Kurumsal zekâ, ileri görüş/ öngörü, sağduyu sahibi, ilişkileri, krizleri yönetebilecek, alan dolduran ve yeni alanlar açabilen, sahalarına hâkim, değer ve sorumluluklarının idrakinde olan devlet adamlarına ihtiyacımız vardır.

İslam adına belirtirsek, değer dünyaları ile farklılık gösteren, homojen olmayan bir dünyayı kontrol etmek ve yönetmek zordur. Sahalar ve yönetimi için ortaklıklar kurmak, alanlar ve verilen ürünlere bağlı olarak paylaşımlarda bulunmak şarttır. Her türlü itikat farklılığını iç alanlarda yaşamsal kılar iken birbirimizle olan ilişkilerde göz ardı ederek, ümmet olmanın ortak ruhu çerçevesinde ortak eylemlerde bütünlük bulmamız, ortak olgularda buluşmamız ve ortak işler yapmamız şarttır.

Düşmanlık değil, paylaşmak ve güven ortamı oluşturmak İslam adına olması gerekendir. Bu yapılamamakta ve birlik olmaya direnilmekte ise ne kadar İslam olunduğu da gün gibi aşikârdır/ aşikâr olur. Bütünlüğün korunacağı ilişkilerde samimi olmak da aranması gerekendir.

****

İsim algıyı belirli kılar, öznesini açık eder:

İsimlendirmek sıfatına bağlı olarak olguyu veya olayı görünüşe taşımaktır. Kavram görü sahibi kılar, özneye dair isim olduğunda ilişki kurmanın, iletişimde bulunmanın da aracı olur.

İsim hangi içerikte ise öznesini o içerikte algılamaya neden olur. İsimle nitelenin söz ile algı düzeyinde gerçekliğe taşınması ve nitelenen öznenin sözün etkisi altında içeriğine bağlı olarak kendisini ismin yargı beliriminde öyle bulması, tinde varoluş alanı üretilmesidir. İsim tinde varoluş alanı ürettiğinde, tinde varoluşsal olarak isme bağlı edinilecek olan anlam, duygu, değer, inanç, yargı, eylem belirimleri ismi değer olarak açık eder.

Her değer, yargı nitelemesi olarak algıya neden iken isim sahibini nitelendiği ile görünür kılar. İsim bu durumda varoluşsal olarak ilişkilerde ve iletişimde ortak gerçeklik alanı oluşturmanın belirleyici gerçeği olur.

Bu nedenlerden dolayı olsa gerek ki "çocuklarınıza güzel isimler veriniz", "insanları lakapları ile çağırmayınız" denilmiştir. İlişkilerde hitap, muhatap seviyesinde iletişimi nitelikli kılmak için dahi olsa isimlendirmeye dikkat etmek gerekir. İsimlere ek olarak saygı ünvanlarıyla insanın haysiyetini öne çıkaran ifadelerle iletişim kurmak önemlidir. İnsan, haysiyetini korumayacak tutum ve davranışlarda bulunuyor olsa da -kibirlenilmesine sebep olmak için değil- insanlık haysiyetine insanı uyandırmak için ünvanlar (bey, beyefendi, hanım, hanım efendi) ile hitap etmek yerinde olur. İsmin -hitap biçimine göre- etkisinde otorite olması, insanı yapıcı olarak değişime eğilimli kılar.

Her isim öznellikte içeriğine bağlı olarak talim edilendir. İsmi kabul etmek, değer olarak sonuçta talim edeceği gerçeği olarak da kabul etmek olur. Bu nedenle günümüzde, İslam kavramının kimlik belirimi ve değer niteliğini algıda kötülemek içindir ki düşmanlık niteliğinde küresel ölçekte yürütülen algı oluşturmanın merkezinde yeniden isimlendirme olduğunu görmekteyiz.

İslam'a fobi, İslami terör vb. her nitelemenin altında isimlendirilen ile algıda gerçeklik oluşturma niyeti yatmaktadır. Bu nedenledir ki isimlendirmeler ile yapılan değer nitelendirmelerine dikkat etmek ve kabul etmemek gerekir. Bunu da yeterli görmeden, önce İslam kimlik beliriminin hakkını vererek yaşamak, İslam'ı öz değerleri ile anlamlı kılmaya çalışmak ve küresel ölçekte sanat, kurumsal düzeyde ihtiyaçlıya yardım, iletişim vb. alanları sonuna kadar kullanmak gerekir.

Başkasının değer olarak ne ile nitelediğinden daha çok, insanın kendisini ilkesinin duygusunda kim olarak hissettiği ve aidiyet duyması önemlidir. Bu durumda sorumluluk idraki ile değerlerine sahip çıkarak değer alanında kimliğini inşa etmek tinde insanın yaratımı adına önemlidir.

İslam isek İslam olmanın gerçeğini ihtiyaçlı ile paylaşımda, kötülüğü iyilikle savmakta vb. erdem belirimlerinde göstermek gerekir. Kur'an ifade usulü ile belirtirsek eğer zor olan da budur. Diyalektik her belirimin zorlayıcı olmasına rağmen ilkesinde tutarlı (sabırlı) olmak, her olay ve olgunun ilişkilerinde amaca bağlı hikmet beliriminde yerindeliğinde gerçekleştiğini bilmek barışıklığı edinmenin gereğidir. Zaten her olay ve olgunun Allah'tan olduğu, tevhid kavramsal ifadesi de İslam olanı barışık olmaya zorlar.

Böyle olmak ile berber, değer alanında düşmanlığa ve çatışkıya sebep olacak durumlar karşısında ve değerin/ değerlerin alaşağı edilmesi için yapılan tutum, davranış ve politikalara karşı özgüven ile beraber duruş gösterilmesi önemlidir. Yeterli değilse eğer "senin dinin sana benim dinim bana" ifadesinde verilen değerlere göre önceliklerini belirlemiş olarak ayrışmak insanın/ iman edenin kaçınılmazı olur. Bu da yeterli değilse eğer olay hayati boyut taşımakta ise savaş iman eden için kaçınılmazdır.

Değerler insanın namusu olduğunda sorumluluk idraki ile değerler alanını korumak, insan haysiyetinin de yitirilmemesi için önemlidir. İslam öz değerler/ evrensel değerler ile insana insan olmanın haysiyetini edinmenin de dini olarak bahşedilmiştir. İman eden için, insanlık haysiyetini yitirmemek adına değerleri ile duruş sahibi olması ve değerler alanını korumak için elinden gelen ne ise yapması olmazsa olmazıdır.

****

Her kahraman sevdikleri ile beraber özde canlılığını korur iken yaşama tutunmaya örnek olarak hayatı anlamlı kılan anlam ve değerlerin göstergesidir:

Mitler, geçmişin hikâyesi olmaktan daha çok insanın kendisini nerede, neyle, nasıl, kiminle aradığı ve bulduğunun anlatılarıdır. İnsan, fıtratında karekterini -meşrebini- belirli kılan sıfatı ile beraber mizacı olarak görülen kişilik belirimlerinde ilişkilerinde kendiliğini gösterir. Kültür çatısı altında ortak hikâyeler ile büyür ve kendini ortak hikâyelerde bulduğu kadarı ile topluma ait hisseder, toplum değerlerini özümser ve böylece toplumu bulacağı, ilişkilerinde yer edinmesini sağlayacak değerler ile yaşam alanı bulur.

Hikâyeler, sıradan yaşamların değil, özellerin hikâyesidir. İnsanın öykünmesi ile kendisini özel hissedeceği kahramanlar ile biçimlenir. Kahraman ile duygusunda beraberlik, hayal gücünün derinliklerinde insanı evrenseller ile bakışımda bulunmaya zorlar. Her kahraman bir evrenselin dile getirildiği insanlık alanına taşıyıcı erk belirimi ile değer olarak, toplumun yaşamaya evirildiği ortak idolüdür.

Her kahraman yaşama etkisi kadarı ile güncelliğini korur ve sahiplenilmiş değer ise değişen konjonktürlerde canlı tutulmak için, yeniden anlamlı kılma ihtiyacı/ çabaları ile toplumun ortak ruhu olarak verilmeye çalışılan olur. Her kahraman tekil ve tümel düzeyde etkisi kadarı ile ortak yaşam alanı açar. İç dünyada karşılığı olsa da dış dünyaya etkileri ile görünüş bulur.

İslam'ın ortak hikâyesinde de kahramanlar Âdem'den Hatem'e nebilerdir. Her nebi ile evrensel mertebe ve ilkeler insani ilişkilerde insan olarak karakter belirimlerinde vücuda getirilirler/ ifade edilirler. Her nebi zorluklar karşısında çözüm üreten ve ilkesine bağlı olarak kendiliğin nasıl inşa edilmesi gerektiğini gösterir.

Nebiler tarihinde -hikâyelerinde- Allah ile nasıl iletişim kurulduğu/ kurulacağı da anlam kazanır. Nebilerden sonra insan için Allah ile iletişim kurmak, aracı olan nebilerin gölgesinde çocukluk evresinden çıkarak, yetişkinlik evresine taşınması gerekendir. Nebilerin hikâyesinin sonlanması, artık insandan birebir iletişim kurmasının gereklerini yerine getirmesinin istenmesidir. Nebiler, taşıdıkları misyonun ilkesi gereği yetişkin insanlardır. Kendilerinden sonra yetişkin insan olmanın kapısını aralamışlardır. Yetişkin -kâmil- insan olmanın yolunu nebilerin hikâyesi ile canlı tutmak da gerekli olmuştur.

Böyle olmak ile beraber hakikatin hak ilkeler üzeri nasıl yaşanması gerektiğinin ortak hikâyesini paylaşırlar. Nebilerin hikâye anlatısında ise nebilerden daha çok gizilde durur iken kendisini aşikâr eden yaratıcıya tanık olunur. Kahraman nebi, anlatısında

başrolü karşıtı olan karakterler ile paylaşır iken ilişkilerinde gerçekleşenler üzerinden kendiliğini aşikâr eden Allah, anlatıda kalplere iman verir. Bu doğrultuda da hikâye, nebinin hikâyesi olmaktan çıkar, Allah'ın hikâyesi olur.

Allah'ı değer olarak yaşamın kendisinde görecek ve yeni nesillere İslam olmanın ortak namusu olarak iman ve ahlak beliriminde miras bırakacak isek nebilerin ve diğer velilerin hikâyelerine ihtiyaç vardır. Onların hikâyelerini hep canlı tutmak zorundayız.

Bu nedenledir ki Hazreti Resul Muhammed Mustafa'yı (s.a.v) ın hikâyesini de surette aşkın ahvaline bağlı olarak canlı tutmak önemlidir. Her devirde değişen toplumsal yapılarda hikâye ile kültürü canlı tutmak, İslam'a ve evrensellerine/ değerlerine duyarlı olmayı sağlar iken değer yitimine karşı da koruma sağlar.

Hikâyeyi kültürde anlatı, sanatta yeniden yorumlamak, felsefede evrensellerini kavramlaştırmakla gerçekliliği yönünde yeniden tanıtlamak, dinde yaşam alanlarında sureten -şekilcilikte- değil de ahvali gereği yaşamaya çalışmak ile canlı tutmak olması gerekendir.

Dinsel yaşamın birçok alanında Hazreti Nebiye farklı perspektiflerde yaklaşımlarda bulunan ve hikâyesini bulunduğu alanın perspektifinden okuyanlara rast gelmekteyiz. Doğumundan itibaren yaşadıkları çerçevesinde biyografik düzeyde tarihi bir şahsiyeti okuyanlar olmaktadır. Söz de şeriatçı olup da şekilcilikte kalan ve sünneti, suretten ibaret bilenlerin taklitte onu okumasına da tanığızdır. Hakikat çizgisinde ferdi hikmet gereği onu hüviyeti Hakk mertebesinde okuyanlara da tanık olmaktayız. Hüviyeti Hakk' ta kendini Allah ile bulan, yaşayan bir resule tanık iken ahvalinden habersiz sureten sünnette -taklitte- kalanların okuma biçiminde ise sadece bir nebiye tanık oluruz.

Tarihsel çizgisinde insanın haksızlığa uğradığı yapılarda hak arayışında olarak başkaldırması ve yeni bir oluşuma geçmesi ile O'na bakıldığında ise devrimci bir ruha tanık olunur. İnsanın içinde doğacağı miras bırakan ve yeni bir dünya kuran olarak devrimci yönü ile görmekteyiz. Tarihsel, kültürel, cinsiyet, ırksal, sınıflanmaya aşkın olarak amaca bağlı sınıflanmanın hukuk zemininde kapısını aralamıştır.

Tasavvuf ekolünde olanlar için O; külli aklın temsilcisi, Allah'ın Âlim isminin tevhid ilkesi gereği arif şahsiyetinde tezahür ettiği mertebesi, Kendilik bilincini Allah ile bulur iken şahıs olması ve ahlakı öncelemesi ile Allah'a ayna olan halifesidir/ resulüdür. Allah'ın sıfatlarında tecelli ettiği ve edimlerinde esması ile görünüş

bulduğu insanı kâmildir. Zati tecelli mahalî olarak Allah'ın bulunacağı ve edimlerinde tavırları ile görünüşe geldiği insan adresini örnekler.

Her hangi bir dindar için örnek alınması gereken bir baba, eş, iyi insan profili gösterendir. Sünneti gereği ile yaşanması amaçlanan örnek insandır. Böyle olsa da zamanın koşullarının getirisi olan şekilciliği -sureten sünneti- değil de ahvaline odaklı olarak evrensellerin görünüş bulduğu ahlakı gereğiyle yaşanması gereken bir karakter olmalıdır. Siyasi karakterinde ümmetine yönelik hizmetleri ile sağduyulu, duyarlı ve öncü bir öndere tanık olunur. Siyasi kimliğinde ise devlet ve kültür geleneğini başlatan kurucu bir şahsiyete tanık olunur.

Manevi olarak dikkat çekilmesi gereken ise insanın sevdiğinden beslenmesidir ki onu sevdikçe kendisinden kalan mirası onun gibi yaşamaya olanak bulunmasıdır. Ruhu, karakteri, kişiliği vb. sıfatları ile diri olduğundan emin olan için ise Muhammed olmaktan öte Muhammedîyenin -şahsı manevi olan mertebenin- başlangıç membaıdır. O sevilmeden, Muhammedi olarak Muhammediyetten beslenilmez. Bu durumda da Allah'ın zatına yol bulmak da zordur/ zorlanılır.

Tarihçi gözü ile bakıldığında ise kısacık bir zamanda hukuk zemininde devlet yapısallığı kazanan toplumsal yaşamda kuvvetli bir medeniyetin ana yapısının oluşturulması, ayrıca imparatorluklara uzanan seküler yaşamı etkileyen ve biçimleyen sürecin başlatılmış olmasıdır. Siyasi alanda kurumsal alt yapının oluşturulması ile hem hakikatin toplumsal yaşamda görünüşe taşınması hem haklar-hadler üzeri meşru alanların belirlenmesi, hem ilkelerin genele yaygın tesis edilmesi sonucunda toplumsal alanda güvenliğin/ selametin tesis edilmesi, bu doğrultuda da geleceğe yönelik olarak birliğin tesis edilmesi seküler sahalara galip olmayı da sonuç olarak bulmaya neden olmuştur.

Kendisi için söylenecek en önemli bir durumda farklı alanlarda bu kadar yetkin bir biçimde kurucu şahsiyet olarak görünmesi ve her alanın karakter belirimlerine göre karakter geçişleri yaşarken kişi olarak -yaşadığı onca travmaya rağmen- değişmeden psikolojik olarak sağlıklı yapısını korumasıdır. Her alanın karakter belirimine göre geçişler yaşarken, her alanın hakkını vererek yaşaması -"üstün ahlak üzeresin" ayetinde de işaret edilen- ilkelerin ahlak formasyonunda görünüşe gelmesi nedeni iledir. Üstün ahlak sahibi olmasını sadece bireysel olarak fazilet/ erdemler sahibi oluşunda değil, her alanın karakter belirimlerinin ilkesine bağlı olarak hakkı gereği yaşanmasında kişiliğini koruyor olmasında da okumak gerekir.

O, kendisine inanların ailesinden de ileri sevdikleri resulleri olarak ırk düzeyinde Arap olarak dünyaya gelmiş olmasına rağmen, Arap olarak hiçbir zaman görülmüş olan değildir. O Allah'ın resulü olarak ırka aşkın insan görüşü ile her insanın en yakin hissedeceği nebisidir. Evrenselleri yaşamda gösterişi ve toplumda kurumsal düzeyde tesis etmesi ile her insanı kucaklayacak din anlayışını oluşturandır.

Teorik olanı pratik yaşamda karşılıklarının görülmesi ve gösterilmesi ile gerçekliliğinin olduğunu gösteren düşünce yöntemi ile Allah'ı yaşamsal olarak ispat edendir. Bu bağlamda ümmi oluşundan Âlim oluşuna kadar uzanan, Allah'ın hakikatine gafil iken O'na ermek ile sonuçlanan yaşamının mucize olduğunu görmekteyiz. Bunun ile beraber halka hizmet eder iken hem Allah'a tavırlarında ve sıfat açılımlarında rabbi olması sebebiyle eren hem insan haysiyeti kazanan ve haysiyetini koruyan, hem insanlığa hizmeti ile ereğinde -Allah'ı- yaşaması gereken insanı gösteren vb. yaşamı ile âlemlere -insanlara- rahmet olandır.

O'nu hakkı ile tanıyabilmek için her alanda etkileri ile insanlığa nasıl bir yön ve dünya kurduğu doğrultuda da okumak gerekir. Sadece nebi olarak sahiplenilen olmasının eksik yaklaşımından kurtularak, söz ve yaşamı ile kültür oluşturan kült/ değer olan ve medeniyet kuran kurumsal değerleri öncelemesi ile kurucu bir şahsiyetten bahsetmekte isek etkenleri ile sonuçlarından değerlendirmemiz ve sahiplenmemiz gereken bir Resulden bahsetmekteyizdir. Böylece nebi olarak çok az tanıdığımızı belki etkileri ile daha iyi tanıma olanağı buluruz.

Ya Resulullah! Sen nebi olarak Kur'an ile her daim yaşayansın, sevgili olarak gönüllere kurulansın, Allah'a ermenin son durağı iken Allah ile insanın kendiliğini bulması gerektiğini gösteren insansın. Ya Resulullah! Seninle özgürlüğün anlamı değişmiştir. Sınıfların ve nedenlerin bağlayıcı zincirleri, hukukta buluşma, sonuçlara göre yaşamak ile kırılmıştır. Allah'ı yaşar iken salih amellerde, yarından korkmadan yaşamanın eminliği edinilmiştir.

Ya Resulullah! Seni düşünce tarihinde hakkı ile okumayanlar sana bedevi gözü ile bakarlar iken senin rahmet oluşunun etkileri sonucunda bereket bulduklarından habersiz kör bakmaktadır. Sen bize üç zamanlı olarak geleceğe göre yaşamayı göstermiş iken tarihi kişiler ve olaylar üzerinden siyasallaşan ve tarihin sayfalarına hapis olanları görmekteyiz. Kaygıları ve harislikleri sebebiyle sadece gelecek odaklı yaşar iken ait olduğu kültürü unutan, sadece arzu ve menfaatleri doğrultusunda geleceğe göre yaşayan, günü kurtarmak için çaba gösterenlere de tanığız. Ya Resulullah! Bize her işi yerindeliğinde sen göstermiş iken tanık olduklarımız yanlış, kusurlu ve eksik olarak gördüklerimiz olmaktan daha çok senin ideal olarak bize

gösterdiğinin ne kadar kıymetli olduğunun -nasıl yaşamamız gerektiğinin ibretlik-göstergeleridir.

Ya Resulullah! İslam olmayı seninle bulmak bizim için şereftir. Sen Allah'ın habibi olduğun kadar ümmetinin de habibisindir. Sana kavuşmak ve seni yaşamak, Allah'a ermek için bize fırsat olarak sunulmuş rahmettir. Seni çocukça ululamak değil, seni hakkı gereği ile bilmek ve yaşamak, bıraktığın mirası yeniden zenginleştirerek yarınlara miras bırakmak boynumuza borçtur. Sen olacak isek senin gibi yaşamaktan da öte, taşıdığın insanlık değerlerini medeniyet değerleri olarak yaşama/ genele taşımak şarttır.

Ya Resulullah! Ümmet olmak, sadece seni nebi olarak kabul etmek değil, seni yaşarken seni canlı kılmaktır ki genelde seninle edinilecek ortak ruh ile ümmet olunacağı da kesindir. Ümmet ruhu kardeşlik ruhudur. Bu ruh ile İslam'ı görünür kılmak ise her müminin boynuna borçtur. Ümmet ruhunu yakalamak, kültürde ve medeniyette Kur'an'ı risal etmenin ruhunu yeniden vermek ile önümüzde durur iken örneğimiz sensin.

Ya Resulullah! Senin etkin sadece din alanında değil, tevhide bağlı düşünce biçimi ile beraber değerler, ahlak, kimlik alanlarından hareketle kültürde, medeniyette, siyasette de görülmektedir. Sonuç bu kadar aşikâr iken sadece nebi olarak görülmen haksızlık olur. Mekke'den Medine'ye ve sonuçta da fetihlere uzanan yaşantıda sözün ilke düzeyinde hayata geçişi ve genele yaygın kılınmasının evrelerine tanık olmaktayız. Sen bizler için hakikatin öznelde ve genelde hak ilkeler çerçevesinde nasıl görünüşe geldiğinin örneğisin.

Ya Resulullah! Sen bizim hikâyemizsin. Öyle ki seni ortak ruhu olarak bulanlar içinde seni yaşamak, bize şereftir. Sana da şereftir inşallah.

****

Sonu görmek için, alan ve sahaları iyi okumak ve ilişkilerin etkilerini öngörmek gerekir ama her şeyden önce ilkelerden uzaklaşmanın sonuçlarını tarihte tecrübe eden insan için tarih, sonu görebilmek için gereklidir. İlkelerin gereklilikler olduğu tarihsel tecrübe ile kati olduğu düşünüldüğünde; ilkeleri kurumsal düzeyde tesis etmek ile ilkesizliğin kalıcı olmadığını görmek gerekir:

Kapitalizm, üretim, kazanç, büyüme paradigması ile kendi içinde sibernetik döngüsel yapısallığı gerekli kılsa da politik uzantısında doğrusaldır. Üretim, finans borsa, banka ilişki ağında yerleşiktir. İletişim ve pazarlama ile işlevsel; siyaset ve askeriye ile çıkar çatışmalarında girdap gibi herkesi içine alan nüfusa sahiptir.

Bir girdabın içinde döngüde iken koşulsuz galip olanın girdabın kendisi olduğunu görmek gerekir. Bu durumda ya girdabın dönüş istikametinde hareket ile tinden yoksun sonuca doğru ilerleyeceksiniz ya girdaba denk büyük bir güç ile girdaba ters istikamette yeni bir girdap oluşturarak girdapları yeni bir oluşuma zemin bulmak için yok edeceksiniz ya da girdabın oluşmasının nedenlerini tespit edip o nedenleri ortadan kaldıracaksınız. Bu durumda girdabın nedenlerinden hareket ile dengeleri gözeterek, çatışkıya ihtimal vermeden politika üretilmesi ve uygulanması, ilke gereği mantığa daha yakindir.

Kapitalizmin üretim değil, ama finans ve hukuki ayağının sorunsal olduğunun idraki ile finans ayağına ve menfaate dayalı hukuki gerekçeler alanına karşı yeni bir oluş başlatmak bu bağlamda yeterlidir. Bunun için de küresel ölçekte devletler birliğine ihtiyaç duyulur.

Paranın yerine kıymetli metallerin kullanılması ve üretimin devlet destekli olarak alanlara yaygın gerçekleştirilmesi ile beraber kapitalizmin şu anki yerleşik düzenine muhalif bir kanat oluşturulması önemlidir. Şimdiki sermaye ağının karşılığı olmayan para ile paraya endeksli her alanı denetim ve kontrol altında yönetmeye çalışmasına karşı para yerine kıymetli metallerin kullanılması şart olmuştur.

Sermayenin emperyalist etkileri de düşünüldüğünde devlet yönetimlerin kendi imkânlarına bağlı olarak güçlenmesi ve kendi ayakları üzerinde durması da gerekir. Çoklu erk belirimlerinin kendi aralarında kıymetli metale bağlı olarak ticaret yapmaları, parasal gücün emperyalist etkisini kırmanın yoludur. Bu bağlamda metaya dayalı üretim ve ticaret alanı para hareketleri ile sıkıştırılmayacak biçimde rahatlatılmalıdır. Bunun için ise sadece bir devlet erki değil, birkaç/ birçok devlet erkinin üretim ve ticaret alanlarını organize biçimde yeniden yapılandırmaları ve ilişkilerini askeri alanda da destekleyici bir biçimde geliştirmeleri şarttır.

Şu anki sermayenin şişirilmiş finans ağında mevcut düzeni yönetilebilir kılmak için tek bir devletin ve parasının hegemonyası altında sistemi kontrol etmek, farklı erkelerin bu hegemonyayı kırmak için devrede olması sebebiyle sürdürebilir görülmemektedir. Krizler ile beslenen küresel, emperyalist sermaye grupları/ erkleri, kontrollü krizler ile sermayenin yönetimini devamlı kılma çabasında iken yeni erk belirimleri ve gruplaşmalar çok zor görünse de imkânsız değildir. Zaten krizleri yönetmek, krizlere müdahil başka erkler çıktığında sürdürebilir olmaktan çıkar.

İslam'da ticaret serbesttir ama sermaye gruplarının menfaati için siyaset alanı kapatmaları veya siyasete müdahil olmaları düşünülemez. Elbette ki sermaye gruplarının siyasetten beklentileri ve hak talepleri olur ama siyaseti ve toplumları sıkıştırmak ve kullanabilir kılmak meşru alanlarının dışına hak tanımaz olarak çıkmak olur. Bu nedenledir ki sermaye ve gruplarının, denetim ve hesap verebilir olmaları şarttır. Hukuk alanında meşru sınırları içinde görünmeleri gerekir. Halkın menfaati, devlet ve siyaset alanının hakkı gereği ile işlemesi için bu şarttır.

Şişirilen paraya karşı kıymetli metallerin kullanılması, hukuksuz durumlar karşısında küresel ölçekte hukukun tesis edilmesi, devlet ilişkilerinde krizlerin yaşanmaması için şarttır. Finans ağının bankacılık ayağında yatırım ve üretim alanını destekleyecek biçimde faizlerin sıfıra çekilmesi ve destekleyici yeni çözümler üretilmesi önemlidir.

Devlet olarak dolaylı vergilerden daha çok kazanç hanesinde biriken sermayeden vergi alınması, yatırım ve üretim alanlarını destekleyecek biçimde vergilerin azaltılması da hem iç ticarette hem de dış ticarette verimliliğin artması için olması gerekendir. Verimliliği yüksek olan üretim ve ticaret alanında kuvvetli devlet yapısı oluşturmak daha kolay olur.

Özellikle belirtmek gerekirse: faiz sömürüye endeksliyken, dünya kaynaklarının finans ile hortumlanması da söz konusuyken, seküler yaşamda üretimden daha çok tüketime dayalı ekonomilerde israf da halkın kaçınılmazı iken dinsel düzeyde kapitalizmin elle tutulacak bir tarafı görülemez.

Faiz ve israf haram iken İslam ile kapitalizmin aynı çizgide olduğu düşünülemez. Hak ve özgürlük açısından düşünüldüğünde de değerleri ve amaca bağlı yaşam biçimine, kendi çıkarları için engel olan ve sınırlayan emperyalizmin karşısında da İslam hak arayışı ile ön planda görülür. Bu bağlamda İslam adına söyler isek kapitalizm hukuk ile meşru alanına çekilmesi, emperyalizmin de hegemonyası, kuvvetli dünya kurumlarının hayata geçirilmesi ile engellenecek bir durumdur.

Günümüzde küresel ölçekte mevcut durumu sorunsal kılan devlet zihniyetinin ve ilişkilerinin evrensel hukuk normlarına bağlı olarak işletilmesi değil, menfaatlere bağlı olarak işletilmesidir. Elbette ki her devletin çıkarları doğrultusunda ilişkilerini belirlemesi olur ama herkes kendi çıkarları doğrultusunda hukuk gözetmekte, keyfi uygulamalar ve yaptırımlarda bulunmakta ve kuşatıcı bir biçimde iktidarını yayan ve belirli kılan güçlünün hukukundan hareket ile iş görmekte ise bu hukuk değil zorbalıktır.

İslam, özü itibarı ile fırsat eşitliği, iktisadi adalet, denetlenebilirlik ve hesap verebilirlik evrensel normlarına bağlı olarak ilişkilerin belirlendiği ve tutarlık kazandığı hukuku önceler. İslam hukukunun aslı/ usulünü de bu normlar belirli kılar. Bu normlar ile fıkıh hem düşünce çizgisinde (nazari/ teorik) hem de hukuk çizgisinde belirli kılınır. Kur'an anlatımlarına dikkat edildiğinde bu evrensel hukuk normların ilişkileri belirleyici ve sonuçta bağlayıcı ilkeler olarak içerildiğine tanık olunacaktır.

İslam bu bağlamda hukuki yönü ile devlet yapısının da nasıl olması gerektiğinin aklını verir. Günümüzde görülen o ki küresel ölçekte halen güçlü olanın kendi menfaatine dayalı olarak işlettiği sözde hukukun zorbalık olduğudur.

Hukuk zorbalığa meydan vermeyecek ve siyaset üstü olması gerekendir. Bu bağlamda kendi içlerinde hukukun üstünlüğü diyerek politika üretenlerin, başka halkların hukukunu gözetmemesi, hukukun herkes için gerekli olduğu zorunlu uslamlamasına varmadıklarının -anlamadıklarının- göstergesidir.

Zorbanın hukukundan bahsedilmekte ise hukukun gerekliliği yönünde tesis edilmesinden bahsetmekteyizdir. Evrensel hukuk normları parametre olarak referans alındığında küresel ölçekte hukukun tesis edilmesi gerektiğine ihtiyaç vardır. Tekil ve tümel düzeyde beliren ilişkilerde etik yakalanacak ise hukukun gerekliliği eleştiri kabul etmeyecek kadar gerçek olarak önümüzde durmaktadır.

Devlet ömürlerinin kurumsal yapısallığa bağlı olarak uzun olduğu, menfaate dayalı politikalarının uzun vadeli olarak uygulandığı, ilişkilerin kısa vadeli düzeyde değişken olduğu ve uygulanan politikaların etkilerinin olumsuz düzeyde kalıcı izler bıraktığı da göz ardı edilmediğinde küresel ölçekte evrensel hukuk normlarının uzun bir süre hayata geçirilemeyeceği görülmektedir.

Tarih ilkelerin gereklilikler olduğunun göstergeleri ile doludur. Hukukun herkes için gerekli olduğunu anlamak veya hayata geçirmek için, bir beş yüz seneye, daha az veya fazlasına ihtiyaç duyulmayacak kadar tecrübe sahibi olmamız gerekirdi. Kendi

menfaatlerini korumak için yasa veya kurallar koymak, evrensel düzeyde gereklilikten dolayı hukukta düşünülemez.

Kişi, grup vb. olgulara göre hukuk tesis edilemez. Böylesi durum etik olmadığı kadarı ile zulmede sebep olur. Hukuk, herkes için evrensel olan normları ile adalet ilkesi gereği tesis edilmesi gerekendir. Kişilere, gruplara vb. göre değil, hak ilkelere bağlı olarak hukukun tesis edilmesi, rahmetinde tesis edilmesi anlamı içerir. İnsan rahmeti kendine ahlak edinecek -farz kılacak- ise önce evrensel düzeyde hukuk normları ile adaleti/ hukuku tesis etmelidir.

Rahmet, ilkelerin kurumsal düzeyde tesis edilmesi sonucunda genele yaygın kılınması ile edinilen bir sonuçtur. Bu durumda küresel ölçekte rahmeti tesis etmenin yolunun, evrensel hukuk normları zemininde ilkeleri kurumsal kılmak ile mümkün olabileceğini belirtmek gerekir.

Sömürgeciliğe dayalı emperyalist çizgileri olan ve güçlünün daha da güçlü olmasını önceleyen bir kapitalizm söz konusu ise ilkeye bağlı rahmetin tesis edilmesi ile insanlığın rahat bir nefes alması şart olmuş demektir. Gelecekte zulüm ve zorbalığa yeni kılıflar üreten anlayışlar -zihniyetler- farklı sistem ve ağ yapıları oluşturularak yaşama taşınabilir. Unutulmaması gereken ise insan ilişkilerinde sibernetik diyalektiğin işlevsel olduğudur ve bu doğrultuda da rahmetin tesis edilmesi için hukukun olmazsa olmaz olarak insanlığın önünde durduğudur.

Evrensel hukuk normları kurumsal alt yapıları ile beraber tesis edildiğinde ise sistemin ismi ne olursa olsun, kimlik olarak İslam değilse de kavram olarak İslam'ın tesis edildiği gerçeğini taşır. Kimlik olarak İslam olmanın gereği ise sadece kültürel bağ kurmak ile olması gereken değil, öznel olarak iman ile vicdanın tesis edilmesi ve toplumsal düzeyde de hukukun evrensel normları ile tesis edilmesine bağlıdır.

İslam fıkhını belirli kılan usulde, ayet hükümlerine bağlı olarak delil ve gerekçeye bakılsa da İslam hukukunun ana esasını içerik olarak evrensel hukuk normları belirli kılar. Evrensel hukuk normları kavramsal düzeyde ifade edilmemiş olsa da ayet hükümlerinde genel anlamda içerikleri ile evrensel hukuk normlarını içerirler. .

Bir daha zikretmek gerekir ise: aşağıdan yukarıya doğru fırsat eşitliğin sağlanması, yukarıdan aşağıya doğru iktisadi adaletin hizmette tesis edilmesi, hak ve had belirimlerine göre sistem, ağ, kişi ve tüzel kişilerin insanlığın menfaati gözetilerek denetlenebilir kılınması ve hesap verebilir olmanın herkes için evrensel olarak mümkün kılınması hukukun esas normlarıdır. Bu normlar ile öngörülebilir olan aydınlık bir geleceğe kapı aralanabilir.

Toplumsal yaşamda ilkelerin diğer kurumlarda tesis edilmesi ile de rahmet; belli kişi, grup ve erk belirimlerine özel olmaktan çıkar, genele yaygın kılınmasıyla hakkı gereği tesis edilmiş olunur. Zamanın değişken koşullarına rağmen tesis edilmesi ve sürekli kılınması ise hukuk zemininde devlet ile mümkün kılınır.

Öyle ise her şeyden önce hayati olması nedeni ile hukuk evrensel normları ile devletin varoluş zemini olmalıdır. Normlar çıta olarak görülseler de çatı olarak kucaklayıcı olmalıdır. Bu yönde tesis edilmeleri farklılıkları birleştirmek, kavuşturmak, tek tipleştirmek adına değil, buluşturmak adına önem taşır.

****

Her tek tipleştirme projesi, yeni değer belirimleri ve konjonktürdeki değişimler nedeni ile -vazifesini gördüğü ilkenin diyalektik belirimde gerçekleşmesi sonucunda- tarih sayfasında yok olmaya mahkûmdur:

İnsan tek tip kılınamayacak kadar farklı açılımları ile kendini bütün alanlarda gerçekleştirir iken her tek tipleştirme çabası insanlığın yıkımı olarak görünüş bulur.

Tarih de bu tarz yıkımların birçok örneğine tanığızdır. Kast yapılarının insani değerlerden yoksun oluşu, ideolojik yaklaşımların düşüncede ve yaşam biçiminde tek tipleştirmeyi öngördüklerinde genelde duygusunu oluşturmaktan yoksun kalmaları ve geneli kucaklayamamaları sonucunda yıkımlar dolu insanlık tarihine tanık olunur.

Günümüzde ise her alanda kendi için kendi gibi kılmaya çalışmak -emperyalist anlayışı- insan fıtratı, insan ilişkileri ve sonuçlarından bakıldığında anlamsızlaşır. Çünkü insan başkası olmayacak kadar kendini üretmek, tinde yaratmak zorunda kalandır. Kopyalanan her insan, zihniyet olarak bir uzantının eseridir ama değerler alanından bakıldığında insan ve kültürü tek tipleştirilmeyecek kadar zengindir.

İnsanın tarihsel değer belirimlerindeki çeşitliliği/ zenginliği ayrıca anlam bulma, yorumlama ve değer üretme gücü düşünüldüğünde tek tipleştirilmeyecek kadar farklı yönelimlerinin olması da göz ardı edilmediğinde görülecek olan o ki insan tek ümmet olamayacak kadar çeşitlilikte var olmaktadır.

Siyasette emperyalizm, ekonomi ve askeri alanı öncelemesi ile görünüş bulurken öğretimde, diğer kurumsal yapılarda, kültürde ve medeniyette etkilerini göstermesi ile de görünüş bulur. Öncü ve kurucu olan değerlerden yana koparmak, kendi ile asimile etmek ise sonuçta görünüş bulurken medeniyet olarak küresel ölçekte tek tipleşen bir dünyaya tanık olmaktayızdır. Sorun ise tek tipleştirmenin önünde değer olarak barındırdıkları ile duruşu, tutumu ve davranışları olanları, sisteme dâhil kılmakta zorlanmalarıdır.

Kendi için kendi gibi kılmak emperyalist yaklaşımı, tarihte ki örnekleri gibi tek tipleştirme projesi olarak görünüş bulur. Bu bağlamda emperyalist anlayışın akademik düzeyde bir okuma biçimi olan oryantalizm de bu tek tipleştirmeye hizmet eder. Bu bağlamda emperyalizmin uzantısında modernleşen her toplumda Batıya öykünür iken yapılan ise Batı referanslı düşünmek ve Batı düşüncesi altında tarih okumalarında bulunulmasıdır. Bu bağlamda tarihinden koparılmış olan her halk, Batı çizgisinde tarihe katılmak veya katılmamak mecburiyetinde olarak kendine dünyada yer aramaya çalışmıştır/ çalışmaktadır.

Bunun genel anlamda karşılığı, ilerleme hedefli düşünüldüğünde geri kalanları geri kalmışlıkları ile üsten bakışlı okumak ve siyasi, askeri vb. alanlarda da sıkıştırmak ile beraber onları kendi gibi kılmaya zorlamaktır. Kendileştirmek proje olarak ilkel kabilelerde denenir iken oryantalizmin etkileri ile gelişen bir durum olduğu görülür.

Teknik anlamda ilerlemek için Batı medeniyetinin takip edilmesi ve öne çıkacak üretimlerde bulunması elbette ki mantığın gereğidir ama öz/ kurucu değerler ile bakıldığında Batılılaşmak ve bu doğrultuda küresel ölçekte tek tipleşmek, halklar zemininde gerçekleşmekten uzaktır. Modern Türkiye Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan vb. diğer halkların kısa tarihine hareketleri ve sonuçlarından bakıldığında -devlet eli ile tepeden dahi olsa- bu tek tipleştirmenin mümkün olmadığına tanık olunur.

Bu durumda emperyalizmin oryantalist, kapitalist çizgide teknik gelişimlere de bağlı olarak yakaladığı üstünlük ile beraber küresel ölçekte tek tipleştirme hareketi olarak görünüş bulması söz konusu olandır. Doğunun Batı ile kendine dönmesi üzerinden ise oryantalist bakışa haiz olarak tarihsiz kalması, Batı referanslı olarak düşünceyi köklendirmeye başladığında ise modernleşme ile öykünür iken kültürel olarak kendilikten kopuş ile beraber Batılılaşmanın önü açılmıştır.

Doğu modernleşmesi Batılılaşma hareketi olarak oryantalist çizgide kültürel kopuşa her ne kadar etken olsa da doğu kültür kodlarının kurucu değerler olarak korunması tek tipleşmenin önüne geçmiştir. Sonuçta da bu hareketin belli alanlarda -teknik ve kurumsal düzeyde- kısmen başarılı olması da göz ardı edilmeden görülmesi gereken ise bu tek tipleştirme hareketinin sınırlarının belli olduğudur. Sonuçta da küresel ölçekte teknik ve ticari düzeyde karşılıkları görülse de kültür kodları olan öz değerlerini koruyan/ muhafaza eden halklar nezdinde karşılık bulmamasıdır.

Zaten kendi gibi kılamadığının kendi gibi teknikte ve kurumsal düzeyde başarılı olması ve halklarının menfaatlerini öne almaları sonucunda Batı için coğrafya düzeyinde saha ve her türlü üretim düzeyinde de alan yitimine neden verilmesi, siyasi ve askeri olarak Doğuya müdahil olunmasına neden olmuştur/ olmaktadır. Her alanda gelişmekte olan ülkelerin eksen kayması olarak gösterilen yönde hareket etmemesi içindir ki saha ve alanlarda güçlünün hukuku işletilir iken doğu ilerlemesinin önüne engel olacak politikalara başvurulmaktadır.

Halktan hareket ile değer belirimlerine göre siyasetin belirli kılınması ve kendi gibi kılınanın erk belirimi ile görünüş bulması sonucunda farklı siyaset çizgisi oluşturması ile tarih sahnesine çıkması da göstermektedir ki -emperyalizm değilse de-

emperyalizmin tek tipleştirme hareketleri iflas etmiştir/ etmek zorunda kalmıştır. Halklar kendi tarihlerini Batı referanslı yazmaktan çıktıklarında, teknik, askeri, ekonomik ve kurumsal başarıları ile üstünlük bulmaya başladıklarında, küresel ölçekte siyasi erk olarak görünüş bulduklarında, halktan hareket ile kültürü içeren medeniyet oluşumlarına gidildiğinde zaten modernizm olarak tek tipleştirmenin emperyalist olan son sınırı görünüş bulmuştur.

Emperyalizm, kendi için kendi gibi kılmak anlayışını stratejik düzeyde güvenlik politikası olarak görünüşe taşır. Bu nedenledir ki emperyalist politikalara direnç göstermek, yeni olan pragmatik ve stratejik politik çözümler üretmek, kolluk kuvvetleri ile karşı karşıya kalma risklerini de beraberinde getirir. Bunun içindir ki güçlenmek ve duruş sahibi olmak şart olur/ olmuştur.

İslam adına söylemek gerekir ise İslam, bir tek tipleştirme projesi değildir. Hukuk zemininde hukukun çatı kılınması ile beraber yaşamanın çizgisini belirli kılar. Çatışkıdan daha çok birleştirici unsurlardan hareket ile beraber yaşamayı önceler. İslam, evrensel yönünü kucaklayıcı olan hukuk çatısında bulur. Aynılaştırmak değil, buluşmak, her türlü alanda paylaşmak ve beraber yaşayabilmek öncelenendir. Bu bağlamda İslam ile Batı gibi çıtalardan hareketle bir medeniyet kurma anlayışı sunulmaz. İslam ile evrensel hukuk normları zemininde çatı olacak bir medeniyet oluşumu sunulur. Bu Osmanlıda kısmen de olsa hayata geçirilmiştir. Cumhuriyet ve demokrasi değerleri altında da hayata geçirilmesi, tarihi tecrübe ile mümkün görülmektedir.

Günümüzde medeniyet krizi yaşanmasının en büyük nedenlerinden bir tanesi de çıta belirimine göre medeniyetin tek tipleştiren özelliğe haiz olması ile kurulmuş olması ve küresel ölçekte de hayata geçilmesi çabasıdır. Çatı medeniyet anlayışında ise tek tipleştirme değil, farklılıkları kendinde barındırmak ve yaşatmak söz konusu olandır.

Bu, bir ütopya olmaktan öte, hukuksal zeminde hukuk normlarının çatı oluşturması ile yaşanabilmesine imkân olandır. İslam ile insanlığa, medeniyet kurulması adına sunulan ise bunun dışında olan değildir. Bunun dışında olan ve yorumda sanıda kalan her tarihi projede ise İslam'ı görmek mümkün olmayacağı gibi yorum ve uygulamalarındaki hata ve kusurlar sebebiyle İslam'ı suçlamak da haksızlık olur.

İslam'ın çatı medeniyet olarak tesisi, insanlığın rahmet ile buluşması olur. Yusuf çizgisinde Davut' ta, Süleyman'da olduğu gibi, Muhammed Mustafa'da ve dört

halife döneminde göründüğü gibi Osmanlı'da kısmen hayata geçirilmiş olduğu üzere İslam, çatı medeniyet fikrinin yaşama taşınmasını önceler.

İlkeler, nefsi emmare ile bilinçte tesis edildiğinde insanın tekbenci olarak kötü ahlak sahibi oluşunda haksızca -bencillikte- yorumlanmış olurlar. İlkeler, vicdanda tesis edilmesi ile de -hak olan gereği- güzel ahlakta görünüş bulurlar. İlkeler, evrensel hukuk normları zemininde yasa ile kurumsal düzeyde topluma/ genele yaygın tesis edildiklerinde ise etikte görünür olurlar -etiği görünür kılarlar-. Toplum, yasa ile ilkelerin gerekli olduğu tecrübesinin sonucunda güzel ahlaklı olmaya doğru insanı zorlar.

Böyle olsa da insan, nefsi emmaresi sebebiyle ilkeleri kötü ahlak olarak bireysel tutum ve davranışlarında göstermeye eğilimlidir. Kendi için iyi olanı yapmak, kendi için doğru olanda inat etmek ve kendi için güzel olanı tercih etmek veya sahiplenmek insanın, hak ve hadler üzeri yaşayabilmesinin, toplum insanı olabilmesinin ve hakikati de hak tavırlarda deneyimleyebilmesinin gereği olarak nefis emmaresinden yana terbiye edilmesini gerekli kılar. Bireysel olarak güzel ahlak ve toplumsal düzeyde etik herkes için gerekli olandır.

Batının hazları ayartıcı, arzuları tetikleyici ve menfaatleri kışkırtıcı kapitalizm ile nefsi emmarenin yönelimlerini besleyecek biçimde ahlaka neden oluşu, insanın tinsel gelişimin dışına itip, sistemde harcanması ve değerlere duyarsız insan kitlelerini açık etmesine neden olmuştur. Batının emperyalist olarak askeri ve sömürgeci olarak vahşiliği düşünüldüğünde ise küresel ölçekte etik olmaktan yoksun oluşu ile beraber nefsi emmareyi, kurumsal düzeyde ilkeleri tekbenci olarak kendi için kıldığı ve kullandığı yönde tesis ettiğine tanık olunur. Yani Batı olarak tanık olduğumuz, ilkeleri seküler yönde kendi için kılan Romanın gelişmiş bir kopyası olduğudur.

Roma seküler yönde hukuku tesis etmesi gibi Roma hukukunun uzantısı olarak Batı'da seküler yönde kendi için hukuku tesis etmiştir. Batı'nın teknik anlamda ileri oluşunu kendi için kullanır iken küresel ölçekte vahşiliği düşünüldüğünde, hukukun herkes için herkese gerekli olduğu bir dünyaya tarihsel belirimi ile tanık olduğumuz görmek gerekir. Mülkün ve servetin öncelendiği ve menfaatlerin koruma altına alındığı sistem ve ağlarda insanlığa/ insanlığına yitik olmak sonuç olarak bulunacak olandır.

Tarihsel çizgisinde bir daha tanık olunması gereken ise evrensel hukuk normları doğrultusunda hukukun tesis edilmesine ihtiyaç olduğudur. Adaletin önce mülkü, serveti, menfaatleri korumak için tesis edilmeye çalışılması, hukuksuzluğa

nedendir/ neden olur. Evrensel hukuk normları ile önce insanın ve insan/ insanlık için adalet ilkesinin tesis edilmesi ise hayatidir.

İslam ile insanlığa teklif edilen bir husus da insanı önceleyen hukukun tesis edilmesidir. Bu bağlamda küresel ölçekte İslam'ın teklifinin ne kadar hayati olduğuna da tanık olmaktayız.

Emperyalizm, kapitalizm ve oryantalizm sömürgeciliğin ilerleme hedefi ile gerekçelendirilen yeni formasyon belirimleridir. Dünya halklarının başına bela olma hakkını kendinde bulan, vahşi Batı dünyasının kendine endeksli kurmaya çalıştığı bir dünyanın politik gerçekleri olan kavramlarıdır.

Batı, her ne kadar olumsuz yönde etkileri ile görünse de Doğunun -diyalektik ilişkide- kendine dönerek tarihsel çizgide nerede kalındığını görmesi ve eksiklerini tamamlaması adına tarihi bir rol üstlenmiştir. Böyle olsa da Batı hegemonyasının dünyayı her sahada ve alanda sıkıştırması ve insanlığa büyük zararlar vermesi, halklar ve devletler nezdinde kabul görmez bir durumdadır. Doğunun -özellikle düşman görülen İslam'ın- bu bağlamda sorunu tanımlaması, nedenlerini, sonuçlarını ve sınırlarını anlaması ve çözümler üretmesi, hayati olarak zorunlu olmuştur.

Bunun içindir ki batıya karşı öncelikli olarak saha ve alanlardaki eksiklerin görülerek giderilmesi hayati önem taşır. Her eksik, tamamlanması gerekendir, tamamlanmadığı takdirde sıkıştırılmaya neden olacak açıklığı verir.

Her alanda tekelleşmeyi -özellikle ekonomik alanda para ve şirketlerin tekelleşmesinin- önüne geçecek yasaların ve uygulamaların hayata geçirilmesi ve rekabet ortamının oluşturulması, insanlığın menfaati adına gereklidir. Ekonomik ve teknik düzeyde gelişimin önünü açacak politikalar geliştirmek, erk sahibi olmak için olması gerekendir.

Eğitimin evrensel değerleri aşılayıcı olması ve öğretimin bilimsel nitelikte ve teknik alanda ilerlemeye odaklı verilmesi önemsenmelidir. Sanatta ortak ruh canlı tutulurken, felsefe de değerler sorunu ile beraber mevcut koşullar tarih ve gelecek çizgisinde değerlendirilirken, din alanında değerler muhafaza edilirken; toplumsal birliği edinmenin, korumanın ve geleceğe taşımanın yolları da edinilmiş olunur.

Tarihsel çizgide kurucu değerleri yitirmemek ve kültürel değerleri muhafaza etmek, halktan hareketle hak ve had belirimlerine göre meşruiyet arayışı ve politik düzeyde özgüven kazanarak politikalar geliştirmek için gereklidir. Halkların kendi menfaatini

gözetecek kurumları ve politikaları hayata geçirmesi de karşı duruş sergilemek ve sürekli politikaları hayata geçirmek için hayatidir.

Küresel ölçekte evrensel hukuk normları ile insan/ insanlık öncelikli olarak adaleti tesis etmek de küresel ölçekte ilişkilerde meşru sınırların edinilmesi ve ilişkilerin hukuk ile belirli kılınması için zorunludur. Hukukun üstünlüğü sözde değil, devletleri de kapsayacak biçimde hayata geçirilmesi gerekir.

Bunlar vb. doğrultuda küresel çapta ortak hareketler -iş birliği- ile mevcut emperyalist hegemonyanın sonu getirilebilir. Psikolojik olarak ihtiyaç duyulan ise biraz özgüven ve insan haysiyetini koruyacak tavırda (ilke gereği tutum ve davranışlarda) duruş sahibi olmaktır.

“Sen onları dışarıdan birlik görürsün, onlar içlerinde darmadağındır” ayeti ile bakıldığında ise menfaate -nefsi emmareye- bağlı her beraberliğin menfaat çatışmaları ile bitirilebileceğini/ biteceğini de ön görebiliriz. “Kötülüğü iyilikle sav” öğütlenmiş iken fitne ateşini tutuşturan biz olmayalım.

Eksiklerini tamamlayan her güç odağı, kendi ile ayağa kalktığında saha ve alanlarda emperyalist yaklaşım ile ortak paylaşımlarda bulunmak için iş birliği yapmaktan daha çok insanlığın menfaatini gözetecek iş birliklerine gitmelidir. Bu da insanlık haysiyeti korumak adına önemlidir. Farklı değer sahibi olmanın, güvensizliğin ve menfaatin gerçeği düşünüldüğünde ise çatışkılı diyalektiğe de uyanık olmak gerekir.

İnsanlığın öncelendiği ve kucaklandığı bir dünyada insan, gerçek değerinde kendini bulur. Böyle olsa da kendini gerçekleştirmenin kışkırtıcı yöntemi olan diyalektiğin ezici gerçeğini gözden kaçırmamak gerekir. Bunun içindir ki hukuk ile kontrol edilebilir bir diyalektiğe ihtiyaç olduğunu ön görmekteyiz.

****

Sonuca doğru giderken:

İslam'ı tarihsel çizgisinde değişen konjonktürlerde yorumlanması durumuna göre aldığı formasyonlarda nerede kalındığı, nerede kalındığının neden ve sonuçları ile beraber sorunları ve çözüm üretilmesine dair doğru biçimde okuyabilmek için Kur'an ve tevhid çizgisinde yeniden tanımlamak şart olmuştur. Bu doğrultuda da ilkelerin öznel olması ve öznel olanın yaşamda karşılıklarının görülmesi sebebiyle de Kur'an ve tevhidin yaşamda karşılıkları ile yorumlanmasına (tefsir) -özellikle tevil- edilmesine ihtiyaç vardır.

Bu bağlamda tevhid, değerler, ahlak, hukuk, karakterler, kimlik vb. ilkeler ışığında Kur'an'ın okunması ile bütünlüğünün tevil düzeyinde yakalanması şart olmuştur. Ayrıca tevhid gereği ile her üretim alanının yeniden tanımlanması, sorunların görülmesi, çözümlerin üretilmesi ve eksiklerin tamamlanması adına önemlidir. Her alanın kendi sınırları içinde tanımlanır iken hangi esmanın tezahür mahalî olduğunu görmek ve bu bağlamda duyarlı olunması gerektiğinin idrakini edinmek de önemlidir. Alanların, sınırları dâhilinde neden ve sonuçlarına göre nerede başladığını ve nerede bitiğini görmek, birbirleri ile ilke gereği bağıntılı oldukları doğrultuda geniş perspektiften okumak, tarihsel çizgide doğru çıkarımlarda bulunmak adına gereklidir.

Bunu da yeterli görmeyip, mevcut koşullarda görülen mantıksal okumalarda çözümsüz kalınan durumlarda yeni mantık formasyonlarına ihtiyaç duymak ve geliştirmek de gereklidir. İlkesel -öznel/ tinsel- olanı yaşamda karşılıkları ile de görmek için bu gereklidir. Yaşamda/ pratikte karşılığı olanı gerçekçi olarak ele alırken yeni tanımlara ihtiyaç duyulduğunda, yeni kavramlar üretmek de gerekli olmuştur. Bütün çalışmalarımızda yapmaya çalıştığımız da bundan ibarettir.

İlkesi gereği söz yeni bir dünya görüşü oluşturur iken sözü kurumsal düzeyde tesis etmek ile genele yaygın kılmak da önümüzde duran bir gerçektir. Bu bağlamda siyaset alanında hak ve hakikate dair olan sözün gerçek olarak galip kılınmasına da ihtiyaç vardır. Bunu yaparken de hukukun, hak ve hadlerin gözetildiği anlayışa sahip olarak sözü genelde ortak değer olarak gerçekleştirmek olması gerekendir. Sözü genele yaygın kılabilmek için hakiki olarak duygusunda ussal olarak da mantığında gerçekliliğini göstermek ve pratik yaşamda sağlaması yapılarak gerçekliliğinden yana şüpheleri tahkik ile gidermek, olması gerekenlerdendir.

İslam ile yeni bir dünyaya kucak açacak isek hak ve hakikate dair sözü gerçek değerinde sahiplenmek ve sorumluluğunu yerine getirmek öncelenmesi gerekendir. Bunun içindir ki eleman değil, vicdanında, usunda, iradesinde,

kendiliğin gerçekleştirildiği hareket alanlarında özgür olan ve ürettiklerinde özgünlüğünü gösteren adanmış -hizmet ehli olan ve hizmetinde Allah'ı hakkı gereği ile istidadı kadar yaşayan- ruhlara ihtiyaç vardır. Bu da gölgelerde duran ve iradesinden yana yitik olan üretilmiş insanlarla olacak değil, asıllarla dirilen, vicdanını, iradesini, usunu, kendiliğini hak ve hakikatte bulan insanlar yetiştirmek ile mümkündür.

En temel eksiklik, insan yetiştirememe eksikliğidir. Bu eksikliğin tamamlanması ile sorunlardan yana çözümler üretebilir ve yarınları inşa edecek kuvveti edinebiliriz.

Özellikle eğitim sisteminin nesnel olgusal düzlemde salt bilimsel bilgiye dayalı öğretim düzeyinde iş görmesi ve kapitalist dünyada insanın potansiyel tüketici olarak görülür iken tüketim ve kullanım motivasyonunun beslenmesi, sonuçta duyarsız insan tipini daha belirgin bir biçimde görünür kılmıştır.

Modern yaşamda konforun ve kariyer edinmenin öncelenmesi de eklendiğinde, duyarsız ve hakiki duygudan yoksun insan profilinin görünüş bulmasının kaçınılmaz olduğuna tanık olmaktayız. Sonuçta ise aidiyet olarak kendini bir yerde bulamayan, anlam olarak boş olması nedeni ile yalnızlaşan insanın, haz, arzu ve menfaatlerini karşılamak ile yaşamını doldurmaya çalıştığına tanık olunur. Asosyal tutum ve davranışları ile insanın insan olmaktan uzaklaştığı da görülür.

Bu, tinsel açıdan değerlendirildiğinde duyarlılık, sorumluluk, fedakârlık, aidiyetten yoksun olan, yurtsuz (memleket anlamında değil), değer ve anlamdan yana nihilist olanın görünüş bulmasıdır. Modern yaşamda nihilizm, ideolojik bir tutum olmaktan daha çok insan tipolojisine yerleşik karakter belirimi ile ahlaki düzeyde görünüş bulmuştur.

Bu durumda değerlerin miras olarak bırakıldığı bir eğitimin, salt bilgi alanı olan öğrenim sistemine katılması, insan tini adına zorunlu olmuştur. Nesnel olanın dünyasında kendine yitik insanlar yetiştirilirken insanlığına/ insanlığa uyandıracak eğitimin de olması gereklidir.

Sermayenin, insan değerini kullanım değeri olarak görmeyeceği ve kullanmayacağı meşru alanının da belirli kılınması önemlidir. Bu doğrultuda hukuk ile insan haklarının, tüketici haklarının korunmasından da ileri evrensel olan insani değerlerinde korunduğu meşru alana ihtiyaç vardır.

Modernite ilkeleri gereği ile her devirde ihtiyaç duyulandır ama modernizm tektipleştirme eğilimleri ile sıkıntılıdır. Modern yaşam seküler yaşamdır ki

konformizm, popülizm, pragmatizm, hazcılık vb. görünüş biçimleri ile beraber -geçmişte olduğu gibi- duyarsız insanın görünüşüne nedendir.

Nihilizmin ideolojik tutumu, modern yaşamın yaşam biçiminde tipolojik düzeyde karakter kazanmıştır. Özeli olmayan sığ, maskeler ardında riyakâr olduğundan dolayı evrensel değerlerden yana yoksun, aidiyeti olmadığından dolayı değerleri sahiplenmeyen ve sorumluluğu olmadığı için vazife idraki ile hareket etmeyen bir neslin, nihilist/ yurtsuz kalması kaçınılmazdır. Modern yaşam, kolay yaşamın kapısını aralamış iken değerleri, aidiyetleri olmadığı içindir ki duyarsız ve duygusunda hakikiliği yakalayamayan insan için nihilist/ yurtsuz insan profilini görünür kılmıştır. Bu profilde görünen ise anlam ve değerden yoksun olarak sadece haz, arzu ve menfaatlerini gerçekleştirme çabasında zaafları ile hareket eden insandır.

Seküler yaşam öncelenir iken öz değerler yerine nefsi emmarenin tercihleri (konfor, faydacılık, hazcılık vb.) söz konusu olduğunda insanlığın tini adına söylemek gerekir ise modernizm, sonuçlarından bakıldığında iflas etmiştir. Ahlakçı bir yaklaşımla bunu görmek ile beraber insan ilişkilerinde hakikiliğin genele yaygın olarak duygusunda yaşanmaması ve insan eğilimlerinin genelde nefsi emmare uzantısında gerçekleşmesi de bunun göstergesidir. Siyasi alanda modernizm ile zorlamalarda, askeri olarak vahşette bulunulduğuna da tanık isek insanlık adına modernizm, teknik kazanımlar dışında iflas etmiş olarak görünür. Tekniğin ve yapıların öncelendiği bir dünyada ve insan seküler kılınmaya doğru zorlandıkça insanlığına yitik sürüklenişine tanığızdır.

Usu ve vicdanı ile kendilik kontrolünden, aidiyet ve sorumluluktan yoksun olan bir nesil ile yarınlara miras taşınamaz. Mirası yarınlara taşıyacak isek ehil olan emanetçi insanlar yetiştirmek zorunlu olmuştur. Emanetçiler beklemek değil, yetiştirmek gerekir.

İnsan seküler olmayacak kadar anlam, değer, duygu, inanç, yargı vb. belirimleri ile özne olarak metafiziktir/ spekülatiftir. Yani nesnelliğe aşkın öznel dünyasında kendini bulandır. Haz, arzu, menfaat çizgisinde meşru alanın dışında durduğunda zaafları olandır ve tekbenci olarak seküler yönelimleri var iken vicdan ve toplumsal ilişkilerde değer, yasa belirimiyle tekbenciliğe aşkın yaşama taşınır. Kendilik denetimini sağlar.

Güzel ahlak vicdan ile edinilmeye başlanır, kurumsal ve kamusal alanda değerler ve yasanın toplumsal yaşam ilişkilerinde zorlaması ile etikte biçimlenir. Toplum, değerler ve yasa, insanı ahlaklı olmaya zorlar. Modern yaşamda, ahlakı güzel

insanlara her devirde olduğu gibi ihtiyaç vardır. Bu nedenledir ki nesnesine bağlı hazlarda öz kendine yitik insana, hazlar zemininde görünüş bulan arzular ve menfaatlerin (hazların sonuçta formasyon kazanmış durumlarının), nesnesinin hazlarda öznel kılınması -nesnesinin yaşanması- sonucunda insanı kendiliğini asli düzeyde tatmasından mahrum kıldığını hatırlatmakta fayda vardır.

Sonuçta, nesnel olandan haz belirimine göre gına veya iğreti gelir ama ilkeye ait öznel olan, her daim dirimsel oluşu ile tazeliğini koruduğundan dolayıdır ki her yaşandığında farklı duygu belirimleri ile yaşanır iken gına veya iğreti değil, sevinçli/ zevkli ve mutmain kılar. Yaşam sevinci ve kendiliğinden mutmain olmanın tadına varan için, seküler olan üzerinden yaşanacak her haz, zaaf olarak yaşanan ve bastırılmış kılınmaktan öte, helalinde -hakkı gereği ile- yaşanması gerekendir.

Dinin insana uygulamada teklif ettiklerini de bu bağlamda düşünmek yerinde olur. İman edilmesi gerekene iman edilmesi ve iman edilenin yaşamda görünüşe taşınmasın gereği olanları yapması teklif edilen insan için dinde teklif, aslını gerçekleştirdikleri üzerinden hakkı gereği ile yaşamasının dışında değildir.

Gına ve iğretiye karşılık, sevinç/ zevk ve kendiliğinden mutmain olmanın farkını emanet sahibi her insanın tecrübe ederek anlaması yerinde olur. Hazlar hakkı dışında yaşandıklarında veya bastırıldığında, seküler yaşamda içine girdikçe sürüklenişle/ sapkınlığa neden iken zevk (haz değil) ve mutmain olmak tinde yükselticidir, yükselişin göstergesidir. İnsan üretmek değil de insan yetiştirmek için bu farkların değerinde yaşanması ile tecrübe edilmesi gerektiğinin idrakinde olmak gerekir.

Yaşamın her alanında ilkenin duygusunda Allah ile yakinlik bulan mümin ve edimlerinde hakiki olarak esma yaşantısını -ilkenin gerçekleşme erkinde irade belirimi oluşuna eylemde teslim olarak- edinen müslim olmak ile İslam/ insan olunması gerektiğini bilmek gerekir. Sadece sözde, imanda, ilkenin duyguda bulunuşunda değil, eylemde de İslam olunması gerektiğini bilmeliyiz ki Allah katı olan gönül katında İslam oluşumuz ile kabul görebilelim.

Sonuç itibarı ile İslam ile insana teklif edilen, -anlam, değer belirimleri ile- aidiyet duygusunda yurt kazanmasıdır. İnsan yurtsuzdur; aidiyet duygusunda kendine yurt edinir ve yabancılığını bitirir. Aslen aidiyetini Allah'ta bulmadıkça da her yurt edinilenin geçici olması sonucunda yıkım ve hüsran ile karşılaşır. İslam'la Allah, kalıcı (Baki) düzeyde yurt edinilmesi gereken olarak insana teklif edilir. Allah insana yurt olduğunda "yer değişir başka bir yer olur". İnsanın yere, insanlara ve diğer mahlûkata yabancılığı biter/ bitmekte olur. Yurdun sahibi Allah'tır ve İnsan Allah ile

yurdunu bulmuş olarak yaşar. O yurda kimisi cennet der, kimisi ise vahidiyet deryası olan gönül âlemi der.

İnsan kendini, sevdiklerini aslına bağlı değer belirimi ile yurt olarak bulduğunda ilişkilerinde ve gerçekleştirdiklerinde Allah ile yurt edinmiş olarak kendi gerçeğine erer. Yurdunu aidiyet duygusu ve sorumluluk idraki ile kendiliğinde bulanlar için gerçekleştirdiklerinde ve ilişkilerinde yurdunu yaşamak zevktir ve asli olarak kendiliğini tatmakta mutmain olmak kaçınılmaz rahmettir.

Ey yurtsuz olan! Asıl yurduna geri dön ki selameti, huzuru, muhabbet ile Allah'ta bulmuş olasın. Senin asıl yurdun sendedir. Sen, senin dışında olanları yurt edinmiş iken sonunda yurtsuz kaldığında, döneceğin bir yurdun olduğunu unutma! O yurt senin varlığının dışında olan bir yurt da değildir.

****